

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 4.

Onsdagen den 17 januari, e. m.

Kl. 7. e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts proposition, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov nu komma att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

Herr **Lovén**, som anförde: Herr talman! Mina damer och herrar! I årets statsverksproposition begäres för arbetslöshetens bekämpande en summa av 5 miljoner kronor, och det ställes i utsikt, därest arbetsförhållandena skulle än mera försvåras, att ett ytterligare belopp komme att begäras. Nämnda belopp, 5 miljoner kronor, kan ju synas för ögonblicket ringa, men man har väl räknat med att arbetslösheten skulle försvinna eller i någon mån ytterligare minskas och att i så fall ett sådant belopp skulle räcka. Man har velat göra gällande, att arbetslösheten för närvarande i landet är normal; men åtminstone beträffande den stad, där jag är hemma, nämligen Malmö, vill jag bestämt bestrida, att arbetslösheten är normal, ty i stället för att minska har den under senare tid ökat i rätt avsevärd utsträckning. Man vet ju, att det i Malmö finnes personer, vilka, trots att de under lång tid sökt arbete, dock sedan mycket länge varit arbetslösa och därigenom mistat sin ekonomiska bärkraft. När man vet, att dessa personer numera söka sig nattlogi i järnvägarnas vagnar och söka sin föda vid dörrarna hos barmhärtiga människor, så skulle man nästan kunna tro, att man vore försatt till Londons fattigkvarter och icke till rikets tredje stad. Med denna nöd hos de arbetslösa för ögonen vill jag rikta en varm vädjan till regeringen och arbetslöshetskommissionen att i den mån det är möjligt, med tillämpande av nuvarande bestämmelser, icke alltför härfint tolka dessa utan se till, att det göres vad göras kan inom rimlighetens gränser för dessa arbetslösa därnere i Malmö och för övrigt i hela vårt land, där arbetslöshet råder och nöd finnes i hemmen. I de tvivelaktiga fall, där bestämmelserna skulle vilja lägga hinder i vägen för hjälp åt dessa arma,

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 4.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

bör väl regeringen se till, att man hellre friar än fäller, därest bestämmelserna skulle vara alltför snävt tilldragna.

Vid statens järnvägar pågå allttjämt indragningar och avskedanden i ganska stor utsträckning. Det klagas nu över att de nödhjälpsarbeten, som skolat beredas de vid statens järnvägar avskedade, icke äro till fyllest eller så avpassade, att man därmed hjälper dessa ur statens tjänst avskedade människor. Det har också senast i dag brevledes till mig gjorts förfrågan, hur denna art av nödhjälpsarbeten ordnats och hur dessa människor på bästa sätt skola kunna hjälpas. Jag skulle därför vara tacksam, om regeringen ville lämna något besked om vad som göres och vad som eventuellt kommer att göras för dessa indragningens offer vid statens järnvägar.

Det är ett betydligt nedprutat anslag, som i statsverkspropositionen är upptaget till dyrtidstillägg till statstjänstemän. Det har också väckt stor oro och stora bekymmer icke endast inom statstjänarnas egna led utan långt utom deras krets, att denna starka nedprutning skett och att anslaget för detta ändamål blivit så starkt beskuret som i verkligheten skett. Men hos herr Lindman har denna beskärning endast väckt bekymmer för att icke statstjänarna i fjol togo det av högern erbjudna redan då så starkt nedprutade anslaget till dyrtidstillägg åt statstjänstemän. Han ansåg nämligen, att om vi hade tagit det starkt nedprutade anslag, som bjöds i fjol av högern, skulle det svidit mindre i år, när man ändå är nödsakad att gå in för en sådan nedprutning. Med den logik, som herr Lindman här presterar, borde det varit en bjudande plikt för honom att vid förfjolets riksdag varna lantmännen för att driva upp betpriset så högt som de gjorde. Han borde ha sagt, att de skulle icke göra detta, därför att det då skulle svida mindre i fjol med det betpris, som då blev så starkt beskuret. Men det gjorde icke herr Lindman; och jag tror näppe- ligen, att det finnes någon enda statstjänare i vårt avlånga land, som ett enda ögonblick tror, att även om man tagit det av högern i fjol så starkt nedprutade anslaget, man ändå ej i år skulle från Lindmans- högern ha bjudits ett ännu ytterligare nedprutat anslag till kristids- tillägg. Men under sådana omständigheter anser jag det endast vara en dålig tröst, som högerns ledare i denna kammare bjuder statstjänarna i deras bekymmer, då han förmenar, att de bort taga det lägre anslaget redan i fjol och sålunda under ett år tidigare vant sig vid umbäranden och försakelser, som nu antagligen komma över dem.

I statsverkspropositionen begäres ett anslag åt allmänna järnvägs-lånefonden av 750.000 kronor. Staten har i närvarande stund utlånat till de enskilda järnvägarna ett belopp av något över 86 miljoner kronor, och på denna skuld till staten återstår för dessa järnvägar att betala något över 57 miljoner kronor. För att de nya enskilda järnvägar, som eventuellt planeras och komma till stånd, skola bli goda kommunikationer och fylla sitt ändamål, torde det vara nödvändigt, att det utfärdas bestämmelser, som verka i en viss riktning. Nya koncessionsvillkor äro under utarbetande, efter vad jag har mig bekant, och de komma väl ock i sinom tid och kanske ganska snart att tillämpas på de eventuellt blivande nya enskilda järnvägarna.

Men beträffande de redan nu befintliga enskilda järnvägarna böra, enligt min mening, vidtagas åtgärder, som mera än nu är fallet åstadkomma, att dessa järnvägar bli skickade att gagna det allmänna på ett rätt sätt. Under den depression, som rått och fortfarande nu råder i vårt land, talas det ideligen och utan återvändo om de alltför höga frakterna på vårt lands järnvägar, hur dessa höga frakter ruinerar industrien och lantbruket och göra det omöjligt för näringslivet i alla dess former att åter resa sig och komma i gång. Vad statens järnvägar beträffar äro dessa frakter redan rätt starkt nedsatta. Här ligger ledningen centralt, och därför kunna helt naturligt, så snart det är möjligt ytterligare nedsättningar ske till båtnad för det allmänna.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid de enskilda järnvägarna i vårt land ställer det sig däremot på annat sätt. Att taxorna här generellt äro för höga är ett känt faktum; men fråga är om vad som kan göras för att få ned dessa frakter. De, som jämt och samt begära nedsättning i dessa järnvägsfrakter, ha icke mer än ett enda botemedel härför, och det är ned med personalens löner, sänkning av lönerna för personalen vid de enskilda järnvägarna. Så enkelt är emellertid icke detta problem. Att det icke alltid är dålig ekonomi hos dessa järnvägar, som gör, att man begär ökade taxor, bevisas bäst därav att det finnes järnvägar med 75—100 procents utdelning på det insatta aktiekapitalet, som mitt under depressionstiden gå till de makthavande i vårt land och begära ökade och höjda taxor. Men däremot finnes det dock enskilda järnvägar i vårt land med en så dålig och genomusel ekonomi, att de icke kunna sätta ned sina frakter i sådan utsträckning, att det verkamt skulle gagna näringslivet, även om personalen erbjöde sig att arbeta för bara maten. Likaså blir det omöjligt för dessa järnvägar att kanske någonsin amortera och förränta det av staten i dessa järnvägar investerade kapitalet, därest det skall fortgå som det hittills gjort. Andra och mer genomgripande reformer än att pressa ned personalens löner under existensminimum måste till för att råda bot på detta taxelände. Men det är här som de, vilka högljuddast skrika om låga taxor, icke vilja medverka till reformers genomförande. Icke något annat land i hela världen har sitt järnvägsväsen så splittrat som vi; ingenstans råda en sådan villervalla och decentralisation som det gör i vårt land beträffande kommunikationerna. I Danmark, Norge och Schweiz har man centraliserat sitt järnvägsväsen, vilket man likaledes gjort i Tyskland och Frankrike, och även i Amerika har man vidtagit åtgärder i detta avseende.

I England ha från och med januari månad i år samtliga enskilda järnvägar utav någon betydelse sammanslagits till fyra stora bolag, och verkningarna därav hava icke uteblivit. Enligt officiell berättelse har detta steg redan visat sig som en kraftig upphjälpare av näringslivet i England. Personalen vid dessa järnvägar, som för närvarande uppgår till 785.870 man, kommer successivt att minskas i avsevärd utsträckning. Man kommer också att utränga äldre lokomotiv och vagnstyper. Man undviker genom denna sammanslagning onödig konkurrens, man uppnår förenkling av tidtabellerna ävensom

*Följande remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

bättre samverkan mellan de olika linjerna, raskare godstrafik, nyare vagnmateriel och lokomotivtyper; över huvud taget bättre ekonomiska villkor. Man väntar sig också, att elektrifiering av järnvägarna skall lättare och snabbare kunna genomföras sedan denna reform kommit till stånd. Samtidigt har man även uppnått en annan reform, som i större grad intresserar den trafikerande allmänheten. Biljettpriserna på alla linjer ha sänkts, såväl i första som tredje klass, med omkring en sjundedel av de förutvarande priserna. Denna reduktion har medfört en besparing för den resande allmänheten å nära 22 miljoner pund sterling, och ändå beräkna bolagen att på grund av ökad trafik få igen åtminstone hälften av denna summa. Likaledes ha fraktsatserna avsevärt sänkts, särskilt för livsmedelsprodukter, såsom smör, ägg, kött, fågel, frukt och grönsaker, och dessa frakter ligga numera endast högst obetydligt över dem som rådde före kriget.

Vi ha ju hit till vårt land lånat en Geddesyxa, som nu håller på att utträtta storverk. Jag undrar, om det inte skulle vara riktigt och rimligt att från England importera ett verktyg, som även kunde yxa till våra enskilda järnvägar ungefär i stil med vad som skett där. Man skall icke inbilla sig, att ifrågakvarande reform genomfördes fullständigt smärtfritt, ty den vind, som blåst här i Sverige, när man vill söka aldrig så litet gå fram på reformernas väg i förevarande riktning, är endast milda västanfläktar mot den storm som rasade i England, när regeringen där gick till verket. Den högerliberala regeringen i England har emellertid icke väjt för att genomföra en reform, som man ansåg nyttig och gagnelig för land och folk, och man har redan nu kunnat konstatera, att man i stor utsträckning nått sitt mål.

En sådan reform är starkt av behovet påkallad även i vårt land. Som det nu är ställt med skötseln av dessa järnvägar är det rena ynkedomen, en parodi på goda kommunikationer. Se t. ex. på Skånes enskilda järnvägar! De ligga tätt inpå varandra, var och en med sin fullständiga administration, sina chefer, sina verkstäder, sitt underbefäl — detta ibland för järnvägsstumpar, som endast omfatta några kilometer, och som skulle kunna skötas av förste bäste stationskarlsförman. Det finns i Skåne 24 järnvägsstyrelser och 11 chefer; det borde vara en järnvägsstyrelse och en chef, och ändå bleve det en lilleputtförvaltning, om man gör en jämförelse med de järnvägsbolag, som man nu genomdrivit i England. Det finns i Skåne lika många schatteringar i taxorna som det finns bolag, och alla de små bolagen göra upp sin tidtabell för sig så, att det passar dem själva, och så, att de få hand om det mesta möjliga — eventuellt även en del av grannbanornas trafik; huruvida tidtabellerna passa den trafikerande allmänheten kommer först i andra rummet. Vart och ett litet bolag gör sina inköp för sig, var och när det passar. Att man under sådana förhållanden i regel får betala för dyrt, säger sig självt. Personal, lokomotiv och vagnar kunna icke utnyttjas rationellt. Om en järnväg, som korsar en annan, har 100 järnvägsvagnar uppställda på en plats och för ögonblicket icke behöver använda desamma, så kan

den andra, korsande, järnvägen, även om den har aldrig så starkt bruk för dessa vagnar, icke få begagna dem, utan man måste transporterera sina egna vagnar kanske hundratals kilometer för att använda dem på en plats, där det, som nämnt, står ett lika stort antal tomvagnar, tillhörande en annan järnväg. Ha vi råd att öva ett sådant slöseri? Varför skola vi misshushålla med våra tillgångar, när vårt land är så fattigt, som det i närvarande ögonblick är?

Vad taxorna beträffar skall jag blott anföra ett enda exempel. Det har lämnats mig sent på hösten 1921, men läget har icke i avsevärd grad ändrats till dags datum.

100 kilogram potatis skola transporteras från den plats, där potatisen vuxit, till en stad i Skåne. Sträckan är summa 93 kilometer lång. Hur ser nu uträkningen av fraktsatsen ut? Grundavgiften är 1 krona 4 öre plus 3 öre. Sedan kommer fast tillägg 12 öre, sålunda tillsammans 1 krona 19 öre. En addition härtill av detta belopp $\times 250\%$ ger 4 kronor 17 öre. Därtill kommer banavgift 12 öre, en ytterligare banavgift 25 öre, alltså 4 kronor 54 öre plus extra banavgift 15 öre, plus ytterligare 15 öre i extra banavgift, summa alltså 4 kronor 84 öre avgift för att frakta 100 kilogram potatis 93 kilometers väg, en potatis, som på platsen kostar 3 kronor i inköp! Detta exempel skulle nästan duga som prov i matematik i studentexamen, och det är inte säkert, att de blivande studenterna skulle kunna räkna ut dessa fraktsatser riktigt. Fraktsatserna skola uträknas på avsändningsstationen, kollationeras och kontrolleras på mottagningsstationen, eventuellt anmärkas hos avsändningsstationen, och sedan skall kontrollkontoret ge sig i håll med saken ytterligare för att se efter, om man på de olika stationerna fått med alla de ören, som transporten för potatissäckarna skall kosta.

Börjar det inte snart gå upp ett ljus för en och annan, så att att man förstår anledningen till att frakterna äro så höga vid våra järnvägar, och börjar det inte gå upp för kammaren, att det förekommer ett slöseri här med material, pengar och arbetskraft, som är fruktansvärt?

Jag skall även lämna ett exempel på de onormalt höga biljettpris, som förekomma vid de enskilda järnvägarna, särskilt om denna sak stülles i belysning av taxorna härvidlag vid statens järnvägar. En årsbiljett, d. v. s. en tolv månaders biljett, för en viss sträcka kostade vid statens järnvägar 1913 48 kronor och betingade hösten 1922 ett pris av 112 kronor. Vid de enskilda järnvägarna kostade en årsbiljett samma vägsträcka år 1913 72 kronor, och nu 204 kronor. Vid en annan järnväg var siffran år 1913 100 kronor, nu 264 kronor. Vid en tredje enskild järnväg hade man år 1916 ett pris av 75 kronor; det kostade sista halvåret 1922 324 kronor. Sålunda: mot ett statens järnvägars pris av 48 kronor år 1913 och 112 kronor 1922 skall ställas den enskilda järnvägens pris av 75 kronor år 1913 och 324 kronor sista halvåret 1922. Börjar kammaren manne förstå, varl anledningen är till att man håller sådana frakter och sådana biljettpriser som de nu rådande? Man hushållar alltså på ett otillfredsställande sätt vid administrationen av landets

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

enskilda järnvägar, och jag är livligt övertygad om, att när den allmänna opinionen, som nu i tid och otid vänder sig mot de blygsamma löner, som utbetalas åt personalen vid de enskilda järnvägar-na, med samma styrka kommer att vända sig mot det dåliga sättet att handha landets kommunikationer, så skola vi äntligen få någon ändring till stånd i dessa bedrövliga förhållanden.

Den kommitté, som gått under namnet 1918 års järnvägs-kommitté och som ursprungligen var tillsatt för att utreda frågan om ett mera allmänt förstatligande av landets enskilda järnvägar, fick så sent som den 21 juni 1922 av regeringen förnyade direktiv att söka utreda och uppgöra förslag till fusioner och sammanslutningar av landets enskilda järnvägar. Man var på god väg med detta arbete, och förslag till åtgärder om fusionsbildning förelåg i utkast, då kommittén träffades av den »kommittéernas Bartolomei-natt», som finansministern anordnade i slutet av förra året. Av denna anledning har arbetet blivit lagt på hyllan. Det kanske var nödvändigt, att, när man gick att rensa upp i denna kommittéhage, man för att säkert få upp allt ogräset också tog med de gagneliga växterna, men det förefaller mig i alla fall något malplacerat, när de, som ideligen bruka ropa på lägre frakter, upphävd glädjetjut över att förevarande kommitté och dess arbete gick till spillo — åtminstone för närvarande. Det var ju inte här fråga om något förstatligande, nu åtminstone, det gällde icke något intrång i den privata äganderätten, icke något socialiseringsexperiment. Det var endast åtgärder uppenbart till lands och folks fromma, som man här ville vidtaga, men inte ens detta ville man vara med om. Och varför reste man motstånd mot sådana reformåtgärder som dessa, när de skulle gagna det allmänna? Jo, det ställdes i utsikt, att 95 % av dessa de enskilda järnvägarnas styrelsepampar skulle bli arbetslösa, att över 90 % av cheferna skulle få något annat mindre kvalificerat och mindre betalt arbete och att en hel del tjänstemän med rena sinekurer skulle bli avkopplade. Det var där, som det största motståndet låg mot en sådan reforms genomförande.

Det är nu en gång så, att i dessa vargatider även ett sådant litet magert ben som styrelseledamotskap i en enskild järnväg är värt att gnaga. Och där man brukar så gärna och lätt räkna ut, vilka svindlande summor kommittéväsendet slukar, och särskilt riksdagsmännen uppbära i kommittéerna, kunde man för en gångs skull roa sig med att räkna ut, vilka svindlande summor, som gå till spillo nationalekonomiskt sett därigenom, att vi ha vårt enskilda järnvägs-väsende ordnat så, som vi för närvarande ha.

Väntar någon här i kammaren eller ute i landet på, att dessa många bolag skola vidtaga dessa åtgärder själva, så vill jag säga, att den som det gör, får sannerligen lov att vänta till domedag.

En stockholmstidning yttrade, när denna kommitté var avlivad, att kommittén hade sysslat i årtal med rena barnsligheter. Nu kan det ju hända, att denna stockholmstidning anser, att allt, som inte handlar om religion och brännvin, är rena barnsligheter. Jag skulle emellertid be kammaren att, sedan jag blygsamt tagit undan

mig själv, vara god och se på vilka män som suttö i denna kommitté, och jag undrar, om då någon i kammaren ett enda ögonblick kan tro, att dessa män under årtal suttit och sysslat med vad denna tidning behagade kalla rena barnsligheter. Så länge man kallar en sådan reforms genomförande för rena barnsligheter, så äro sannerligen inte vare sig näringarna, industrien eller jordbruket värda att ha andra frakter och taxor än man har att bjuda dem på dessa enskilda järnvägar.

Nu var denna kommitté inte fulltalig vid sin avlivning, och det kan därför hända, att det var nödvändigt att lägga den till vila. Det skulle dock vara intressant och jag tror nödvändigt för landet att få veta, vad orsaken var till att denna kommittés senaste arbete måste avbrytas och var motståndet verkligen ligger till en sådan för land och folk gagnelig reform, som man vidtagit överallt i all världen utom i just vårt eget land, där man reser det starkaste motstånd mot en sådan reforms genomförande. Jag tror det skulle vara både nyttigt och nödvändigt för landet att få veta, varifrån detta motstånd kommer och om inte Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt har i sin makt möjlighet att bryta detta motstånd på ett eller annat sätt. Ty detta motstånd måste brytas, det må sedan komma varifrån det vill. I annat fall komma vi inte fram till att få sådana frakter och taxor i vårt land, att näringslivet, industrien och jordbruket därav bli hulpna. De som jämt och samt dag efter dag klaga över dessa frakter böra särskilt vara behjälpliga till att denna reform blir genomförd och genomförd så snart som möjligt till nytta och gagn för alla samhällsklasser i vårt land.

Vidare yttrade:

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **Örne:** Herr talman, mina damer och herrar! Den föregående ärade talaren har med synnerligen stor kraft gått till rätta med det förhållandet, att det enskilda järnvägsväsendet i vårt land är synnerligen splittrat och därför också mindre väl lämpat att utföra sin uppgift. Jag skall be att för min del få så gott som över hela linjen instämma med den talaren. Förhållandena äro hart när otroligt illa ordnade på många håll i vårt land, och jag anser, att det omdömet alldeles speciellt kan tillämpas på Skåne.

Hur man har kommit att få ett sådant olidligt tillstånd inom det enskilda järnvägsväsendet, skall jag icke här gå in på. En av anledningarna till att det alltjämt står kvar är nog den, som den föregående talaren har framhållit, men jag tror, att det också finnes en anledning, som ligger något djupare. Det är inte bara vissa enskilda personer, som äro intresserade av det nuvarande tillståndets kvarblivande — motstånd från enskilda personer skulle nog ganska snart brytas — utan förhållandet är, att det ursprungligen är lokalpatriotismen, som tagit hand om järnvägsbyggandet. Detta har lett till, att de olika samhällena skaffat sig järnvägar för att försvara sina handelsintressen, och att man sedan med näbbar och klor

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statoverks-
propositionen.
(Forts.)

försöker hålla andra borta från det område, man sålunda har förvärvat. Det är ett slags protektionism på järnvägsområdet, som här gör sig gällande, eller ett slags skråväsen, om man så vill. Såsom överallt, där dylikt inrotat sig, är detta system hart när outrotligt.

Det är min bestämda uppfattning, att intet samhälle skulle komma att lida någon egentlig skada av en fusion av järnvägarna i förnuftiga enheter. Alla skulle helt säkert i tidernas längd få gagn av ett sådant sammanförande. Men man tror, och man hakar sig med all sin troskraft fast vid den tanken, att om man i stället för att konkurrera med grannsamhällen skulle gå samman med dessa och ordna kommunikationerna på förnuftigt sätt, så skulle man komma att lida en synnerligen stor skada, och i alla samhällen tror man likadant.

För mig var det en stor glädje att få hemställa om bifall till det ändrade direktivet för 1918 års järnvägskommitté, det direktiv varom föregående talare har nämnt. Emellertid visade det sig ganska snart, att när man kom till realiteterna, d. v. s. till att verkligen försöka praktiskt sätta fusionssträvandet i verket, så möttes man av ett kompakt motstånd från de enskilda järnvägarna. Jag har från flera olika håll erfarit, och jag anser mig icke oberättigad att nämna det här inför kammaren, att man inom Svenska järnvägsföreningen med all energi nedslog själva tanken på att man skulle bidra till att undersöka de lämpligaste formerna för sammanslagning av de enskilda järnvägarna till de större enheter, varom här varit tal. Ett utslag av denna motvilja var också, att man drev det därhän, att de enskilda järnvägarnas representanter i 1918 års järnvägskommitté, män som genom sin personliga kapacitet och sin grundliga kännedom om det enskilda järnvägsväsendet voro till oersättlig nytta för arbetet, utgingo ur kommittén. Det visade sig vara omöjligt att ersätta dem med andra personer av tillfredsställande kapacitet och med tillräckliga insikter beträffande de enskilda banorna. När därför frågan om kommittéreduktionen kom på tal, kunde jag rimligtvis inte rädsla denna kommitté från det öde, som så många andra kommittéer fingo undergå. Det skulle enligt min uppfattning icke ha medfört avsett gagn, om denna kommitté fortsatt sitt arbete utan att ha den intima kontakt med de enskilda järnvägarna, som var önskvärd, och om den dessutom skulle mötts av ett häftigt motstånd, då den gått över till att praktiskt angripa frågan.

Enligt min uppfattning är sålunda tiden ännu icke mogen att taga upp det problem, varom den föregående talaren här ordat. Problemet måste emellertid enligt min uppfattning förr eller senare lösas, och det bör naturligtvis lösas hellre förr än senare. Men innan det kan komma dithän, kräves helt säkert en kraftig påverkan på den allmänna opinionen i alla de delar av landet, där man fortfarande har att i stor utsträckning lita till enskilda järnvägar för verkställandet av transporter. Det är genom den allmänna opinionen ifrån orterna som man skall förmå de enskilda järnvägarna

och deras ledningar och aktieägare och inte minst de ledande inom de olika stadssamhällen, som nu bedriva järnvägspolitik vart och ett på sitt lilla område, att stryka bort de små och oväsentliga synpunkterna för att bereda rum för de stora och viktiga synpunkter, som böra anläggas på denna för utvecklingen av landets trafikväsen så oerhört viktiga fråga.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag kan här säga, att det är min avsikt att låta någon sakkunnig tjänsteman på tjänstetid sammanfatta det material, som 1918 års järnvägskommitté redan har samlat på detta område, och ställa det till den offentliga diskussionens förfogande för att underlätta propagandaarbetet för en omläggning på detta område. Jag tror, att jag icke här behöver närmare vidröra denna fråga, utan vill endast ytterligare betona, att i det läge frågan hade kommit var det bästa, som kunde ske enligt min uppfattning, att kommitténs arbete tills vidare fick vila, tills det man faktiskt har en säker opinion att bygga på. Den opinionen bör om möjligt vara så fast, att man liksom i England och Amerika kan gå till att, därest tredska förekommer, på lagstiftningens väg åstadkomma de sammanslutningar, som man inte på frivillighetens väg kan uppnå.

En av de viktigaste förberedelserna till en bättre ordning vid de enskilda järnvägarna är emellertid, att man får en tillfredsställande kännedom om dessa järnvägars ekonomiska läge. En sådan kännedom kan man vinna endast därigenom, att Kungl. Maj:t får möjlighet att föreskriva likformiga bokföringsbestämmelser för samtliga dessa banor. För närvarande är det på det sättet, att åtskilliga av de enskilda järnvägarna år efter år försumma det nödvändiga underhållet av banan och av materiel — eller på sin höjd håller man det vid den nivå, som man ursprungligen har uppnått, och tänker icke på att genomföra de förbättringar, som ovillkorligen skulle krävas av utvecklingen. I stället utdelar man varje år större eller mindre belopp till aktieägarna. Jag vill naturligtvis inte påstå annat än att järnvägsaktieägare liksom alla andra aktieägare böra ha rättighet till en någorlunda normal utdelning på det insatta kapitalet (även om man måste konstatera, att i de flesta fall aktieteckning i järnvägar sker med den säkra förvisningen, att den ingenting annat är än ett anslag, som vederbörande aktietecknare ger för att få en trafikled in på sitt område). Men det är i tidernas längd högst otillfredsställande, om man följer en sådan politik, att man utdelar medel, som borde användas till att förbättra trafikleden och göra den på längre sikt betydligt värdefullare icke bara för trafikanterna och för orten utan också för aktieägarna själva. På andra håll däremot bedrivs en hemlig fonderingspolitik, som jag mycket sympatiserar med i den mån den förhindrar, att man suger ut företagen och istället befrämjar ett stärkande av deras ställning och gör dem bättre i stånd att fylla sin uppgift. Men någon likformighet, någon möjlighet att se, vilka järnvägar, som äro bäriga och vilka som icke äro det, finns det för närvarande icke, just till följd av de högst ofullständiga bestämmelserna angående de enskilda banornas bok-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

föring. Den kommitté, som hade i uppdrag att verkställa en utredning angående ett lämpligt bokföringssystem för de enskilda järnvägarna — en sak, som enligt min uppfattning nästan *måste* föregå fusionsarbetet — denna kommitté kunde visserligen icke bibehållas i hela sin omfattning. Men åt två av kommitténs arbetande ledamöter samt dess sekreterare har uppdragits att utarbeta ett preliminärt förslag till ett sådant bokföringssystem, vilket förslag sedan kan gå till vederbörande myndigheter för att närmare undersökas. Jag tror, att sedan det arbetet blivit färdigt och sedan riksdagen på grund av detta fått besluta om en lämplig lagstiftning i ämnet, så ha vi den bästa grunden lagd för att på allvar sätta i gång det arbete, varom den föregående talaren ordade.

Den föregående talaren nämnde också något om nödhjälpsarbetena vid statens järnvägar. Den frågan har varit berörd på sista tiden, och jag anser mig därför böra, eftersom frågan bragts på tal, lämna ett par upplysningar, som kunna vara av intresse för kammaren. Hitills ha till nödhjälpsarbeten vid statens järnvägar anvisats sammanlagt 7,340,000 kronor. I detta belopp ingå då medel till nödhjälpsarbeten på vissa planerade eller under utförande varande bansträckor i Norrland. Vidare ingår anslag till linjen Forsmo—Hoting för att påskynda dess färdigställande jämte en del andra dylika anslag. De medel, som på detta sätt ställts till förfogande, ha ju således icke kommit den egentliga järnvägspersonalen till godo utan statens järnvägars banbyggnadsarbetare. Till nödhjälpsarbeten för den personal, som på grund av driftsinskränkning måste avskedas, har anslagits, om jag inte minns fel, tillsvidare två miljoner kronor, och av den summan är ett avsevärt belopp ännu ej förbrukat. Nu är det emellertid så, att de skattemedel, som stått till förfogande för detta ändamål, i det närmaste äro slut, och därför har det blivit nödvändigt att i större utsträckning än förut lita till lånemedel. Det är alldeles tydligt, att den omständigheten gör bedrivandet av dessa nödhjälpsarbeten till en rätt svår sak. Om man för sådana arbeten, av vilka statens järnvägar strängt taget inte ha något behov under den närmaste tiden och som på grund därav tidigare blivit avslagna av riksdagen, skall i stor utsträckning anlita lånemedel, så kommer helt naturligt järnvägarnas avkastning uti en alldeles felaktig dager. För min del har jag emellertid ansett, såsom jag också framhöll föregående år, att man från statens järnvägars sida bör göra det bästa möjliga av den föreliggande situationen och, så långt man kan, bistå den familjeförsörjande personal, som väl har skött sina befattningar, i det svåra läge, då den måste gå över till annan sysselsättning mitt under en svår arbetslöshet. Under den tid, som förflutit, har jag också för min del varit av den uppfattningen, att då dessa arbeten ju i alla fall skulle komma statens järnvägar till godo och till någon del kunde betraktas såsom en kapitalinvestering i statsbanorna, så borde lönerna vara något högre än i de allmänna nödhjälpsarbetena. Dessa löner ha också i verkligheten legat något högre, fastän man, såvitt jag är riktigt underrättad, icke har sett vidare välvilligt på den saken från arbetslöshetskommissionens sida. Förhållandet är

emellertid, att man naturligtvis inte hur länge som helst kan fortsätta med denna verksamhet. Det finns icke tillräckligt mycket medel, och man kan inte utföra hur många sådana arbeten som helst. Statsbanorna ha därför också av eget initiativ gått till att reducera de utbetalta arbetslönerna till en större överensstämmelse med de löner, som arbetslöshetskommissionen betalar. Jag skall här taga mig friheten att meddela de löner, som för närvarande utgå, och samtidigt nämna de löner, som betalas av arbetslöshetskommissionen på samma platser. Vid järnvägarna betalas i lägsta gruppen 39 öre, vid statsarbetena 40 öre. I närmast högre grupp betalas vid statens järnvägar 42 öre och vid statsarbetena 40 öre. Nästa grupp: järnvägarna 46 öre och statsarbetena 45 öre. Nästa grupp: järnvägarna 49 öre och statsarbetena 50 öre. Nästa grupp: järnvägarna 52 öre och statsarbetena 50 öre. I näst högsta gruppen betalas vid statens järnvägar 55 öre och vid statsarbetena 50 öre. Och i högsta gruppen, på dyraste ort sålunda, betalas vid statens järnvägar 58 öre och vid statsarbetena 50 öre. Fortfarande stå sålunda statsbanornas nödhjälpslöner någon smula högre än de löner, som betalas vid arbetslöshetskommissionens nödhjälpsarbeten. Jag kan som jämförelse nämna, att enligt uppgifter, som jag inhämtat, är arbetspriset vid privata väg- och vattenbyggnadsarbeten i Värmland 50 öre, i Småland 65 till 70 öre och i Norrland 70 till 80 öre. Dessutom gäller det, att då vederbörande arbetare är gift och hans familj är bosatt på dyrare ort än den där han arbetar, så får han åtnjuta den dyrare ortens lön. Under år 1922 har antalet arbetare vid statens järnvägars nödhjälpsarbeten uppgått till högst 1,810. Det var i april månad förra året. Därefter har antalet nedgått, så att det under den sista månad, för vilken jag har redovisning, utgjorde 826, därav på banavdelningen 386 och på byggnadsavdelningen 440. Dessa arbeten ha lyckligtvis icke behövt taga den omfattning, som man ursprungligen befارade. Det har nämligen blivit så, att statens järnvägar ha fått åtskilligt mycket mera att göra, än man vid början av föregående års riksdag vågade hoppas. Sålunda kan man säga, att de vissa månader ha kommit upp till en trafik, som åtminstone på viktigare bansträckor närmat sig normal, om man med normal menar tiden före kriget. Det är den omständigheten, som gjort, att man icke i större omfattning än som här varit fallet, behövt tillgripa en sådan extraordinär utväg som nödhjälpsarbeten.

Naturligtvis ha svårigheterna för järnvägspersonalen varit högst avsevärda. Det har helt naturligt icke gått att bringa ned personalen från högkonjunkturens standard till lågkonjunktarens utan stora personliga offer från många enskilda. Såsom jag redan förra året anförde — och jag tror, att även den föregående talaren måste ge mig rätt i det — så måste man utgå ifrån, att statsbanorna icke kunna fortsätta att bibehålla en personal, som för driftens handhavande icke är strängt taget nödvändig. Man måste till och med under dessa tider i möjligaste mån se till att hålla tillbaka under vissa arbeten på linjerna, som annars kanske, under en högkonjunktur, borde ha bedrivits i en något snabbare takt. Hänsynen till statsfinanserna kräva

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ett sådant tillvägagående. Jag hoppas emellertid, att de avsevärda uppförringar i fråga om anslag till nödhjärsarbeten, som äro gjorda, skola ha underlättat den nödvändiga avvecklingen och överförandet av järnvägarnas överflödiga personal till andra arbetsområden.

Efter denna redogörelse, som är föranledd av den föregående tälarens yttrande, skall jag be att få nämna några ord angående en sak, som fördes på tal av herr Lövgren i hans anförande. Han ställde till mig en direkt fråga angående elektrifieringen av Sveriges järnvägar. Jag vill då till en början erinra om, att det står 23 miljoner kronor till regeringens förfogande för elektrifiering av linjen Stockholm—Göteborg. Dessa medel beviljades på sin tid under trycket av de oerhört höga kolpriser och den svårighet att anskaffa tillräckligt kolbränsle för järnvägarna, som rådde under kriget. Frågan om elektrifiering var emellertid, såsom de flesta av kammarens ledamöter torde erinra sig, alldeles icke utredd, när detta beslut fattades. Det tillsattes följaktligen kommittéer för att utreda de därmed sammanhängande frågorna: dels spörsmålet om sättet för strömmens överförande, vilket ju sammanhängar med konstruktionen icke blott av ledningarna utan av all elektrisk materiel, och dels frågan om hur svagströmsledningarna skulle kunna skyddas mot inflytande och störningar från starkströmsledningarna. Jag kan försäkra, att regeringen har gjort allt vad som stått i dess makt för att påskynda dessa kommittéers arbeten lika väl som alla andras. I regeringens berörda beslut angående kommittéerna ingick det också bestämmelser om, att dessa kommittéer skola avsluta sitt arbete. Och ett sådant åläggande kunde givas, sedan man från kommittéerna erfarit, att deras arbete icke skulle hindras av ett sådant beslut.

Den ena kommittén har officiellt redan upphört, och man är sysselsatt med maskinskrivning och finläsning av betänkandet. Och den andra är ålagd att komma med sitt betänkande före månadens utgång.

Sedan dessa kommittéer, om vilkas resultat jag icke har någon närmare kännedom, inlämnat sina betänkanden, komma dessa naturligtvis, om det icke är något alldeles särskilt som talar däremot, att befordras till trycket och att sändas till vederbörande myndigheter för yttrande. De myndigheter, som böra höras, äro järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen och vattenfallsstyrelsen. Från dem väntar man dels en närmare kontroll av de utförda beräkningarna och dels förslag i åtskilliga avseenden, där möjligen icke kommittéerna nått något tillfredsställande resultat.

En fråga, som ännu tycks vara olöst, är frågan om hur mycket man skall betala i strömkostnad till vattenfallsstyrelsen. Denna fråga har blivit åtskilligt invecklad därigenom, att under högkonjunkturen styrelsens kostnader för nya anläggningar ju ha blivit osedvanligt dyra och att styrelsen vill räkna med förräntning av de på detta sätt nedlagda beloppen, såsom helt naturligt är. Om man icke kan få full förräntning vid kraftens försäljning till järnvägarna, men kan nå den genom avsättning av ström till den enskilda industrien, gör man enligt min mening både samhällets och statens ekonomiska liv

en större tjänst genom att låta den enskilda industri, som kan betala, få ström framför att använda den till framdrivande av bantåg. Hur den saken ställer sig vågar jag emellertid icke för närvarande bestämt säga. Jag kan emellertid försäkra kammaren, att jag skall göra allt för att snart få fram frågan i den offentliga debatten till all den be-lysning, som kan tänkas.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Sedan berörde herr Lövgren en större och viktigare fråga, nämligen problemet om elektrifiering av Sveriges hela statsbanenät. Herr Lövgren ansåg, att vi med hänsyn till de osäkra förhållandena i världen borde taga under allvarligt övervägande att, även om denna åtgärd skulle bli förlustbringande, elektrifiera statsbanenätet i största utsträckning. Han menade, om jag icke hörde fel, att det icke innebar någon som helst fara att upplåna 200—300 miljoner kronor för att sätta i gång detta arbete med järnvägarnas elektrifiering. Jag måste nu deklarerat en något annan mening än herr Lövgren i den frågan. Vår statsskuld har under kriget stigit i en högst oroväckande omfattning. Den ränta, som kommer på var och en av Sveriges invånare, har faktiskt under de år, som förflutit, sedan kriget började, flerdubblats, och skola vi fortsätta att upplåna i samma takt som under de senaste åren, då kommer en tid, då den direkta skatten icke räcker till att förränta statsskulden. Och vad värre är, mina herrar, en stor del av denna statsskuld kommer icke att motsvaras av några reella värden. Hittills har det varit den svenska statens stolt-het att ha placerat alla upplånade medel i nyttiga och bärkraftiga anläggningar av olika slag. Vi ha omsorgsfullt undvikit att, såsom vissa andra stater gjort, låna pengar för att täcka löpande statsut-gifter eller för att göra stora militära och andra oräntabla anläggning-ar. Vi stå emellertid nu i den situationen, att en stor del av de pen-gar, som lånats upp under kriget, placerats i anläggningar, som nu-mera icke på långa vägar äro värda anläggningskostnaderna. Ett sådant förhållande är enligt min uppfattning ganska oroväckande, och jag kan säga kammaren, att jag för min del har börjat taga under övervägande vissa åtgärder, som jag tänker få fram till prövning un-der den närmaste tiden, att så planlägga finansieringen av våra stats-företag och deras sammanhang med statsfinanserna i det hela, att man så småningom kan gå till att avbetala en del av statsskulden, som icke svarar mot några räntabla anläggningar. Det synes mig, som om detta icke kan nås på annat sätt än att man sköter statsföre-tagen så, att de under goda tider lämna överskott, icke bara till för-räntning av den del av statsskulden, som rätteligen bör skrivas på dem, utan också ett avsevärt överskott, som kan placeras i fasta an-läggningar, till dess att värdet av dessa fasta anläggningar samman-lagt komma upp till samma höjd, som den statsskuld vi för närvaran-de satt oss i.

Om man nu skulle gå till att fastställa en stor plan för elektri-fiering av våra järnvägar och för det ändamålet upplåna, som herr Lövgren menade, 200—300 miljoner kronor, så skulle man samtidigt åstadkomma en stor förskjutning i vårt ekonomiska liv. Arbetet komme att flyttas över från att syssla med industriell produktion, i

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

synnerhet för export, till att syssla med detta elektrifieringsarbete. En mycket stor del av de i järnvägarna nu nedlagda medlen skulle bli fullständigt värdelösa, alldenstund ånglokomotiven, av vilka vi med nuvarande trafik redan ha 250 för mycket, skulle behöva skrotas ned, ty de torde icke kunna avsättas till andra länder eller till andra järnvägar. Vi skulle således här faktiskt behöva göra en ny investering av kapital utan att kunna minska den förutvarande samt flytta över en massa arbetskraft till att syssla med detta och draga den helt från den industri, vi faktiskt skola leva av här i landet.

Det är sant, att under denna tid, då det råder lågkonjunktur, skulle en åtgärd som denna vara i viss mån försvarbar. Gällde det ett arbete, som man kunde utföra inom de närmaste åren, då det kunde skaffa sysselsättning åt de nu arbetslösa, då skulle jag för min del icke tveka att föreslå upplåning av ett rimligt belopp. Men en plan av den omfattning, som herr Lövgren drog fram, skulle draga årtionden att genomföra. Vi skulle permanent så att säga flytta över tiotusentals man till att syssla med detta arbete. Om tiderna förändras — något som vi allvarligt måste hoppas kommer att ske — så att vi åter kunna taga upp tillverkningar av det slag vi skola leva av, så måste vi försumma det för att fullborda den stora elektrifieringen, som enligt min bestämda uppfattning icke kommer att bli räntabel under mansåldrar framåt, i vad beträffar t. ex. de trafiksvaga norrlandska banorna. Det föreslagna tillvägagångssättet skulle således icke bara innebära ökad skuldsättning för staten, utan det skulle också innebära ett snedvridande av det ekonomiska livet, som vore högst skadligt.

Medan jag har ordet, skall jag taga mig friheten att ge ett par repliker. Herr Lindskog, som fick ordet efter det jag redogjort för utvecklingen av telefonistkonflikten, hade, såvitt jag kunde förstå av hans yttrande, i sak icke något att säga, som vederlade vad jag anfört. Jag kan således nöja mig med att hänvisa till vad jag redan förut yttrat och är övertygad om, att det är fullständigt tillräckligt för att vederlägga vad herr Lindskog sade. Jag kan dock icke alldeles underlåta att påpeka en högst underlig motsättning, som råder mellan den ärade talaren i hans egenskap av vetenskapsman och skriftställare å ena sidan och politiker å andra sidan. I den förra egenskapen har jag hos honom funnit en hög grad av visdom och besinning. När jag t. ex. läst den ärade talarens nya bok Grekiska kvinnogestalter, har jag hela tiden fått det intrycket, att den ärade talaren har förmått tillägna sig åtskilligt av den syn på samhället, som hans store läromästare Platon förvärvat. Man finner i den citerade boken ett yttrande, som med vissa förändringar synes mig kunna tillämpas även på det problem, herr Lindskog här berörde i sitt yttrande. Han säger där: »Olikheten i uppfattningarna ligger just däri, att konflikten mellan det enskilda fallets och den allmänna principens förkampar är allmänmänsklig och evig. Och därför kommer alltid uppfattningen om, på vilken sida den absoluta rätten låg, att växla.» Ja, mina herrar, det är ett verkligt vist och sansat betraktelsesätt. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att herr Lindskog också måtte

tillägna sig samma objektiva betraktelsesätt, då det gäller att bedöma aktuella politiska företeelser som då det gäller att bedöma egyptiska och andra drottningars politiska handlingar. När jag i somras i Nya Dagligt Allehanda läste utdrag av ett anförande, som den ärade talaren hållit i Hålsingborg angående telefonistkonflikten, fick jag det bestämda intrycket, att han, i stället för att även på det politiska området tillämpa sina allmänna åskådningar, med all makt strävade efter att bära titeln folkledare — på grekiska. Han tillät sig nämligen där att använda uttryck vari regeringen beskyldes för maktmissbruk, för att »falla staten i ryggen» och andra uttryck, som jag icke här skall ingå på. I dag har han tagit saken på ett mera studentikost och mindre hetsigt sätt. Jag tror emellertid, att om han från den evighetens synvinkel, varunder han visat sig mäktig att se saker och ting, ser även på dagens politiska tilldragelser av det slag som telefonistkonflikten, skall han komma till den uppfattningen, att den icke löstes på något så särskilt olyckligt sätt.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Talaren yttrade också något om att jag svikit några högers förväntningar beträffande min person. Jag ber att få på det livligaste beklaga, om så är förhållandet. Jag vet dock själv inte på vad sätt jag gjort mig skyldig till något sådant. Under en föregående riksdag kom en av högers mest framstående ledamöter i riksdagen och sade till en ledamot av bevillningsutskottet och mig, att vi tillsammans uppträtt som »busar» gentemot de intressen, som högern försvarar här i landet. Det var ju ett privat samtal, och jag förstår fullt väl att skilja på den olika betydelsen av orden i enskilda och offentliga yttranden, så att jag anklagar honom icke alls. Även om jag översätter ordet till ett språk, som skulle använts i kammaren, måste jag dock säga att efter ett sådant yttrande förefaller det egendomligt, att av den ärade representanten från Lunds universitet höra, att samma parti hyst så stora förväntningar till min person och mina insatser. Den ärade talaren kunde emellertid icke alldeles undgå att något försvaga verkan av sitt yttrande. I glädjen över att hava funnit en så effektiv synpunkt fröjdade han sig på förhand över huru ledsen jag skulle bli. Jag måste försäkra honom, att jag inte alls blev ledsen, ty jag förstod alldeles utmärkt hans syfte därmed, och jag tror, att kammaren också gjorde det.

Herr Samuelsson: Herr talman, ärade kammarledamöter! Här har förut debatterats en sak, som en hel del talare, som yttrat sig här idag, varit inne på, nämligen den kapitalistiska offensiven mot arbetareklassen. Vi hava dessutom idag fått reda på, att arbetsgivareföreningen beslutat, att godkänna ett utkastande av icke mindre än 69.000 arbetare, därav största delen den 29 januari och resten den 1 februari, i lockout. Anledningen känner hela kammaren till. Men allt detta bevisar, att denna offensiv, denna kampanj mot arbetareklassen kommer inte att mildras utan i fortsättningen att bli lika hänsynslös, lika kraftig som förut. Det torde nog stå klart för alla, som vilja tänka sunt, att denna samhällsklass, arbetareklassens läge för närvarande är förtvivlat, enär det finnes arbetare-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

grupper, som, trots att de äro familjeförsörjare, få klara sig med en inkomst av 28 till 30 kr. per vecka. Jag skall inte ingå på vad som redan sagts i denna fråga, men jag kan icke uraktlåta att något beröra budgetförslaget i den del, som gäller dyrtidstillägget till statens befattningshavare. Ty av det vill det synas, som om regeringen ville slå in på samma vägar som arbetsgivarna, när det gäller att beskära dyrtidstilläggen och detta så mycket mera som förslaget hårdast drabbar de lägre befattningshavarna. Finansministern säger i motiveringen, vilket även kommer till synes i utredningen, att statens personal aldrig varit fullt kompenserad mot prisstegringen. Men likväl är årets budgetförslag uppgjort med tanke på att beskära denna personals löner ytterligare med tillsammans 33 å 34 miljoner kronor. Man tar exempel av denna kapitalistiska offensiv, när det gäller nedpressningskampanjen. Det förslag, som här är uppgjort, är särskilt orättvist, när det gäller de lägre befattningshavarna. Man behöver bara visa på, att en stationskarl till exempel på den billigaste orten i landet får finna sig i en löneminskning genom dyrtidstilläggsförslaget på 18 kronor i månaden, under det att en högre tjänsteman, t. ex. en notarie i järnvägen, icke kommer att vidkännas en större sänkning än mellan 14 och 15 kronor i månaden. Man förstår, att en sänkning av dyrtidstilläggen enligt det förslag, som här genom finansministern framkastats av regeringen, procentuellt sett kommer att hårdare drabba de lägre befattningshavarna i mycket högre grad än de högre, av vilka man verkligen kunde taga något. Det hjälper inte, att det även säges i motiveringen, att annars måste nya skatter påläggas eller de redan förut utgående ökas, ty kan man ej uträkna några möjligheter på annat håll, vilket jag förmodar inte vore alldeles uteslutet, isynnerhet som vi ännu hava en militär budget, som går upp till i runt tal 150 miljoner kronor, är det i varje fall ovärdigt en arbetarregering att kräva, att en grupp och då en, som aldrig varit kompenserad mot prisstegringen, ensam skall bära denna tunga börda till följd av bristen i budgeten. Jag råkade i fjol under remissdebatten att beröra de fortsatta avskedandena i statsverket och fick då av kommunikationsministern det svaret, att dessa voro uppgjorda i samråd med personalorganisationerna, och jag fick även en snärt av samme statsråd för att jag ej ställt i kontakt med dessa organisationer och detta fastän jag tillhör styrelsen för en av de största personalorganisationerna, ty hade jag gjort det, sade statsrådet, skulle jag haft reda på, huru dessa avskedanden skett i samråd med organisationerna. Jag nämner detta i år därför, att det torde bli mycket svårt att utåt, med särskild hänsyn till händelserna under det gångna året, få personalen och arbetarna att förstå, vari detta samarbete bestått. Man behöver bara peka på de fackliga strider under året, däri regeringen på olika sätt ingripit, till exempel telefoniststrejken och järnvägsstrejken, på utnämningarna av förlikningsmän o. dyl. och kanske icke minst på herr Lindskogs yttrande i debatten här idag, för att förstå, att då kan man för visso tala om allt annat än om samarbete med arbetareorganisationerna, ja kanske t. o. m. om

raka motsatsen. Huvudsaken för regeringen synes alltid hava varit att inom ramen av det kapitalistiska samhällsskicket få lugn och ro på arbetsmarknaden utan hänsyn till, om arbetarna därigenom komma i en fullständig pariasställning. Jag vågar därför även i år påpeka dessa avskedanden, om vilka jag är övertygad, att de icke hava skett i samråd med någon personalorganisation, då dessas såväl som den allmänna meningen, vilket även framgått av den borgerliga pressen, isynnerhet under den senaste tiden, synes vara, att man nu gått väl långt i denna taktik gent emot personalen. Det har nämligen visat sig, att vid den minsta trafikökning vid t. ex. statens järnvägar har den kvarvarande personalen ansträngts mycket till följd av avskedandena. Och dessa avskedanden, som trots allt fortsätta, drabba nu mycket orättvisare, alldenstund de extra ordinarie, som finnas kvar och nu komma i fråga, hava en mycket lång anställningstid fast de på grund av vissa omständigheter icke fått någon ordinarie anställning; nu bli de avskedade före sina kamrater, som äro ordinarie men ha en mycket kortare anställningstid i verket. Man borde med litet god vilja — och det kunde man i synnerhet vänta av en arbetareregering — kunna hitta på någon rättvisare form ur svårigheterna, därest en fortsättning av dessa avskedanden är absolut nödvändig, vilket jag för min del betvivlar. Jag vill även i anledning av en del yttranden som fällts här idag gent emot försvarsministern påpeka en del fall, som visa, att reaktionen även på detta område har fått vind i seglen trots det s. k. demokratiska genombrottet. Jag behöver kanske inte här relatera, enär det torde vara allom bekant, officerskamarillornas trakasseringslusta och flerfaldiga övergrepp å våra militära förläggningssorter. Dessa höra emellertid snart sagt till ordningen för dagen. Det går ju väl långt, när vederbörande befäl utan någon som helst läkareutbildning ger sig till att bestämma över den värnpliktiges hälsotillstånd, ett förfarande, som kan få alltför sorgliga följder, eller när denna kamarilla med stöd av gamla och föråldrade paragrafer utan vidare dömer värnpliktiga för deltagande i en sådan sammankomst som t. ex. en nykterhetsdemonstration. Jag kunde räkna upp flera fall, men jag vill bara peka på ett till, nämligen det tillfället vid en militär begravning i Nynäs, då man använde sig av begravningstalet att skymfa den döde. Icke ens då efter döden sluta trakasserier mot de värnpliktiga. Det relaterade är känt för alla. Det talar fullt förklarligt för, att de värnpliktiga måste sammansluta sig för att hålla på sin rätt som människor. Men de manskapsklubbar, som bildats och som icke hava annan uppgift än att taga vara på de värnpliktigas rätt, har man motarbetat och förföljt. Herr Lindskog har klandrat försvarsministern för de små tendenser till en bättre ordning, som han försökt framföra. Jag förmodar, att det ovan relaterade giver skäligt fog för, att mycket mer behöver göras, ty det har gått dithän, att denna militärkamarilla blivit en stat i staten. något som också herr Engberg var inne på. Jag vädjar alltså till försvarsministern att med all kraft följa dessa tendenser till över-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

grepp å lägerplatserna och under alla förhållanden skydda de oskyldiga manskapsklubbarna.

Jag har ej kunnat uraktlåta att göra dessa reflexioner vid årets remissdebatt, därför att jag har den uppfattningen, att om något skadar disciplinen — och den var ju herr Lindskogs anförande, så är det dessa brutala och hänsynslösa övergrepp och trakasserier, som igångsatts av befälet självt. Jag vill nu endast till slut säga, att om högern, som det synes framgå av herr Lindskogs anförande, varit rädd för den socialdemokratiska agitationen på lägerplatserna, så förmodar jag, att efter det anförande, som försvarsministern i dag hållit, där han rent ut förklarat, att såväl det socialdemokratiska partiet som ungdomsförbundet äro fullkomligt försvarsvänliga, ja patriotiska försvarsvirare, så torde det vara tydligt, att högern hädanefter, när det gäller försvarsfrågan och agitationen bland de värnpliktiga på lägerplatserna, kan gå i ledband med socialdemokraterna, ty deras program överensstämmer ju fullständigt med högerpartiets i detta avseende.

Herr Edén: Herr talman! Denna remissdebatt synes, såvitt jag har kunnat följa den här i andra kammaren åtminstone, dess bättre hava präglats av ett lugn, som ganska starkt bryter av emot den trumeld, vilken från åtskilliga politiska organ bedrivits under de närmast föregående veckorna. Dess bättre, säger jag, har den präglats av lugn, ty redan det läge ute i världen, under vilket den svenska riksdagen nu håller sin första diskussion för i år, manar, skulle jag tro, till att undvika att söka sak inbördes, där det icke är nödvändigt att taga upp strid. Så pass allvarliga, ja, oroande förefalla underrättelserna från kontinenten, underrättelserna om nya oöverskådliga komplikationer mellan de förut krigförande makterna, att det kunde vara skäl att något stilla de alltför ivriga partipennorna även här hemma i Sverige.

Men vi ha, tror jag, även ett annat skäl till att lyckönska oss till att remissdebatten förlupit lugnt, det nämligen att, såvitt jag kan finna, såväl den budget, som nu skall remitteras, som också det trontal, i vilket regeringens avsikter för den kommande riksdagen hava tillkännagivits, innebära en sådan hållning, som även från andra partier bör kunna mötas med en lugn och saklig diskussion. Det är tydligt, såvitt jag kan se, att regeringens allmänna hållning går ut på indragningar och återhållsamhet. Och det är väl också de riktlinjer, som läget oundgängligen kräver. Det förefaller mig alltså, att regeringen kan hava rätt till det erkännandet, att den i stort sett i trontal och budgetförslag har slagit in på linjer, som tidsläget just nu kräver. Detta innebär självfallet icke, att jag personligen eller det parti, som jag har äran tillhöra, skulle på något sätt vilja påtaga oss ansvaret för denna regerings politik eller del i ansvaret därför. Något bundsförvantenskap har som bekant aldrig existerat och existerar icke heller nu. Vi ha från början så tydligt som möjligt klargjort, att vi stå helt obundna med vår fulla rätt till saklig kritik och till opposition, där opposition synes oss påkallad. Men när verkligheten som

nu ett regeringens arbetsprogram kommer fram av den aft, att det sakligt sett får anses vara i sina huvuddrag ungefär vad även motståndarna eller de, som icke höra till samma politiska läger, finna vara det riktiga, då tror jag, att det är skäl att säga ut detta.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den talare, som i dag inledde debatten här, har också han hållit sig till en kritik, som var påfallande saklig. Det faller mig icke in att på något vis röra vid hans anmärkningar; de stå för hans egen räkning. Men i denna kritik ingick en del spridda belysningseffekter, som jag icke kan låta bli att, ehuru de egentligen icke vidkomma mig, dock vända mig emot. Vad är det för något, när herr Lindman i dag åter låter skymta för denna kammare, att det skulle vara hans parti, som alldeles särskilt ivrat för den sparsamhet, vilken nu sätter sin prägel på budgeten? Det är till evidens ådagalagt under en valstrid, som herr Lindman säkert minnes, fastän den ligger nu snart två år tillbaka, att detta icke är något annat än en skenbild, framhållen för valmännen, en framställning, såsom den då karakteriserades, till allmänhetens förvillande. Det finnes icke något skäl för detta herr Lindmans monopol på sparsamhet. Och det finnes lika litet något skäl för påståendet, att hans parti skulle kunna svära sig fritt från sin andel även i ansvaret för skattebördornas tillväxande, ty i och med detsamma som utgifterna stigit med det partiets medverkan under föregående år, måste också skatterna tagas ut. Det är mycket lätt att klaga över skatterna, det göra vi naturligtvis alla, men det är icke så lätt att åstadkomma penningar utan att också införa eller höja skatter. I det fallet ha nog alla partier varit med. När slutligen herr Lindman — det är den sista av de punkter, som jag skall tillåta mig taga upp ur hans anförande — lät framskymta, att, som orden föllo, hans parti vore det som skulle ha »velat öka folkinkomsterna», medan »majoriteten i riksdagen motsatt sig detta», när han i sammanhang med den föreslagna nedsättningen av dyrtidstilläggen gjorde en sidostöt och talade om, att »nu besannar det sig, att statens möjligheter att betala sina ämbetsmäns löner ytterst äro beroende av landets ekonomiska ställning» — då må det ursäktas, om det förefaller mig, som om detta skulle vara ett återfall i metoder, vilka möjligen kunna förklaras under en valstrid, men som vi här i kammaren icke hava någon fördel av att taga upp igen. Hela frågan gäller ju icke, vem som vill bidraga till att »öka folkinkomsterna» — det vilja alla — men frågan är, om de *medel*, som herr Lindman tydligen syftar på — det stora tullprogrammet förmodar jag ligger bakom — verkligen skulle hava »ökat folkinkomsterna». Med kännedom om hur dessa medel verkat på andra håll, där de prövats, tillåter jag mig och många med mig att på det livligaste betvivla, att de här skulle haft en sådan verkan, som den ärade talaren nu förespeglade. Och vad angår dyrtidstilläggens sammanhang med landets ekonomiska ställning, är detta verkligen ett sådant axiom, att jag icke kan tro, att det skulle vara något privilegium för något parti här i landet att förstå det, vare sig för högern eller för något annat.

Jag skall tillåta mig att därefter övergå till några reflexioner, som jag med hänsyn till den sena timmen skall avfatta tämligen kort,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rörande budgeten i vissa stora drag och rörande det allmänna programmet för arbetet. På inkomstsidan har man anmärkt — och efter vad jag nödgas förmena, med skäl — att finansministerns beräkningar blivit pressade mycket hårt uppåt. Jag åhörde som alltid med största intresse hans klara och redbara redogörelse för, hur han kommit till dessa siffror. Jag måste dock säga, att i vissa punkter verkade den icke fullt övertygande. Kanske gällde detta främst inkomst- och förmögenhetsskatten, men även andra poster. Det är obestriddt, att denna inkomstberäkning är »pressad», det är obestriddt, att man har bottenskrapat tillgångarna, och det är också obestriddt, att det hela är byggt på en förhoppning om en stigande ekonomisk konjunktur, som är den oundgängliga förutsättningen för vad som nu kalkylerats, nämligen en stegring framför allt av de indirekta inkomsterna, tullar, stämpelmedel och dylikt, och möjlighet för de skattskyldiga att betala sina direkta skatter. Således, det är sant, tror jag, att inkomstsidan är starkt pressad. Men jag skyndar att tillägga, att jag tror verkligen icke, att någon annan finansminister här i landet i detta läge skulle kunnat underlåta att göra ungefär det samma; åtminstone har ingen som helst antydan framkommit från den kritiserande, vilka bättre medel som kunnat användas att få budgeten att balansera.

När nu så är förhållandet, att budgeten beror på en dylik beräkning, när den alldeles särskilt utgår från en stabilisering av vårt penningvärde, ja, kanske till och med, i fråga om beräkningen av vissa stora utgiftsposter, från någon ytterligare sänkning av levnads-kostnadsindex, då är det med stor tillfredsställelse man finner, att finansministern i sin principmotivering för propositionen om inkomsterna har sagt ifrån, att han icke ämnar vara med om något försök att återigen sänka penningvärdet, att varje strävan att med konstlade medel åstadkomma eller släppa lös en inflation, även om en sådan skulle kunna bringa någon lättnad för ögonblicket, är för honom främmande. Jag skall tillåta mig att understryka denna förklaring och framhålla, att på dess fasthållande beror i själva verket det mesta av denna budget; hålles icke den regeln, så svävar det hela i luften.

Det är så mycket viktigare, att så sker, som även en viss stor post på utgiftssidan har det allra starkaste sammanhang med att penningvärdet icke får, så långt staten kan hindra det, åter börja falla. Jag syftar naturligtvis på den stora reduktionen av tjänstemännens dyrtidstillägg. För min personliga del lär jag icke behöva säga, att det är med djupt bekymmer, som jag ser en sådan reduktion. Jag har icke minst i mitt dagliga arbete tillfälle att alltjämt bestyrka, att tjänstemännen mer än väl behöva sina dyrtidstillägg efter hittillsvarande grunder. Men det kan ju hända, och det är förmodligen så, att nu har verkligen det nödläge inträtt, som jag i fjol angav såsom den enda hållbara grunden för en sänkning av tilläggsprocenten — ett nödläge, i vilket staten icke längre kan giva ämbetsmännen den avlöning, som de ha om också icke en juridisk rätt till så dock en grundad anledning att räkna på. »Där ingenting

finnes att taga, där har kejsaren förlorat sin rätt.» Jag skall för närvarande endast tillåta mig att anmärka, att om nu så blir förhållandet, då kan jag icke undgå att instämma i en anmärkning av herr Lindman, att det är förvånande, att regeringen genom den ställföreträdande finansministern så sent som vid förra riksdagens slut kunde ingiva riksdagen den uppfattningen att man med lugn kunde taga de då begärda dyrtidstilläggen. Man kan icke undgå att göra den reflexionen — åtminstone gör jag den för egen räkning, och jag var då med bland dem, som röstade för regeringens förslag — man kan icke undgå att göra den reflexionen, att nog borde väl ändå en så ytterst allvarsam finansnöd som den, i vilken vi nu befinna oss, ha kastat sin skugga så pass framför sig, att den skulle givit regeringen anledning att överväga, huruvida det icke hade varit bättre att taga en nedsättning i mindre skala då för att slippa taga den i så stor skala nu.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Rörande utgiftssidan är det för övrigt en post, som i år saknas liksom i fjol: anslaget till det frivilliga skytteväsendet. Jag skall icke upprepa, vad jag hade anledning att anföra i fjolårets remissdebatt i denna punkt, icke heller taga upp någon saklig diskussion. Jag vill endast uttrycka den förhoppningen, att det skall vara möjligt att inom ramen av den försvarsbudget, som framlagts, genom jämkningar på ett och annat håll, som icke torde vara alldeles omöjliga, åstadkomma åtminstone en så pass stor summa, att det frivilliga skytteväsendet kan leva över det nu förelagda budgetsåret in på nästa. Det borde egentligen vara ett önskemål även för försvarsministern själv, ty han har ju starkt betonat i fjol — och han citerar detta uttalande även i år — att det icke vore meningen att principiellt taga någon ståndpunkt till denna organisation, förrän försvarsrevisionens förslag i sin helhet kommer fram. Nu nödgas jag emellertid tillägga, att om denna ståndpunkt haltade redan i fjol, och haltade betänkligt på båda benen, så är den i år, såvitt jag förstår, fullständigt ohållbar. Ty nu ligger saken så, att blir det icke något anslag under denna riksdag, så finnes ingen möjlighet för något anslag förrän till den 1 juli 1924, alltså efter 1924 års riksdag. Nu är det ett helt år som det gäller, och icke som i fjol blott en halvårsbudget. Och nu är till på köpet den frivilliga skytteorganisationen redan ställd på en mycket hård förknappning under det halvår, i vilket vi nu stå. Att under sådana förhållanden kunna bestrida, att en vägran av varje anslag måste gå förödande ut över det hela, förefaller mig orimligt. Och jag måste upprepa vad jag antydde i fjol, att jag anser, att herr försvarsministern i själva verket på en bakväg söker komma hela organisationen till livs, vad han än må säga för att undanskymma det.

Det må kanske tillåtas mig att, eftersom jag kommit in på försvarsministern, göra även ett inlägg, som egentligen faller utanför själva remissen. Det rör den i dag mycket debatterade episod, som inträffade vid de socialdemokratiska ungdomsklubbarnas kongress — jag hoppas, att jag i motsats till herr Lindskog har lyckats fullt

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

korrekt återgiva terminologien för denna församling, vilket han ju icke lyckades. Jag skall icke ingå på någon detaljkritik av vad som där passerade. Jag är tacksam att kunna annotera, att herr försvarsministern nu har som en förtjänst hos dessa klubbar framställt, att de äro verkligt »försvarsvänliga». Jag nödgas till och med anmärka, att det är mycket sällan, som jag hört detta ord i berömmande syfte från försvarsministerns mun — men så mycket mera glädjande var det. Jag skall också med tillfredsställelse konstatera, att försvarsministern bestämt avvisade varje tanke på att undergräva disciplinen, och det tror jag honom om att mena allvar med. Men i den sista punkten av hans analys, den nämligen huruvida en verksamhet av den art, som av dessa klubbar skulle bedrivas, kan anses vara lämplig, märk väl, icke blott att bedriva inom kasernerna utan även att bedriva under försvarsministerns protektion och gillande, i den punkten får jag lov att säga ifrån, att jag finner försvarsministerns förklaring vara motsatsen till tillfredsställande. Jag skall blott be honom och de andra, som äro av samma mening som han, att göra det tankeexperimentet, att här vore fråga om ett annat parti och ett annat partis försvarsminister. Antag, att nu eller för några år sedan hade suttit en högerregering med en general som försvarsminister, antag, att allmänna valmansförbundet eller dess ungdomsorganisation hade sammanträtt här i Stockholm till kongress och beslutat att upptaga en intensiv propaganda för sin högeruppfattning inom kasernerna, antag slutligen, att ifrågavarande general hade illustrerat denna kongress med sin närvaro och sträckt sin hand välsignande över den: skulle icke den nuvarande försvarsministern ha rest en våldsamt opposition mot ett sådant förfarande? Jo, för visso hade han gjort detta. Och det med rätta. Ty det är visserligen en självklar sak, att de som göra sin militära tjänstgöring måste ha sin rätt som medborgare full och ograverad, så långt det överensstämmer med deras militära plikter, således även rätt att besöka möten och deltaga i diskussioner såväl man och man emellan som i övrigt, men en annan sak är att direkt uppmuntra införandet av en dylik agitation, låt vara en i och för sig lovlig agitation, inom kasernerna. Börjas sådant från ett håll, blir naturligtvis frestelsen mycket stor att göra det samma från ett annat håll. Men jag skall tillåta mig att för min del uttala den enkla meningen, att det enda riktiga är, att den regering, som sitter, den må ha vilken färg som helst, håller sig fullständigt utanför varje ansats till en dylik agitation. Jag tror, att det är bättre, ju mindre den förekommer inom kasernerna. För övrigt: tiden inom kasernerna är ju numera, bl. a. tack vare försvarsministern icke längre, än att man bör kunna giva sig till tåls, till dess de värnpliktiga fått sluta övningarna. Då står det ju fritt att gripa sig an med de krafter, över vilka ungdomsförbundet förfogar.

Bland de punkter på budgetens utgiftssida, där jag måste åtminstone sätta ett frågetecken, förekommer en, som rör ett beräknat anslag utav 5 miljoner kronor för arbetslöshetens bekämpande. Jag

skall först be att få anmärka, att såvitt jag kan finna — jag har glömt att verifiera det — äro i själva verket förutom dessa 5 miljoner ytterligare 5 miljoner begärda, icke blott beräknade utan begärda, för kommunikationsverken, och om det är riktigt, skulle således avsättningen i sin helhet belöpa sig till 10 miljoner kronor. I alla händelser det är närmast om dessa 5 miljoner under femte huvudtiteln, socialministerns huvudtitel, som jag ber att få göra några anmärkningar. Jag har ingalunda förbisett, att herr socialministern på denna punkt yttrat sig med synnerlig försiktighet. Han säger endast, att han till frågan skall återkomma i god tid före den stundande riksdagens slut, och han inskränker sig till att uttala, att nödig försiktighet synes honom bjuda att i avbidan på frågans slutliga behandling i riksstaten beräkna ett anslag till arbetslöshetens bekämpande på förslagsvis 5 miljoner kronor. Under sådana förhållanden kunde man ju låta bli att röra vid denna punkt, till dess den blir aktuell. Men kanhända det dock är skäl att redan nu säga några ord om saken i stora drag.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det är ju så, att den nuvarande arbetslöshetskommissionen har lyckats framlägga en redovisning, summarisk visserligen, och likaså ett överslag över de beräkneliga utgifterna, som slutar med det resultatet, att de extraordinära arbetslöshetsanstalterna borde avvecklas på våren 1924 och att man, när man — visserligen mycket approximativt — beräknar, vilka utgifter som kunna vara att vänta intill den tiden, får en marginal, ett överskott av redan anvisade medel på icke mindre än $7\frac{1}{2}$ miljon kronor. Nu vågar jag verkligen för min del ha den meningen, att de reservanter i arbetslöshetskommissionen, som yrkade på ett nytt anslag, för övrigt på 10 miljoner kronor, icke ha kunnat jäva kommissionsmajoritetens beräkningar. Jag kan icke finna annat, än att kommissions kalkyl är, så långt man nu kan döma, synnerligen stark. Och allra minst kan jag finna, att det är berättigat att, såsom reservanterna i kommissionen gjort, liksom vilja räkna bort de betydande summor, som kommissionen förskotterat till vägstyrelser, kommuner och andra, och som den nu har uppfört såsom fordringar. Dessa fordringar böra ovillkorligen betraktas såsom säkra fordringar och icke såsom osäkra, med undantag möjligen för något enstaka fall. Jag vill då göra den frågan, om det verkligen kan vara riktigt att belasta budgeten med en så betydande summa som nya fem miljoner, därest det icke blir oundgängligen nödvändigt. Socialministern får ju tillfälle att återkomma till saken, och jag vill därför blott rekommendera denna fråga till mycket allvarligt övervägande.

Jag hoppas kunna göra detta så mycket hellre, som ju socialministerns samarbete med arbetslöshetskommissionen under hela tiden efter förra riksdagens slut artat sig på ett sådant sätt, att man bör kunna hoppas på ett gott samförstånd dem emellan även i denna viktiga sak. Det är, mina damer och herrar, naturligtvis icke min mening att, trots den hårt ansträngda budgeten vägra att ge ännu ett tillskott därest det skulle ovillkorligen behövas. Men min mening

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

är, att de regler, som riksdagen efter många om och men och efter många strider och brytningar bakom kulisserna, fastslog i våras, att dessa regler skola och måste ovillkorligen tillämpas. De ha visat sin riktighet under den gångna tiden. De ha bidragit till att, om de också verkat hårt i många fall — det skall icke förnekas — liksom dränera upp arbetlöshetsproblemet och leda in arbetskraften i de enskilda företag, som så småningom kunnat åter komma i gång. Det är fullkomligt nödvändigt, om vi icke skola försumpa hela frågan, att fortsätta på denna väg. Vi måste göra klart för oss, att dessa extraordinära åtgärder, som statsmakterna med rätta funnit sig nödsakade att vidtaga, redan nu äro stadda i avveckling, och att denna avveckling bör påskyndas så mycket sig göra låter. Tillämpas den uppfattningen, och skulle icke någonting fullkomligt exceptionellt komma emellan under de följande månaderna, då borde man ha förhoppning om att socialministern icke skulle behöva begära den beräknade nya summan i denna huvudtitel.

Till sist endast ett kapitel till! Det gäller jordbruksministerns budget, men refererar sig mindre till själva statsregleringen än till vad som ligger bakom. Herr jordbruksministern har begärt betydande anslag för kolonisationens och egnahemsbildandets främjande. Jag för min del vill säga — och jag är viss om att mina meningsfränder äro av samma uppfattning — att vi hälsa detta med glädje och äro fullt på det klara med att, trots de mycket bekymmersamma ekonomiska tiderna, här måste göras en verklig kraftanstängning, i vad staten förmår, att hjälpa till att leda den arbetskraft, som är därtill skickad och villig, att arbeta på jorden och bilda nya jordbruk. Jag skall icke yttra mig om summans storlek; den får bli en sak för utskottets blivande prövning. Vad jag däremot skulle vilja hemställa om är, att, när nu en sådan kraftanstängning förberedes, regeringen samt närmast jordbruksministern och justitieministern taga under allvarligt överbäggande, att den lägges på sådana grunder ifråga om organisation och lagstiftning, som verkligen kunna bilda utgångspunkt för hållbara nya företag.

Vi ha under senaste tid fått en rad av förslag till ny jordlagstiftning, komma mestadels från jordkommissionen men även från andra håll. Det är med tillfredsställelse man märkt, att regeringen icke ännu bundit sig för dessa förslag, möjligen med undantag för det förslag angående »besittningsrätt», som enligt uppgifter i gårdagens tidningar har remitterats till lagrådet. Det är kanske ändå icke för sent att även beträffande detta förslag göra en vördsam hemställan, om icke herr jordbruksministern ville taga under överbäggande att först och främst beskära det på den alltför stora byråkratiska omständlighet ifråga om kontroll på besittningstagare, som utmärker förslaget, och vidare om han icke ville ha godheten att också reflektera på att även en vän av besittningsrätten såsom ett hjälpinstitut vid bildandet av egnahem bör ha klart för sig, att det som egnahemsbyggare helst vilja ha, och som de böra få, ifall icke alldeles särskilda skäl ligga emot, det är egna hem med *ägenderätt*

och icke med besittningsrätt. Jag hemställer alltså till jordbruksministern, om han icke ville eventuellt tänka på, att denna besittningsrätt blir, i alla de upplåtelser där icke särskilda omständigheter hindra, förenad med rätt för dem, som lägga ned sitt arbete på de upplåtna lägenheterna, att lösa till sig dem såsom verklig egen-
dom.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vad jordkommissionens stora förslag rörande koncessionslagstiftning för jordbesittning beträffar vill jag hoppas, att den tystnad, som iakttages om detta lagförslag, betyder, att det är lagt å sido, och jag skall därför icke trötta därmed. Så mycket angelägnare är det emellertid, att regeringen verkligen går till fördomsfritt prövande av kommissionens senast inkomna förslag »om bildande av nya jordbruk». Det gäller framförallt herr Lindhagens yrkande på »social expropriation» såsom grundval för hela denna nya nybyggesbildning. Jag skall icke gå in i några detaljer, så mycket mindre som jag får tillfälle att å ämbetets vägnar inom några dagar inlämna en framställning såsom svar på Kungl. Maj:ts remiss av frågan. Jag skulle emellertid vilja vädja till jordbruksministern, som ju är en praktiskt erfaren man, om det icke vore skäl i att i en fråga av denna art försöka gå fram med lämpor för att komma till något resultat, och icke forcera den sociala expropriationen, förrän den verkligen visat sig vara behöfelig. Jag tror mig kunna försäkra herr statsrådet därom, att i denna fråga om åtgärder för nya jordbruk finns en verklig önskan att komma till ett resultat, att göra en kraftanstängning och det inom skilda partier. Låt oss då hoppas, att den icke skall behöva köra fast bara på den omständigheten, att man från visst håll av dogmatiska skäl — jag säger detta rent ut — velat pressa fram en ytterlighetsutväg såsom den viktigaste och grundläggande i hela förslaget.

Herr talman, jag skall icke gå längre, ehuru väl det kunde vara åtskilligt annat att säga om budgeten och trontalet. Jag tillåter mig att återkomma till den karakteristik, som jag ansett mig kunna göra av regeringens arbetsprogram, nämligen såsom ett program för indragning och återhållsamhet. I finansministerns intressanta principyttrande rörande för flera huvudtitlar gemensamma utgifter förekommer bland annat en passus, som framhåller den absoluta nödvändigheten av besparingar, och som tillägger att »skola vi kunna genomföra» — det gäller närmast inom statsförvaltningen — »denna sparsamhet, får man förvisso finna sig i att nedsätta anspråken på staten i åtskilliga avseenden». Denna sunda observation tror jag att vi i närvarande tid ha skäl att tillämpa icke blott på det finansiella området.

Det är icke endast rörande tillgången på penningmedel som vi äro tvungna att nedsätta anspråken på staten. Vi äro under nuvarande förhållanden med den övermättnad på statsingripande, som krigstiden efterlämnat, verkligen så situerade, att vi få finna oss i att nedsätta våra anspråk på statens ingripande också, när det gäller lagstiftning och andra angelägenheter. Det är alldeles icke min mening att här predika någon återgång till den tid, då man trodde, att sam-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hällslivet skulle sköta sig självt, om blott staten hölle ordning och rätt i landet. En sådan »nattvaktareroll», för att begagna ett ord av Bismarck, kan den moderna staten icke finna sig i. Den måste föra en välfärdspolitik, som verkligen är besjälad av önskan att skydda och stödja dem, som skydd och stöd behöva. Men det är dock så, att särskilt just nu en begränsning även i denna välfärdslagstiftning och en begränsning även av dylika åtgärder måste ske. Och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att den begränsning, som även i detta stycke präglar regeringens program till riksdagen, måtte vara en begränsning icke blott för tillfället utan av mera varaktig art. Man har länge tyckt sig finna, att denna regering, för övrigt till sin egen heder, sannar det gamla ordet om huru olika förhållandena te sig uppifrån mot nedifrån. Man tycker sig finna en verklig önskan att anpassa sig efter verkligheten och efter de möjligheter, som samhällets historiskt utvecklade liv erbjuder. Jag skulle önska, att denna sunt realistiska politik, som jag redan i fjol tillät mig att utan något syfte att vara oartig karakterisera såsom ganska borgerlig, måtte på allvar slå igenom inom de kretsar, som leda hela det socialdemokratiska partiet här i landet — icke blott inom riksdagen, utan också utanför den. Det skulle alldeles bestämt vara till nytta för samarbetet inom riksdagen eller åtminstone för möjligheterna till samarbete. Och man kan, tror jag, ställa det anspråket på regeringen att den förstår nödvändigheten att även i detta avseende vara en ledning och en föresyn för sitt parti.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Det är icke min avsikt att denna sena timme hålla något längre anförande, men jag har icke kunnat urakflåta att framföra några reflexioner.

Finansministerns redogörelse ger en pessimistisk bild av statens ekonomiska ställning, men samma bild gör sig i ännu större utsträckning gällande överallt i landet. Det råder en betydande arbetslöshet, och enligt min uppfattning är den större i verkligheten än vad de officiella rapporterna ge vid handen. Stora medborgargrupper: jordbrukarna, kroppsarbetarna och de lägre tjänstemännen, ha det ekonomiskt mycket trångt och besvärligt, och man måste inför de allmänna dystra ekonomiska förhållandena fråga sig, varpå det hela kan bero. Visserligen är depressionen en internationell företeelse, och vi finna i alla länder samma förhållanden, men det finns åtminstone för mig icke någon möjlighet att undgå den reflexionen, att den under kristiden och tiden förut rådande spekulationen i väsentlig mån medverkat till det nuvarande svåra ekonomiska läget.

I min provins råder det samma förhållanden som de, som herr Engberg i dag pekade på beträffande Värmland. Vi hade för några år sedan även i Dalarne en blomstrande enskild bank. Många av dem som ägde en sparad slant köpte lotter i banken för sparpenningarna, och man ansåg, att pengarna där voro väl bevarade. Banken kom emellertid i spekulationshänder, dess kapital drogs till Stockholm, och det uppstod samma jobberi med pengarna som i en del andra bankföretag, och följden blev, att de, som hade sin pengar placerade

i bankens lotter, blevo så gott som ruinerade. Samma företeelse ha vi ju även sett på andra ställen i vårt land. Även om det nu är så, som herr Lindman säger, att man i dessa tider icke bör kräva nya lagstiftningsåtgärder, utan att vi böra lugna oss, så förefaller det mig ändå, som om det vore på hög tid att genom en restriktiv lagstiftning på ett eller annat sätt försöka förhindra ett återupprepande av de erfarenheter, som vi i detta avseende under den senaste tiden fått göra. Vi ha sett, hur den ena banken efter den andra skapat emissionsbolag, som köpt det ena järnbruket, gruvföretaget eller fabriken efter det andra, jobbat ut aktierna på olika händer och överhuvudtaget lagt ned kapital i spekulativt syfte utan att några egentliga nybyggnader kommit till stånd, och att följden har blivit, att alltsammans stått på huvudet och att många människor blivit ruinerade. Det är i väsentlig mån den ekonomiska spekulationens följder, som vi nu se återspeglas i de svåra förhållandena i landet.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag vill vid detta tillfälle även påtala en av de företeelser, som man under denna svåra depressionstid lägger märke till, nämligen den allmänna lönenedpressningspolitiken. Det är ju riktigt, att lönerna böra regleras i förhållande till levnadskostnadernas sänkning. Så sker ju också med statstjänstemännens och de kommunala tjänstemännens löner, och så bör även ske inom den privata industrien. Inom industrien nedpressas emellertid stora arbetargrupper till en levnadsstandard, som är så låg, att man måste stå ytterligt frågande hur det är möjligt för arbetarna att draga sig fram med sina familjer. Jag vet väl, att näringsföretagen i många fall ha en synnerligen svår ekonomisk ställning, men det finns affärsföretag och industriella företag, som icke ha det så ekonomiskt brydsamt ställt, som ha rätt så god avsättning på sina varor, och som lämna ganska god utdelning å sitt kapital, men som det oaktat följa med i lönenedpressningen på samma sätt som alla andra och kanhända i många fall än kraftigare. En sådan politik kan för arbetsgivarna vara bra för dagen och gå att genomföra då arbetarnas motståndskraft är bruten, men visst och säkert är, att så snart det blir lättnad på arbetsmarknaden, måste det ske en jämkning åt andra hållet, så att arbetarna få drägliga existensförhållanden. Göra sig arbetsgivarna icke frågan, om det ur deras egen synpunkt kan vara klokt att bedriva en dylik i många fall hänsynslös lönenedpressningspolitik.

Jag vill även beröra en annan företeelse, som är förvånande. Jag syftar på det förhållandet, att det efter 30 å 40 års fackföreningsrörelse fortfarande skall finnas arbetargrupper, som måste gå i långvarig strejk för att tilltvinga sig en så elementär sak som att få underhandlingar med arbetsgivarna om kollektivavtal. Så är emellertid förhållandet med den norrländska skogsarbetarstrejken. Jag har i tidningspressen noggrant försökt följa med strejkens utveckling. Det har varit korrespondenter där uppe från borgerliga tidningar, t ex. från Dagens Nyheter, men man har icke kunnat få något bestämt besked om anledningen till att arbetsgivarna icke vilja medge underhandlingar. De svara endast bestämt, att de icke vilja träda i underhandlingar och icke vilja sluta något kollektivavtal. Nog är detta

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ända förvånansvärt! Jag vill erinra om att i Bergslagen och i Värmland hava skogsarbetarna sedan flera år tillbaka haft kollektivavtal och underhandlingar, och, såvitt jag vet, försiggår skogsarbetet där lika bra som i Norrland. Man tycker ändå, att man borde ha kommit så långt, att möjligheten till underhandlingar icke skulle vara utesluten, även om det är fråga om en nyorganiserad arbetargrupp.

Herr Lindman yttrade i sitt anförande i dag beträffande de besparingar, som blivit gjorda å de anslag, som beviljats till arbetslöshetens bekämpande, att det mera är arbetslöshetskommissionens än regeringens förtjänst, att dessa besparingar uppstått. Ja, nog har det uppstått besparingar, men jag kan dock icke låta bli att säga några ord om den politik, som bedrivits av kommissionens majoritet. Jag kan icke hjälpa att både jag och många med mig fråga sig om icke kommissionen lagt alltför starka restriktioner på sin verksamhet. När man vet, hurudant läget är ute i bygderna, när man vet, hur arbetslösheten härjat i ett par års tid, när man vet, att hemmen sakna mat, att bohatet i många fall måst säljas och att kläderna tagit slut, kan man enligt mitt sätt att se icke komma ifrån, att det inneburit en alltför restriktiv politik att avstänga hela arbetarkategorier även om de icke kunna erhålla arbete och alla ungarlar från annat än i mycket begränsad omfattning erhålla understöd. Herr Lindman gav kommissionen det erkännandet, att den drivit sin verksamhet på ett så lyckligt sätt, att besparingar uppstått, men jag kan icke annat än uttala en farhåga för, att besparingssynpunkterna gjort sig starkare gällande än vad som varit till nytta för landet i dess helhet.

Herr Edén har i sitt anförande kraftigt tryckt på att arbetslöshetskommissionen snarast möjligt skall avvecklas och att de nuvarande arbetslöshetsåtgärderna skola indragas så snart som möjligt. Det är alldeles uppenbart, att när vi komma fram till sådana förhållanden, att arbetslöshetsunderstöd icke i denna form nödvändigtvis måste lämnas, är det icke heller någon fråga vårt håll, som kräver, att sådana understöd skola lämnas. Man har här i dag emellertid gått in för två olika linjer. Å ena sidan uppmanade herr Lindman regeringen att icke vidtaga några åtgärder för genomförandet av arbetslöshetsförsäkringen — jag vet för övrigt icke, om frågan ligger så till, att den kan komma fram i år — d. v. s. han uppmanade regeringen att icke vidtaga åtgärder, som på ett mera permanent sätt skulle skydda de ofrivilligt arbetslösa, och å andra sidan yrkar herr Edén på att arbetslöshetskommissionen snart skall avvecklas. Man måste då göra sig den fråga: Ha herrarna verkligen den uppfattningen, att vi så snart skola ha övervunnit alla sviter av kriget och av den depression, som följt efter kriget, och att vi så snart skola ha övervunnit de svårigheter, som uppstått genom den uteblivna emigrationen m. m., att vi redan vintern 1924/25 icke längre skola behöva vidtaga några åtgärder emot arbetslösheten? Förhölle det sig så, att man hade uppmanat regeringen att komma med ett förslag till mera permanenta åtgärder mot arbetslösheten, då skulle jag kunna förstå den tankegången, att vi böra se till att arbetslöshetskommissionen

avvecklas så snart som möjligt, men då man icke vill vara med om arbetslöshetsförsäkring, synes det mig, att klok förtänksamhet bjuder regeringen att tillse, att kommissionen icke upphör med sin verksamhet, förrän förhållandena i landet blivit sådana, att icke någon risk ur befolkningens synpunkt uppstår genom kommissionens upphörande.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag måste ytterligare säga några ord om vad herr Lindman yttrade om jordbruksministerns uraktlåtenhet att hjälpa jordbrukarna i den svåra ekonomiska kris, som nu råder. Jag är fullt medveten om att det råder en svår kris för jordbruket, och jag tror, att den uppfattningen är allmän, och att man icke kan bestrida, att så är förhållandet. Jag hörde med mycket stor spänning på vad herr Lindman i den delen sade, och jag senterade livligt, att åtgärder böra vidtagas för att hjälpa jordbrukarna, men när herr Lindman klanderade jordbruksministern för att han ingenting åtgjort i denna fråga, väntade jag, att herr Lindman också skulle anvisa de vägar och de medel, som jordbruksministern skulle ha använt för att hjälpa jordbrukarna. Herr Lindman nämnde emellertid ingenting om några sådana medel, och det skulle verkligen vara intressant att få veta, om det från det parti, som han representerar, kan pekas ut några vägar, som i verklig mening bringa jordbruket hjälp. Jag förstår så väl, att herr Lindman skall komma och peka på tullförhöjningar, men det har ju dock faktiskt varit så, att de spannmålstullar, vi haft, icke varit till ett dugg nytta för dem, som odla säden, utan endast för kvarnägarna, och det har från auktoritativt håll intygats, att det icke är den vägen, man skall gå fram. Det skulle emellertid då vara intressant att veta, vilka åtgärder jordbruksministern i höstas skulle ha tillgripit för att hjälpa jordbrukarna. Det går naturligtvis lätt att säga, att något bör göras, men man måste också kunna peka på, vad jordbruksministern skulle hava gjort.

Men så var herr Lindman inne på en annan sak, och det rörde frågan om framläggande av en radikal lagstiftning till åstadkommande av mindre jordbruk. Jag vill icke närmare gå in på de olika lagstiftningsförslag härom, som hava debatterats i tidningspressen. Säkert är, att vi nog få debattera denna fråga, om icke i år så kommande år. Men vad jag skulle vilja göra är att på det livligaste understryka behovet av kraftiga åtgärder i berörda hänseende. Vilka lagstiftningsåtgärder som äro mest behövliga kan jag nu icke yttra mig om, men vad jag bestämt är övertygad om är, att det föreligger trängande behov av att någonting göres. Jag är icke så optimistisk, att jag tror, att man därmed kan lösa arbetslöshetsproblemet. Det är nog alldeles säkert, att industriarbetarna i stor utsträckning icke lämna sig som kolonister, när det gäller jordbruk. Men vi hava på våra industriplatser och i städerna en hel del industriarbetare, som äro komna från jordbruket och som längta tillbaka till jorden. Gå ut till industriplatserna och tala med arbetarna och hör, vad de säga! Jag har hört, när det var fråga om utstyckning av kolonat, hur arbetare, som längta till jorden, resonera. hur de fråga: när kunna vi komma dit, och vilken väg skola vi gå för att få något med av dessa

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kolonat? Det föreligger verkligen ett trängande behov av att någonting göres för att leda ut en del av arbetslöshetsströmmen till jorden. Och jag måste vid detta tillfälle livligt framhålla behovet och nödvändigheten av att verkligen kraftiga åtgärder vidtagas i denna riktning. Men det får icke vara sådana åtgärder, som driva söderifrån varande jordbruksarbetare upp till Lapplands obygd, utan de böra hänvisas till mellersta och södra Sveriges ouppodlade marker, där till småbruk lämplig jord bör tagas i anspråk. Gå och fråga praktiska lantbrukare, så få ni höra, om icke allesammans föra detta resonemang: det är oriktigt att driva folk upp till Norrland, så länge man har jord och lämplig jord i södra och mellersta Sverige att tillgå. Sedan blir det en annan fråga: huru åstadkomma detta? Ja, därtill behövs det lagstiftningsåtgärder, och det behövs snart, och det behövs sådana lagstiftningsåtgärder, som äro verkligt genomgripande.

I denna remissdebatt har regeringen icke klandrats så mycket, men det har skett förut i tidningspressen. Det har från vissa håll inom tidningspressen rent ut sagts ifrån, att regeringen icke kunde sköta landets intressen till båtнад för land och folk, så att det vore bäst att den funderade på att överlämna sina befattningar i andra händer. Därom har man icke hört någonting i dag. Och den har klandrats ifrån andra sidan och i någon mån även här i dag från herr Kilbom för att den icke med tillräcklig kraft skulle hava tillvaratagit arbetarnas intressen. Såvitt jag förstår är den nuvarande tiden en så utomordentligt svår tid för innehavande av regeringsmakten, att man måste säga sig, att det som blivit utträttat varit det mesta, som från arbetaresynpunkt kunnat göras. Det är uppenbart, att miss-tag kunna bli begångna, men jag är övertygad om, att Sveriges arbetareklass icke ser på regeringen med samma ögon som herr Kilbom gör. Och landstingsmannavalen i höstas visade tydligt, att trots det att det socialdemokratiska partiets män sutto vid regeringsmakten, vilket brukar vara farligt vid valen, gävo ändå valmännen partiet sin anslutning och sitt stöd. Och jag tror, att om man går ut till de djupa leden, skall man finna, att även om det är så, att man icke kan förstå alla åtgärder, och även om det är så, att det trycks och trängs på många håll, så har man ändå kommit att bättre förstå de utomordentliga svårigheter, som en minoritetsregering har, och vet med sig, att regeringen gjort det bästa, som kan göras för att just hjälpa och skydda de intressen, som ligga arbetarna om hjärtat.

Herr talman, jag har endast med detta velat framhålla några synpunkter, som synts mig böra komma fram, och har intet yrkande att framställa.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Sedan jag i fjol senast var i tillfälle att inför kammaren framlägga de bekymmer, som i vida kretsar hysas i anledning av flottans tillstånd, hava förhållandena blivit ytterligare försämrade i vad rör flottans materiel, och får det fortsätta några år ännu på samma sätt som hittills, komma för-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

hållandena att antaga en rent av katastrofal natur. Det är därför av högsta vikt att ett raskt ingrepp göres från statsmakternas sida. Nu kunde ju de ärade ledamöterna i denna kammare med fog säga, att det förefaller som om det vore ett helt annat ljud i min skälla än i herr försvarsministerns väl skolade instrument. Skillnaden är nog icke så stor. Jag vill obetingat ge honom rätt i det uttalandet han hade i förmiddags, att de fartyg som vi hava i tjänst äro goda fartyg och att de äro väl underhållna. Jag anser ett sådant uttalande i all synnerhet vara på sin plats, när jag står i begrepp att framlägga mina bekymmer med anledning av flottans sjunkande stridsvärde. Vid samma tillfälle framhöll herr statsrådet, att flottans övningar åtminstone på vissa punkter skulle hava bedrivits i större omfattning till sjöss under år 1922 än vad fallet hade varit under 1921. Jag vill icke bestrida de sakliga uppgifterna härom, men jag tillåter mig att göra en liten kommentar därvid. Under de senaste åren hava vi ju haft att genomkämpa en tid av arbetslöshet. Det har medfört en ökad tillströmning av rekryter till flottan. Ökat antal manskap kräver naturligtvis ökade övningar. Om nu antalet övningsdagar till sjöss under år 1922 har varit större än antalet övningsdagar under år 1921, så är ju därmed icke sagt, att varje man under år 1922 har fått mera övning än varje man under 1921. Vi hade ju ett väsentligt större antal man att öva år 1922 än vad fallet var året dessförinnan.

Genom herr statsrådets anförande i förmiddags gick liksom en underström jag må säga av vemod över alla de anmärkningar, allt vad flottans myndigheter haft att andraga inför honom. Han uttryckte det visserligen icke i ord, men jag fick det intrycket att han hade den känslan, att man liksom riktade sig ytterst emot hans person. Jag behöver väl knappast framhålla, att den uppfattningen saknar bakgrund i verkligheten. Flottans myndigheter hava i alla tider varit vana att vända sig till sitt statsråd med sina erfarenheter, sina anmärkningar, sina erinringar, och de hava sannerligen icke de senaste åren varit skarpare i form än vad fallet dessförinnan varit. Jag har för min del sedan 1887 tillhört flottan och varit i tillfälle att taga del av flertalet rapporter i sådan riktning som under den tiden hava inkommit.

Som belägg för min uppgift angående det sjunkande stridsvärdet hos vår flotta vill jag anføra att under fjolåret upplades två pansarbåtar, två torpedkryssare och två jagare, d. v. s. man kostar icke längre på dem något underhåll. Det kräves alltså ett omfattande, kostbart och tidsödande arbete för att åter försätta dessa fartyg i stridbart skick. Vidare utrangerades under samma år en del torpedbåtar, vedettbåtar och en undervattensbåt. För att icke nu ge anledning till någon misstydning vill jag framhålla, att jag icke framställer någon anmärkning mot herr statsrådet för hans åtgärder inom dessa områden. De hava säkerligen varit betingade av materielens ålder och grad av förslitning.

Men det finnes en annan punkt, på vilken jag icke kan intaga samma ståndpunkt som herr försvarsministern, och det är, när jag

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.) vid genomläsandet av årets statsverksproposition förgäves efterlyste något anslag till byggande av krigsfartyg i ersättning i någon mån för den mängd som blivit försliten och kasserad.

Karlskrona varvs arbetare hava dragits upp under statliga myndigheters hägn. De hava icke fostrats till att på kortast möjliga tid prestera mesta möjliga arbete, med bortseende från grundlighet, utan till att leverera ett samvetsgrant och solitt arbete. Karlskrona varvs arbetare hava i alla tider satt en heder i att leverera ett förstklassigt arbete. Var och en som har varit i tillfälle att komma i kontakt med deras prestationer måste säga sig, att maken till arbete ser man inte ofta nu för tiden. Ett sådant precisionsarbete, så att säga på varje punkt, är för flottan av ovärderlig betydelse. I farans stund kan ett tillverkningsfel orsaka förlust av ett fartyg och därmed bliva ödesdigert för hela vårt land. Jag tror att kammaren måste ge mig rätt därutinnan, då jag säger, att det är ett riksintresse att söka bevara denna präktiga arbetarstam samlad. Jag hade i går tillfälle att taga del av ett meddelande från varvschefen i Karlskrona, i vilket han framhåller att nu anbefallda arbeten kunna ge sysselsättning i full omfattning åt varvets personal till instundande höst — då måste avskedanden vidtagas.

Försvarsrevisionens arbete är ju höljt i sekretessens slöja, men det har i alla fall visat sig att pressen haft makt att kunna taga in både ett och två rev i den duken, så att man kan skymta vad som finnes bakom. För min del tror jag man kan säga, att revisionen kommit till det resultatet, att vi behöva en flotta, att vi behöva ett årligt anslag till förnyande av denna flottas materiel, och att i denna flotta bör ingå jagare. Om allt går efter beräkning, skulle ju således redan nästa års riksdag komma att fatta beslut om sådant årligt anslag till upprätthållande av flottans materiel. Varför icke då redan i år bevilja medel till påbörjande av en jagare, så att de konstruktiva förberedelsearbetena, infordrande av anbud på materiel m. m. oförtövat kunna igångsättas för jagaren och kölen sträckas till denna jagare redan i höst, när vi eljest stå inför arbetsbrist på varvet. Jag vill därmed icke ens förutsätta ökade utgifter för statsverket. Om medel för detta ändamål beviljas i år, så skulle man ju kunna tänka sig att under nästa år ett motsvarande belopp frändrages det som riksdagen nästa år ofrånkomligen måste komma att bevilja. Jag är för min del övertygad om att vår i finansteknikens mysterier så väl förfarne finansminister helt säkert skall kunna ur budgetteknisk synpunkt lösa detta problem. Det måste väl ändock anses vara både riktigare och klokare att genom att nu lägga en jagare på stapel i höst kunna bevara denna arbetarstam samlad i stället för att vid samma tid släppa en del av dem, så att de sedermera såsom arbetslösa måste sysselsättas med nödhjälpsarbete på vägar eller nyodlingar, allt arbeten varom de icke äga någon kännedom, och sedan, en kort tid därefter, måste till flottans varv skaffas nya arbetare, som behöva många år innan de kunna vinna samma yrkes-skicklighet som deras företrädare för närvarande besitta. Av de medel, som anslås till krigsfartygs byggande, utgå mellan 80 och

90 % direkt i form av avlöningar och komma alltså arbetarna direkt till godo.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Låt oss därför, mina herrar, redan i år lägga en jagare på stapeln på Karlskrona varv, vi vinna därmed den fördelen att vi i någon mån underhålla flottans stridsvärde, vi hålla vår arbetarstam samlad och vi bereda arbete icke blott åt dessa flottans varvsarbetare utan åt en stor del arbetare inom den enskilda industrien, och vi föda dem på så vis under en för dem bra mycket mera tilltalande form än genom nödhjälpsarbete.

Herr talman! Jag har även en annan liten randanmärkning att göra ifråga om en åtgärd som även den hör under försvarsministrernas förvaltningsområde. Vid fjolårets riksdag föreslogs motionsvis ett anslag till det frivilliga skytteväsendet. Statsutskottet nedskar det begärda beloppet. Riksdagen följde icke statsutskottets intentioner utan beviljade en klumpsumma av 300,000 kronor till främjande av det frivilliga skytteväsendet för tiden fr. o. m. den 1 januari t. o. m. 30 juni 1923. Kungl. Maj:t har emellertid, när han disponerade dessa medel, fördelat dem på hela kalenderåret 1923 istället för på finansterminen den 1 januari—30 juni samma år. Att en ämbetsman, som är väl förfaren i tolkning av skrivelser och författningar, skulle kunna komma till det resultatet att riksdagsbeslutet avsåge kalenderåret och icke finansåret må ju möjligen anses förklarligt, men jag vill uttrycka min förvåning över att herr försvarsministern har velat ge sin sanktion till en sådan tolkning. När riksdagen anslagit medel till ändamål som beröra flera budgetterminer, har väl riksdagen undantagslöst därvid fogat den anmärkningen: »därav för det och det året så och så stort belopp». Att åt Kungl. Maj:t överlämna avgörandet huru stor del av ett anvisat anslag som skall gå till ena eller andra året, skulle för riksdagen omöjliggöra att överblicka statsregleringen. Jag vågar påstå, att när riksdagen i fjol beviljade 300,000 kronor till främjande av det frivilliga skytteväsendet för tiden den 1 januari 1923—30 juni samma år, så har riksdagen helt visst icke avsett någon annan termin än den som riksdagen har uttryckt. Riksdagen lägger väl i regel icke ut några snaror för Kungl. Maj:t. Hade riksdagen avsett att dessa medel skulle vara disponibla även för det senare halvåret 1923, så hade helt visst riksdagen klart och tydligt uttryckt denna sin mening och därtill med all säkerhet preciserat det belopp som skulle utgå under den senare budgetterminen. Under ärendets behandling i statsutskottet framkom icke vid något tillfälle någon som helst tanke på att medlen voro avsedda för annan tid än för ifrågavarande budgettermin. Jag vill därför uttrycka den förmodan, att Kungl. Maj:ts medeldisposition i detta fall har berott på ett missförstånd, som kommer att vinna rättelse.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Hansson:**
Herr talman! Jag begärde ordet endast för att svara på den sista anmärkningen, som gjordes av herr Holmgren. Det är icke Kungl.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Maj:t, som har varit utsatt för något missförstånd, utan den ärade senaste talaren. Saken förhåller sig nämligen på det sättet, att skytteförbundens överstyrelse redan vid begäran om anslag på halvårsbudgeten för 1 januari—30 juni 1923 hade ifrågasatt, att vissa större belopp skulle beräknas efter helårsbehov. Detta gällde bland annat den stora posten för ammunition. Under behandlingen i statsutskottet, där herr Holmgren hade tillfälle att följa förhandlingarna, hade också resultatet blivit att utskottet i sitt betänkande vid flera poster angivit, att de gällde för hela året. Under behandlingen här i andra kammaren tillät jag mig att interpellera statsutskottets ledamöter, huruvida man för de övriga posterna avsåg halvår eller helår. Detta föranledde herr Jönsson i Revinge att föreslå en sådan ändring i utskottsmajoritetens motivering, att den skulle uttrycka statsutskottets avsikt att de föreslagna 656,000 kronorna avsågo hela året 1923. Detta är vad som framgick av andra kammarens handläggning av ärendet.

I första kammaren framhölls likaledes av statsutskottets ärade ledamöter, att det belopp, som statsutskottet föreslagit, avsåg att vara ett helårsanslag. Under debatten framförde emellertid herr Hellberg i Karlstad sitt sedan bifallna förslag med den motiveringen, att, då andra kammaren icke velat bifalla statsutskottets förslag, förmodade han, att den enda framkomliga vägen vore att bevilja ett mindre belopp, och därför föreslog han ungefär halva summan eller 300,000 kronor. Nu är det icke tänkbart, att herr Hellberg i Karlstad, när han föreslog ett mindre belopp än statsutskottet ifrågasatt, skulle avsett, att, genom att göra det till halvårsanslag, riksdagen på en omväg ändock skulle bevilja det högre anslaget, utan man får utgå ifrån att herr Hellberg i Karlstad har handlat under samma förutsättning som den, under vilken för övrigt hela anslagsfrågan blivit behandlad.

Nu står det icke i riksdagens skrivelse, så som herr Holmgren uttryckte det, att det var för främjande av skytteväsendet under tiden 1 januari—30 juni 1923, som denna summa anslogs, utan där står, att man på extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 har anvisat medel för främjande av denna verksamhet. På denna budget finnes förutom anslaget till skytterörelsen en hel del andra anslag, avsedda för *hela* året. Jag har efter riksdagens behandling av frågan icke haft anledning att tolka riksdagens beslut på annat sätt än såsom avseende hela året, och jag tror, att ett studium av riksdagens handlingar skall ge mig fullkomligt rätt på den punkten.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag skall tillåta mig vid denna remissdebatt tala något om Kungl. Maj:ts remisser. I regeringsformens 10 § heter det, att ärendena skola beredas genom nödiga upplysningar, som inhämtas ifrån vederbörande ämbetsverk. Det synes mig, som skulle vi vara inne på den vägen, att denna bestämmelse håller på att elimineras bort genom sättet för remisserna, så att de bli mer och mer formsaker utan reell betydelse. Det är,

också detta, en desorganisation av vår författning, som vi ju hava på-
talat på andra områden.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall ge några exempel på vad jag här åsyftar. Jag yttrar mig icke här om herrars statsråds personliga avsikter eller motiv. Jag har givet, att det är ett brinnande reformintresse, som vållar brådskan. Man har haft »nit om lagen men icke visligen». Men jag vill dock, på samma gång som jag uttryckligen säger detta, erinra om, att när det gäller ett statsråds ledamöter, så får man allt tillämpa det gamla ordet om Cæsars hustru, att »hon får icke ens misstänkas». Statsrådet får icke ens utsätta sig för faran av att misstänkas vilja förhindra en saklig granskning och kanske en därmed följande besvärlig kritik.

Jag vill sålunda endast tala om de praktiska följder, som uppstå av den nu införda praxis. Jag får naturligtvis svaret, att sådant skett förut, även innan den nuvarande regeringen kommit till styret. Det kan helt visst dragas fram exempel därpå. Men nu synes det, att döma av erfarenheten ifrån olika departement, som hade man börjat sätta i system detta sätt att remittera, som jag här ämnar påtala.

Jag vill som belägg härför erinra om huru, när mellanhandssakkunniga avlämnade sitt förslag om inrättande av prisreglerande nämnder m. m., tiden för avgivande av yttrande däröver var så kort tilltagen, att det väckte mycken förargelse på många håll. I Skåne, där man kanske är litet skarpare i sitt sätt att behandla sådana frågor, sade Hälsingborgs stadsfullmäktige och likaledes Malmöhus läns landsting ifrån såsom en protest mot den korta tid, inom vilken yttrandena blivit infordrade, att de icke ämnade avgiva något yttrande.

Om jag från jordbruksdepartementet övergår till socialdepartementet, så ha vi där ett exempel på samma sak, ett exempel, som är bara några dagar gammalt och således alldeles färskt. Jag syftar på det betänkande med förslag till lag angående offentlig arbetsförmedling och statsbidrag till arbetslöshetskassor, som nyligen avgivits och som man vanligen brukar kalla arbetslöshetsförsäkringsbetänkandet. Det var i lördags, som detta betänkande kom från trycket, och samtidigt sändes det ut på remiss. De myndigheter, som skola höras, äro, så vitt jag fått riktiga uppgifter härom, socialstyrelsen, länsstyrelserna och överståthållarämbetet. med förståndigande för dessa att i sin tur höra landstingens förvaltningsutskott, de offentliga arbetsförmedlingarna och stadsfullmäktige i sådana städer, som icke deltaga i landsting. Och för avgivande av yttrande över detta vidlyftiga utlåtande, som åtföljes av ett flertal reservationer, och där så många underlydande myndigheter skola höras, har man anslagit en remisstid, som utgår den 17 februari i år. Det är uppenbart, att för den, som ansvarsfullt vill granska förslaget, den tid, som sålunda är anslagen, icke ens närmelsevis räcker till för avgivande av ett yttrande i en ekonomiskt så betydelsefull fråga.

Jag vill också erinra om att våra ämbetsverk fått detta arbete med avgivande av yttrande över kommittébetänkandena som ett till-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

skott till sin övriga icke ringa arbetsbörda. Det är särskilt de tjänstemän, som stå i en högre ställning, som få detta ökade arbete lagt på sig, och dessa tjänstemän hava genom de bestämmelser angående deras arbete, som för icke länge sedan antogos, som bekant blivit betydligt mera hindrade i sitt arbete, än vad fallet var under tidigare förhållanden.

Ännu allvarligare ter sig för mig saken, om jag går över till ecklesiastikdepartementet. Där vill jag fästa uppmärksamheten på den s. k. skånska pastoratskommitténs betänkande, som avgavs i somras. Den 19 maj blev detta betänkande remitterat för yttrande till olika myndigheter. Kammarkollegium ålades därvid att senast den 1 oktober 1922 vara inne med sitt utlåtande, och domkapitlet skulle vara färdigt redan den 1 augusti. Det gäller här, mina herrar, ett mycket omfattande betänkande, som har avseende på icke mindre än 237 församlingar och 135 tjänstinnehavare. Det gäller också 21 prostier, vilka ha att infordra primäryttranden och därefter inkomma med egna utlåtanden. Nu kan man ju invända, att ett domkapitel skulle kunna avveckla sitt yttrande undan för undan, allt eftersom infordrade yttranden komma in. Detta går emellertid icke, ty yttrandena löpa så att säga in i varandra på det sättet, att domkapitlet för att kunna avgiva sitt utlåtande måste ha en ingående översikt över det hela. Nå, man sade ifrån i Lunds domkapitel, ganska beskt för övrigt, såsom skåningar för sed hava, att det var fullständigt omöjligt att medhinna remissen inom den bestämda tiden. Detta domkapitlets uttalande remitterades till kammarkollegium. För alla, som känna till förhållandena, är det bekant, att kammarkollegium är ett mycket viktigt ämbetsverk, och dess ord tillmätas också i vanliga fall en oerhörd vikt inom ecklesiastikdepartementet. Nu säger detta kammarkollegium, att då en sorgfällig granskning hos vederbörande myndigheter drager en ganska lång tid, så hemställer kollegium, att den tid, inom vilket dess eget utlåtande skall vara avgivet, måtte utsträckas till den 15 maj 1923. Härpå svarar Kungl. Maj:t, att domkapitlet skall vara inne med sitt yttrande senast den 1 oktober och kammarkollegium med sitt utlåtande, alltså det slutliga, sammanfattande utlåtandet, senast den 1 januari i år. Huru gick det nu? Jo, det gick, som man kunde förutse. Det var totalt omöjligt för kammarkollegium att bli färdigt till 1 januari, och när jag nu senast efterhörde ärendet på registratörskontoret, hade ännu icke något yttrande inkommit från domkapitlet. Och sedan har man ändå kvar (förutom domkapitlet) länsstyrelsernas yttranden och kammarkollegii eget utlåtande.

Nu frågar jag med ett visst intresse, ett intresse, som säkerligen delas på andra håll, där denna fråga är aktuell: Hur lång tid kommer kammarkollegium att få som yttersta tid för sitt utlåtandes avgivande? Kollegium begärde anstånd till den 15 maj, under förutsättning att av kollegium infordrade yttranden inkommit till den 1 november, men ännu har icke ens domkapitlets utlåtande inkommit. Jag begagnar tillfället att visa på de slutsatser

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

man härav kan draga om huru viktigt det är, att man lämnar en ordentlig tid för remisserna. Jag talar nu — låt mig genast uttryckligen få förklara detta — jag talar nu om majoritetens förslag och kan icke alls yttra mig om de förslag reservanterna kommit med.

Jag ber emellertid få säga, att det är ett oerhört hårdhänt förslag, som kommittén avgivit, ett förslag, som i det avseendet icke haft sin motsvarighet i Sveriges land. Det föreslås, att landspastoraten i Skåne skola minskas från 201 till 164 och befattningshavernas antal från 217 till 189. Detta är en starkare sammandragning, än som skett på något annat håll, och detta i en trakt, där det i stort sett råder traditionella förhållanden, som ha sina rötter så långt tillbaka som i medeltiden. Man tilldelar dessa pastorat på Malmöhus läns landsbygd en folkmängdssiffra, som endast överträffas av de båda nordliga stiftens.

Jag vill vidare påpeka, att i förslaget förekommer avlysning av gudstjänst varannan eller var tredje söndag i icke mindre än 112 kyrkor av 230, d. v. s. praktiskt taget i varannan kyrka. I Kristianstads län är motsvarande siffra 17. Detta är ju ett enastående ingrepp i församlingslivet, och det tyckes, som om församlingarna borde haft rätt att grundligt ingå i prövning av ett förslag av så vittomfattande art. Jag vill tillägga — och då förstå herrarna kanske bättre stämningen i församlingarna — att det också gäller att avlysa gudstjänst under de stora högtidsdagarna.

Om kommitténs förslag genomfördes, skulle detta vidare innebära icke blott en duplicering utan en triplicering och kvadruplicering för prästerna på vederbörande orter. Men detta är ju helt enkelt en fysisk omöjlighet annat än i något enstaka fall.

Jag vågar även påstå, att detta betänkande, som dock är avgivet av mycket kvalificerat folk, synes mig stå i mycket stark motsättning till riksdagens beslut av 1910. Jag har här en anteckning om vad riksdagen yttrade i sin skrivelse det året, nr 147, och skall citera vad riksdagen då sade. Prästlöneregleringskommittén hade i sitt betänkande framhållit, att med de förändringar som äro nödvändiga, församlingsvården borde vara så anordnad, att gudstjänstens förrättande i överensstämmelse med ortens sed samt religionsundervisning, skoluppsikt, enskild själavård, kyrklig bokföring och kommunala ämbetsplikter kunde av prästerskapet nöjaktigt fullgöras. Det var med anledning av de indragningar, som denna gamla löneregleringskommitté, på vars utredning hela lagstiftningen 1910 vilar, föreslog, som detta yttrande, vilket återgives i riksdagens skrivelser, hade gjorts. Det nu föreliggande förslaget har ytterligt liten likhet därmed.

I samma riksdagsskrivelse säges vidare, »att riksdagen icke funnit något att tillägga till de i det föregående återgivna uttalandena i ämnet, vilkas innebörd riksdagen tillfullo gillar och velat ytterligare understryka». Efter ett sådant yttrande synes det mig, att man skulle ha rätt att säga, att en sådan indragning, som den jag nu omnämnt, tangerar, åtminstone bra nära, det olagliga. Jag

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

frågar: Om hälften av kyrkorna i en del av landskapet skola stängas för söndaglig gudstjänst, kan detta verkligen sägas vara att taga nödig hänsyn till ortens sed? Man har jämväl fått in en ny typ av pastorat, nämligen s. k. trekyrkopastorat, med en innehavare för tre församlingar. Jag har icke kunnat finna, att vare sig Kungl. Maj:t, riksdagen eller kyrkomötet givit sitt gillande av eller sitt vitsord åt någon ting dylikt.

Går jag sedan till de siffror, som framföras i kommitténs betänkande, så äro de enligt min tanke helt visst missförstådda. Var och en, som sysslat med lönerogleringsarbete, kan genast se, huru som dessa siffror i sin ofullständighet och på grund av sin sammanställning giva en, jag skulle vilja säga, alldeles befängd bild av läget, en bild ägnad att förvilla och vilseleda. Jag skall icke förlänga debatten med att giva mig in på dessa siffror, men är beredd att giva skäl för denna min mening. Jag är för övrigt viss om att man i vederbörande yttranden icke skall underlåta att framlägga denna sak.

Vidare tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på att man börjat ingripa i de för 20 år bestämda lönerogleringarna och även där tydligt gått mot lagen. Man vill göra ändringar i fastställda lönerogleringar, där nära på halva tiden är tilländalupen! Alltsedan kommittén tillsattes, sätter man, såvitt jag kunnat finna, på vakans alla uppkomna ledigheter, så att ungefär $\frac{1}{4}$ av alla tjänster, även de, som icke beröras av förslaget, blivit satta på vakans. *Jag hoppas, att den brådska, som nu gjort sig gällande, är en senkommen känsla av att detta, som jag anser, olagliga förhållande, behöver snarast möjligt förändras.*

Till sist vill jag nu i detta sammanhang säga, att det är icke riksdagen, mina herrar, som kommer att avgöra dessa saker, utan det är Kungl. Maj:t, som skall tillämpa lagen, och då är det föga lovande för fortsättningen, att kommitténs ordförande och drivande kraft av Kungl. Maj:t förordnats att i egenskap av sakkunnig bereda dessa ärenden inför Kungl. Maj:t. Huruvida han formellt blir föredragande, är en sak, som jag icke kan yttra mig om. Kanske blir han det ej, men i realiteten blir det ju så, som om han vore det, och med bästa uppsåt och vilja från hans sida kan resultatet icke bli annat än ensidigt i den riktning, vari han låst fast sig genom sitt betänkande.

Jag har, mina herrar, med detta velat visa, att det under vissa förhållanden kan vara nödvändigt, att remisstiden tilltages så, att icke det hela blir ett hafsverk, utan att vederbörande kommuners självbestämmanderätt tillvaratages även på ett sådant område som detta.

Kulmen i detta remissförfarande är emellertid icke nådd med detta. Det som slår alla av den nuvarande regeringen hittills satta rekord, det är det sätt, varpå man skött remissen av skolkommisionens förslag, detta remarkabla, för att icke säga monstruösa politiska skolförslag, som torde vara enastående i den svenska författningens historia, och som tagits emot på ett enastående sätt av de pedagogiska

sakkunniga på den högre undervisningens område. Detta betänkande omfattar över 1,700 sidor, och det finnes säkert lika många reserver, som det finnes medlemmar av kommissionen, om icke reserverna rent av äro fler. De uppgå nämligen till ett antal av 23 stycken, trots den noggranna persongallringen vid kommissionens tillsättande.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den 12 maj 1922 blev detta ärende remitterat till domkapitlen och länsstyrelserna, som skulle lämna in yttranden före den 15 november, vidare till skolöverstyrelsen, som skulle avgiva yttrande före den 1 januari, och till underordnade myndigheter, som skulle avgiva yttranden före den 1 oktober d. v. s. just då ferier och semestrar började, skickade man detta förslag till dessa myndigheter över somnaren, och dock är detta det mest revolutionerande skolförslag, som någonsin framkommit i vårt land.

Detta väckte som bekant en stark opposition. Det var stadsförbundet, som började. Och huru man upptog den, skulle jag vilja giva ett litet exempel på. Det säges i en tidskrift, Tiden, att »den sittande regeringen har resolut gäckat börs- och börsdyrkarnas förhoppningar på en förhållningspolitik» genom dessa vidtagna åtgärder. Det är skolkommissionens sekreterare, som tillåter sig dessa ord, och jag vet icke, i vad mån regeringen eller herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet erkänner honom som sin adjutant. Min personliga mening är, att herr statsrådet åtminstone icke har någon översvallande förtjusning för det nya förslaget, som skulle gjort, att herr statsrådet personligen genom remisserna skulle velat främja dess framkomst, utan jag tror snarare, att herr statsrådet blivit ett oskyldigt offer för mäktiga, visserligen icke dolda krafterns spel. Emellertid tycks trycket ha blivit för starkt, och så blev det utsatt ny remisstid den 1 september. Skolöverstyrelsen skulle avgiva sitt yttrande den 1 maj och övriga myndigheter den 1 mars.

Jag tillåter mig säga, att detta i verkligheten var en skenåtgärd och ingenting annat. Varken i avseende på frågans ekonomiska eller pedagogiska sida kan man säga, att denna åtgärd var tillfyllest. I detta betänkande ställes i utsikt ännu en del, en ekonomisk. Skolkommissionen har nämligen i sitt stora betänkande tagit mycket lätt på de ekonomiska förhållandena. Det är nära på som om skolkommissionen känt sig smått generad och blygt stuckit in en antydning om den ekonomiska synpunkten, då den säger sig »icke kunnat underlåta att uppmärksamma de ekonomiska förhållanden, som härmed äga samband». I detta stora betänkande, som, såsom jag nyss framhöll, omfattar över 1,700 sidor, finnes det 12 berömda rader, som handla om kommunernas ekonomi! Man säger, att det skall vara mycket lätt för kommunerna att beräkna, vad det som föreslås skulle komma att kosta dem. Därpå vill jag, som varit med om att ingående deltaga i sådana beräkningar, svara, att det är helt enkelt omöjligt att göra dessa beräkningar, ty de äro beroende på, huru skolorna skola organiseras i varje stad, vilka skolformer, som skola komma till användning, vilka läroverk, vilka flickläroverk det skall bli och vilka typer de skola få. Vi behöva veta, huru det kom-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mer att ställa sig med byggandet och övertagandet av privata läroverk och vilka som skola brutalt slås ihjäl, och till dess vi få veta detta, kunna vi icke säga, huru kostnaderna komma att ställa sig.

Ja, detta gäller städerna, men förslaget berör också landsbygden, det berör folkskolorna lika mycket som det berör de högre skolorna, därför att den sexklassiga bottenskolan skall bli enhets-skolans underlag. För landsbygden äga särskilt länsstyrelserna att bevaka landsbygdens intressen, pedagogiskt och ekonomiskt.

Nu säger kommissionen ordagrant: »*Det bör icke ifrågakomma att tilldela någon annan än den högst utvecklade folkskolan (A.) ställningen av omedelbart underlag för läroverket.*» Det står alltså i kommissionens betänkande uttryckligen: endast A.-skolan. Det finnes, mina herrar, på landsbygden 15 procent av barnen, som gå i A.-skolor! Detta fann kritiken vara rätt betänkligt. Efteråt har man därför börjat lancera en annan uppfattning, än den kommissionen haft, nämligen att även B 1-skolan skulle få utgöra enhetsskolans underlag. Det blir då inalles 35 procent av barnen i dessa båda skolorformer, d. v. s. för 65 till 85 procent av landsbygdens barn är skolan icke rustad att övertaga rollen av bottenskola för våra högre skolor. Hela förslaget skulle i så fall uppenbarligen hänga i luften, för så vitt det icke förutsättes en utveckling av skolväsendet på landsbygden, så att det kan fylla denna uppgift. Och därvidlag heter det (nu citerar jag återigen skolkommissionens betänkande): »*Helt visst är man berättigad att förvänta, att skolans utveckling skall i ökat tempo fortsättas.*» I vilket tempo detta skall ske, hoppas jag, att det nya ekonomiska betänkandet kommer att tydligt utvisa. Jag vet icke, huru hastigt denna utveckling skall framdrivas, men hur det än blir ganska säkert kommer det att kosta pengar, mycket pengar. Om vi nu icke låta trösta oss av den lika originella som dråpliga ekonomiska politik, som av herr Engberg i dag förordats, nämligen att de dryga skatterna skulle vara ägnade att hjälpa till att övervinna svårigheterna för de enskilda, när den ekonomiska katastrofen kommer. Emellertid stå länsstyrelserna utan underlag, när det gäller dessa beräkningar. De veta icke, vad det gäller, och vi veta det icke heller.

Nu har i den stad, jag har äran representera, avgivits yttranden av folkskolestyrelsen, av drätselkammaren, av stadsfullmäktige och alla privata skolstyrelser, och det är för resten likadant i hela landet. *Vi ha yttrat oss, mina herrar, över det väntade innehållet i detta betänkande, som vi ännu icke fått, som ännu icke är tryckt och utdelat och rörande vilket man i departementet före den förnyade remissen hade fått det meddelandet från skolkommissionen, att det icke var att förvänta, innan dessa yttranden skulle avgivas.* Detta kallas enligt mitt sätt att se saken att försöka tvinga folk att köpa grisen i säcken!

Och komma siffrorna till sist fram, så tror jag, att man kommer att erkänna, att de kräva en ordentlig omprövning. Jag styrkes i denna uppfattning, när jag tänker på, huru lättsinnigt man hitills i kommissionen har handskats med siffror och statistik, vilket

blivit på ett så förträffligt sätt av en författare, professor Jakobson i tidskriften *Tiden* framhållet, vilken till full evidens visar opålitligheten av dessa siffror.

Vi behöva sannerligen tid att granska detta betänkande, när det kommer!

Eftersom jag nämnde tidskriften *Tiden*, så kanske jag får — utan att jag därmed tror mig kunna avvärpa mina motståndare — peka på, huru novemberhäftet av denna socialdemokratiska och av socialdemokratiska partiet utgivna tidskrift innehåller en allvarlig kritik av eljest nära vänner till detta förslag. Det är sålunda icke bara vi, som ju fått skylta med namnet »ljusets fiender» — jag vill hjälpa herrarna på den sidan och fortsätta terminologien — »folkskolefiender», »sådana, som vilja hålla folket i okunnighet för att kunna förtrycka det», »reaktionärer», »folkskolerekationärer», o. s. v. — det är icke bara vi, som kritiserat. — Det riktigt glädde mig och jag kände det nästan hemtrevligt, då herr Engberg med av indignationen och rörelse vibrerande stämma manade fram det gamla kära spöket: *reaktionen*, som måste slås ned! Det är ju först detta, som ger debatten här den rätta animerade stämningen!

Nu hör jag till dem, som anse skapandet av en stark regering vara ett av framtidens stora — ännu icke lösta — spörsmål. Men det sätt att regera, som jag nu påtalat, *markerar icke styrka utan svaghet!* Det är, som förnumme vi i denna regeringsbrådska ett eko, hört över hela landet, av det gamla ordstävets: »*mycket ogjort — litet olevat*». Ett sådant tillvägagångssätt främjar icke auktoriteten. Och huru het ett partis åstundan än må vara att se sina skötebarn komma fram i världen, så måste dessa tåla vid, att man ser på dem och att man försöker hyfsa till dem en smula, om de komma illa förberedda och dåligt utrustade — annars försäkrar jag herrarna, att de bliva också sina egnas sorgebarn!

Jordkommissionens ordförande hade för ett par dagar sedan ett yttrande, som allmänt återgivits i pressen utan att det på något sätt blivit dementerat. — Han uttryckte därvid sin stora ledsnad över att jordkommissionens betänkande, hans barn, blivit så omilt behandlat av vederbörande ämbetsverk, och han gav i respektingivande uppriktighet tillkänna, att han ämnade väcka en motion om ändring i grundlagen beträffande dessa remisser till ämbetsverken för att förebygga sådant för framtiden. *Ja, får denna regeringsbrådskans praxis utveckla sig i frihet, då, mina herrar, behöves det icke någon sådan motion. Då komma vi ändå i verkligheten ganska snart dit han vill.*

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kamarens förhandlingar.

Herr **Hage**: Herr talman! Vid föregående års riksdag framställdes av min partivän Fabian Månsson en interpellation i jordfrågan, föranledd av den stora arbetslöshet, som delvis ännu fortfar. Vid detta tillfälle kunde man konstatera en mycket stark stämning

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

för, såvitt man kunde finna, radikala åtgärder i denna fråga. För min del tycker jag, att här har under den tid, som gått sedan dess, inträffat så mycket på jordfrågans område. Jag behöver endast nämna det mycket omdebatterade Äglösa-fallet och andra fall. Det har, som sagt, inträffat så mycket, att den frågan borde ha kunnat hållas vid liv och borde ha kunnat komma fram på annat sätt, än som skett i denna debatt.

Emellertid tror jag, att man har en känsla av, när man nu hört en del talare här yttra sig och så där mera i förbigående snudda vid jordfrågan, att entusiasmen för att vilja göra någonting icke är så stor nu, som man kunde konstatera föregående riksdag. Här ha särskilt ifrån en del representanter, herrar Johansson i Kälkebo, Edén och Lindman, förts fram synpunkter, som göra, att man har intryck av, att här kommer att bli ett mycket starkt motstånd mot förslag i jordfrågan, som gå det allra minsta emot den absoluta äganderätten. Särskilt herr Lindman sade i sitt anförande, vari han snuddade vid nästan allt mellan himmel och jord, att det förslag till social expropriationslag, som nu framförts av jordkommissionen, har sin upprinnelse i socialdemokratiska programpunkter. Jag anser för min del, att det yttrandet icke bör få stå oemotsagt här i kamraren. Ett sådant förslag som det ifrågavarande bör icke mötas redan i portgången på det sätt, att det påstämplas en fullständigt oriktig ursprungsbeteckning för att bli misstänkliggjort och redan från början få opinionsvinden emot sig, så att det slås ned. Jag tror tvärtom, att man har anledning säga, att de verkliga förhållandena ute i världen äro sådana, att detta förslag om rätt till social expropriation är gjord under vissa förhållanden, är, kan man säga, på sätt och vis ett borgerligt förslag. Den lagstiftning på området, som tillkommit i utlandet, och som bildar bakgrunden till vårt förslag, har genomförts, delvis naturligtvis under socialdemokratisk medverkan, men i vissa fall och i största antalet fall under medverkan av agrarelement, element, som stå herr Johansson i Kälkebo nära, eller borgerliga män bland de jordbrukande klasserna. Vi behöva blott tänka på Finland, där man infört lex Kallio med hjälp av agrarerna, en lag, som går ut på att expropriation får äga rum under vissa förhållanden. Vi behöva bara gå till Tyskland, där det skapats en rätt vittgående expropriationslagstiftning för tillgodoseende av behovet av små jordbruk. I Österrike har man också infört expropriation i samma syfte. I det vita Ungern, där det icke råder någon radikal politik, har man genomfört en lagstiftning, som syftar till att åstadkomma en jämnare jordfördelning genom expropriation. I Tjeckoslovakien har framlagts förslag om rätt att stycka jordagods. I Polen möta vi samma förhållande, likaså i Litauen, Estland, Lettland m. fl. länder. Vad slutligen beträffar Danmark, har man framfört ett förslag, som går ut på införande av rätt till expropriation i sådana fall, där man icke kan komma fram på frivillighetens väg för att åstadkomma mindre jordbruk och skaffa jord åt folket.

Jag tror alltså, att man mycket bestämt kan göra det påståendet, att om vi skulle gå in på den där lagstiftningen, komme vi

att befinna oss i mycket gott borgerligt sällskap ute i världen. Det är icke ett sådant förslag, som man utan vidare kan påstämpla en socialistisk etikett eller beteckna som en socialistisk utopi. Nej, tvärtom är det en lagstiftning, som ute i världen genomförts av parlament med borgerlig majoritet och framlagts av borgerliga regeringar.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Ehuru man kan konstatera, att en sådan uppfattning om rätt till expropriation genomgående gör sig gällande i utländska stater, och ehuru man under kristiden och senast föregående riksdag visade en viss förståelse för att man kanske även i vårt land måste gå in för liknande åtgärder, ser det nu verkligen ut, som om när man börjat komma en liten smula över kristiden och dess tryck — man har en känsla av detta under denna remissdebatt — principen om den oinskränkta äganderätten återigen skulle vinna allmän anslutning från de borgerliga partiernas sida, en princip, som ju innebär, att man icke ens behöver taga hänsyn till om allmänt väl fordrar, att man inskränker på äganderätten.

Vi se det exempelvis på ett annat område, som jag under de senaste åren brukat beröra i remissdebatten, nämligen hyresregleringslagstiftningen. Där kan man se, att uppfattningen om den oinskränkta äganderätten börjat göra sig bredare under den senaste tiden. Vi sågo det vid föregående riksdag, då första kammaren med en rösts majoritet avlog förslaget om hyresregleringslagens förlängning. Vid detta tillfälle gjordes gällande, att resultatet skulle bli större bostadsbyggande, varigenom bostadsbristen skulle avhjälpas, så att vi icke hade något behov av en hyresregleringslagstiftning, när vi komma fram till den 1 oktober 1923. Man kan mycket bestämt påstå, att den beräkningen, att upphävandet av hyresregleringslagen skulle stimulera till ett mycket intensivt bostadsbyggande och att det skulle uppstå en mycket god bostadstillgång, visat sig fullständigt oriktig. Tvärtom kan man konstatera genom uppgifter från Stockholm, Göteborg och en hel massa andra större städer, att det råder bostadsbrist, och den 1 oktober 1923 motser man ställningen med mycket stora bekymmer. Man vet icke, hur det skall ordnas för de bostadslösa, och man befارar höjning av hyrorna. Då det finns en massa folk, som vill ha bostäder, och tillgången därpå är liten, finns det möjlighet för värdarna att genomdriva höjning av hyrorna, så snart lagen upphäves. Detta är fallet särskilt med de mindre bostäderna. En massa människor ha ju kommit i sämre ställning och vilja därför flytta från större lägenheter till mindre. Därigenom uppkommer stark efterfrågan på dessa mindre bostäder, vilket resulterar i hyresökningar, som äro särskilt beklagliga, därför att de i största utsträckning träffa småfolk och arbetslösa. Som vi veta, ha massor av arbetare både vid statsföretag och vid enskilda företag fått sina löner minskade, och de ha redan nu svårt att komma ut med hyran och nu föreslås dessutom ytterligare minskning av dyrtidstillägget för statstjänarna.

Jag skulle därför nu liksom vid föregående tillfällen vilja säga, att man från regeringens sida bort söka komma fram med ett

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

förslag, åtminstone i modererad form, om fortsatt tillämpning av hyresregleringslagen. Jag vet, att detta är förenat med vissa tekniska svårigheter, men jag vet också, att de flesta länder fortfarande ha kvar sina hyresregleringslagar. I ett så reaktionärt land som Finland existerar ett slags lagstiftning i sådan riktning enligt beslut, som fattats av riksdagen. Danmark har också kvar sin hyresregleringslag, och detta är även fallet med en stor del andra länder. Men i Sverige, som ju så ofta och starkt framhålls som ett socialt föregångsland, där har man redan börjat avveckla denna synnerligen betydelsefulla sociala lagstiftning.

Nu är det visserligen sant, att man från regeringens sida tänker lägga fram en lag för att möta de följder, som uppstå vid hyresregleringslagens avveckling. Skulle emellertid detta förslag få sådan utformning, som socialstyrelsen givit åt detsamma, vågar jag påstå, att det icke kommer att få synnerligen stor betydelse.

I detta sammanhang ber jag få uttrycka mitt beklagande över att socialstyrelsen ensam fått taga hand om utarbetandet av förslaget. Det gäller här en så stor fråga, att mycket starka skäl tala för att det borde ha tillsatts en sakkunnig beredning eller kommitté. Ja det låter ju visserligen förskräckligt att här tala om kommittéer, men det kan ju vara fördelaktigare ibland för småfolket att ha sådana. På detta sätt skulle i det här fallet andra synpunkter än de, som äro tillfinnandes hos socialstyrelsen, komma fram vid lagförslaget behandling. Nu har man emellertid gått tillvaga så, att sedan socialstyrelsen lagt fram sitt förslag, ha en del personer fått yttra sig häröver. Men de ha icke varit med vid själva utformningen av förslaget. Därför torde det bliva svårt att genom motioner i riksdagen framföra sina avvikande synpunkter.

Jag skulle vilja sluta denna del av mitt anförande med det uttalandet, att den stora mängden av hyresgäster, som ju utgör en mycket stor del av befolkningen i storstäderna och i samhällen med sammanträngd befolkning, väntat sig effektivare åtgärder, än vad det förslag innebär, som nu synbarligen kommer fram från regeringens sida.

Detta är några av de synpunkter jag velat i största korthet framlägga med anledning av trontalet och budgeten och för övrigt med anledning av den diskussion, som här förevarit i dag.

Innan jag slutar, skulle jag även vilja föra fram en sak, som särskilt rör mina bygder. Det är det förhållandet jag tänkte påvisa, att man icke för banbyggnaderna i nordligaste Sverige framfört några anslagskrav. Det är givet, att man kan väcka motioner om den saken, det ha vi gjort de föregående åren, och så kommer alldeles säkert att ske i år också. Men jag vill säga, att när det verkligen kan konstateras, att dessa banbyggnadsfrågor, som ha en oerhörd betydelse för våra nordliga trakter, år för år skjutas undan, blir oron och missbelåtenheten stor bland oss representanter, som icke ha vårt på det torra, liksom en del andra, vilka

fått statsbanor i sin hemtrakt, ja, den blir så stor, att vi ha anledning att icke blott föra fram dessa frågor i motioner och debatter i samband därmed utan även i denna remissdebatt. Det var dock så, att man i år trodde, att det för en av de planerade järnvägarna, nämligen Jörn—Gubbliaure, skulle begäras anslag. Både järnvägsstyrelsen och kommunikationsministern ha uttalat sina stora sympatier för att den järnvägen borde byggas. Men till slut har det icke blivit annat än ett löfte, att man eventuellt får påbörja banan med arbetslöshetsmedel. Emellertid veta vi från föregående år, att ett uttalande härom från riksdagens sida icke resulterat i så mycket, som man väntat och trott. Jag vill framhålla det beklagliga i att, sedan riksdagen en gång gjort ett principuttalande i ämnet, ändå ingenting blir åtgjort. Det måste alstra oro och missbelåtenhet, och statsmakternas auktoritet rubbas i någon mån, när man vet, att det föreligger så bestämda förklaringar på denna punkt.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag skulle alltså vilja sluta med att säga, att man i trakterna där uppe förväntar, att riksdag och regering nu fortast möjligt vidtaga åtgärder för att icke fullständigt avbryta banbygget, där det påbörjats. Det är ju alldeles givet, att det föreligger ett verkligt behov av järnvägar i de bygder, varom jag här talat. Man kan bestämt säga, att utvecklingen fullständigt stagnerar, om icke någonting göres för lösande av kommunikationsspörsmålen i övre Norrland. Från sådana utgångspunkter skulle jag alltså vilja rikta en maning till regering och riksdag att, om det icke går på annat sätt, åtminstone genom beviljande av arbetslöshetsmedel vidtaga åtgärder i ifrågavarande syfte.

Herr Fjellman: Herr talman! Redan i trontalet fingo vi höra, att det nu för värnpliktsutbildningen rådande provisoriet skulle utsträckas även under år 1924. En kungl. proposition i detta syfte har sedermera till riksdagens kamrar inlämnats. Med erfarenhet om herr försvarsministerns föregående verksamhet för vårt försvarsväsende och med anledning av att försvarsrevisionen icke blivit färdig med sitt arbete, så att förslag till ny härordning kunnat avlämnas till nu pågående riksdag, var heller icke annat att vänta. Jag vill dock med några ord söka påvisa, i vilket läge vår armé för närvarande råkat. Jag har i 27 år varit soldat och av dem i 24 år gjort trupp-tjänst, och med anledning därav kunna ju mina åsikter i denna fråga kanske ha en viss betydelse.

Det nu gällande provisoriet för värnpliktsutbildningen omfattar årsklasserna 1920, 1921 och 1922. Den närmast föregående årsklassens — 1921 — övningsstid blev även beskuren. Det torde, som jag nyss framhållit, vara ganska klart, att även de värnpliktiga, som skola inskrivas till våren, 1923 års klass, komma att råka under detta provisorium, vilket även antagligen kommer att tillämpas på 1924 års klass. Man torde sålunda kunna räkna med, att detta provisorium kommer att gälla ända till och med år 1924. Det blir med all säkerhet omkring sju årsklasser värnpliktiga, som få undergå

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

denna otillräckliga utbildning. Det är en siffra, som väsentligen överstiger den, vilken förutsattes i riksdagens skrivelse den 2 oktober 1919. I sagda skrivelse, vari riksdagen biträdde Kungl. Maj:ts förslag om minskning av utbildningstiden för vissa värnpliktiga av 1919 års klass, uttalar riksdagen den förmodan, att ävenledes årsklassen 1920 kommer att erhålla förminskad utbildning. Innan vi nådde fram till ett definitivt beslut i försvarsfrågan, ansåg man nämligen, att ett provisorium var absolut nödvändigt, och att detta skulle räcka i två år. Nu har det varat i sex år, och man kan skönja sju årsklasser som komma att undergå otillräcklig utbildning.

De värnpliktiga jag här talat om och som tillhöra dessa årsklasser, fylla i avseende på utbildning icke de krav, som ställas på dem. De äro icke i stånd att vid mobilisering bilda stridsdugliga truppförband. Först efter en ytterligare tids övning kunna de erhålla de kvalifikationer, som äro nödvändiga härför. Under världskriget överfördes från Amerika till Frankrike trupper, vilka voro otillräckligt övade. De sattes emellertid icke in i stridslinjen, trots att de väl där behövdes, utan man måste först bedriva förnyad utbildning med dem bakom fronten. Denna utbildning bedrevs under det hårda tryck, som medvetandet om situationens allvar alstrade. De försök, som tidigare gjorts under kriget att föra mindre utbildade trupper fram i stridslinjen, slutade man hastigt upp med, då man ansåg det omänskligt att fortsätta med detta fruktansvärda människooffer.

År 1924 består sålunda vår fältarmé, beväringens första uppbåd, till sin yngre och största del av värnpliktiga, som icke kunna ingå i fälthären och som icke fylla de krav man kan sätta på en stridsduglig soldat.

I slutet av förra året, det var i november månad, tror jag, överraskades man av ett kungligt brev, vilket bestämde, att den fasta kadern skulle minskas vid infanteriet till 75 % och vid övriga vapenslag till 80 % av den styrka, som riksdagen hade fastställt. Jag vill icke inlåta mig på grundlagsenligheten av denna åtgärd, men jag vill ändå fråga kammaren, huruvida detta förfaringsätt står i överensstämmelse med det uttalande, som försvarsrevisionen gjort i sitt betänkande nr 2 å sid. 19. Där står, att i samma mån övnings-tiden för de värnpliktiga minskas, i samma mån framstår givet angelägenheten av att de fast anställda underbefäls- och manskapskaderna hållas fulltaliga. Den tillströmning av rekryter, som skett de senaste månaderna och som bildat en motvikt mot de olägenheter jag påpekat, synas snarare på visst håll vara av ondo. Det är visserligen sant, att man sedan flera år tillbaka minskat på avlöningsanslagen med en viss procent, men detta beror på de uppståndna vakanserna.

Emellertid är det icke nog med att en begränsning av den fasta personalen, den fasta kadern ägt rum, utan i statsverkspropositionen antydes dessutom under fjärde huvudtiteln på sidan 46, att en reduktion av officers- och underofficersbeställningarna varit påtänkt, fastän därmed skulle anstå, till dess försvarsrevisionens betänkande avgivits. Läget i världen synes väl dock vara sådant, att man bör

avvakta försvarsfrågans behandling i dess helhet, innan man börjar göra attacker av sådan art, som nu påpekats, mot hela vår försvarsorganisation.

Genom dessa båda sista åtgärder har herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet skjutit svåra grundskott i vår försvarsorganisation, i vår härordnings stomme, i de befälskadrar, som bildades genom 1901 och 1914 års härordningar. Därigenom har han skadat ryggraden på armén, och vi veta, därest den blir skadad, vad som sedermera kan hända. Det har från flera militära myndigheter under de senaste åren åtskilliga gånger påpekats nödvändigheten av att vår armé utrustas med de tekniska hjälpmedel, som äro oundgängligen nödvändiga för att föra ett modernt krig. Dessa äskanden ha emellertid föga beaktats. Jag vill icke inlåta mig på, om det endast varit av statsfinansiella skäl, som detta uraktlåtits. Jag vill endast hålla mig till fakta, och det är, att vi i närvarande stund ha en armé, som *saknar tillräcklig utbildning att gå i fält, vars befälspersonal minskas och vars utrustning icke fyller de krav*, som det nutida kriget och krigföringen ställa på densamma. Under den tid, som nuvarande statsrådet och chefen för försvarsdepartementet haft vårdnaden om Svea rikes armé sig anförtrödd, har densamma övergått till att bliva ett slags lyxvapen, som är dyrt att underhålla och som föga fyller sin uppgift.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Starbäck: Herr talman! Man känner sig ju knappast i någon vidare munter form, när man sent omsider inför denna föga fullsatta salong skall ta till orda i ett par frågor, som ligga en ganska varmt om hjärtat. Det finns ju en tröst i bedrövelsen, och det är, att situationen icke lockar till några längre utveckelser från ämnen. Detta ha ju dock statsråden med sina utomordentliga rättigheter att gripa in i talarnas rad begagnat sig ganska ordentligt av förut, och det må vara dem väl unnat, men det hade varit trevligare, om de hade tagit litet kortare tid i anspråk härför.

Emellertid, herr talman, skall jag be att i korthet få beröra ett par utrikespolitiska spörsmål.

Det hände under förra riksdagen, att till konstitutionsutskottet remitterades en kungl. proposition angående vissa förändringar i bestämmelserna för Nationernas förbund. Till utskottets grundlagsenligt avgivna utlåtande fogades av dess ordförande, herr Clason, en reservation, där han framhöll, att »i fråga åter om förslaget innehåll skulle utskottet ansett det önskvärt, att den kungl. propositionen varit åtföljd av en mera ingående redogörelse för de genom förslaget nytillkomna specialbestämmelsernas innebörd i förhållande till aktens ursprungliga bestämmelser ävensom för den ställning till dessa speciella ändringar, som dels rörande varje särskild punkt intagits i Genève av därvarande svenska delegerade, dels även i övrigt förträtts av de personer i vårt land, som ha statsmakternas förtroende att närmast deltaga i bedömandet av de utrikespolitiska spörsmålen».

Det förefaller mig ganska tydligt, att de sista raderna åsyfta sådana ärendens behandling i utrikesnämnden. När utrikesnämnden

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tillsattes, så var det ju enligt vad som står att läsa i riksdagsförhandlingarna, för att öka riksdagens inflytande på utrikespolitiska frågor. Jag får uppriktigt säga, att för min enskilda del, så förstår jag icke, att detta skett på annat sätt än därigenom, att ett hemligt utskott, som höll på att bli permanent, utbyts mot något, som kallas för utrikesnämnden. Men när ett av riksdagens ständiga utskott av utskotts vanliga natur grundlagsenligt skall behandla utrikespolitiska frågor, såsom t. ex. ärenden, som beröra vårt förhållande till nationernas förbund, så kan angående dessa ärenden åtskilligt ha inträffat inom utrikesnämnden, som utan tvivel för konstitutionsutskottets handläggning av frågorna skulle vara av det allra största värde att känna.

Om man har den uppfattning, som jag härvidlag har, att det är bestämt en lucka här i lagstiftningen, som borde fyllas, ett missförhållande, som borde avhjälpas, så kan man svara: ja, det kan herr Starbäck, som är medlem av konstitutionsutskottet, försöka ordna om genom att få konstitutionsutskottet att motionera. Det är riktigt anmärkt; kanhända jag kommer att göra ett försök, om så skulle behövas. Men nu är det ju möjligt, att jag icke har rätt i vad jag kommer att säga; men det förefaller mig, som om det icke vore alldeles omöjligt, att denna fråga skulle kunna ordnas på ett lämpligt och tillfredsställande sätt genom initiativ från utrikesnämnden. Jag tror också, att i det fallet regeringen skulle ha stora möjligheter att bidra till frågans lösning; ty det kan väl ändå icke finnas någon som anser det vara särdeles lämpligt, att vi ha två så olika delegationer som utrikesnämnden och konstitutionsutskottet att var och en på sin tid behandla så viktiga spörsmål och där verkligen all den kapacitet, som riksdagen kan ha att förfoga över, är till finnandes. Vi böra ju här i endräkt och sämja, som svenska män ägnar och anstår, söka komma till ett resultat.

Nu blir det lätt på det sättet, för såvitt tystnadsplikt utkräves av utrikesnämnden, att konstitutionsutskottet i ett tänkt fall lämnas utan någon underrättelse om vad som förekommit eller kanske icke ens får veta, att frågan varit före i utrikesnämnden, eller att man på senare stället strävar åt ett håll, där det vore lämpligt, att direktiv — jag kan ju få använda det uttrycket — lämnades genom underrättelse om de förhandlingar, som förekommit inom utrikesnämnden. Jag tror icke det behöves några märkvärdiga verkställighetsåtgärder för att en sådan praxis skulle inaugureras. Jag tror det skulle vara en tacknämlig åtgärd, om regeringen ville försöka se till att detta önskemål kunde förverkligas.

Man kan mycket väl tänka sig när som helst, att sådana frågor uppkomma. Vi ha här i pressen under den sista månaden mycket läst om att det förefölle, som om ett svenskt initiativ i en storpolitisk europeisk fråga skulle tagas från svenskt håll i Genève. Det är icke alls min mening att taga upp denna fråga eller försöka yttra mig om densamma i realiteten. Men jag vill bara säga, att när som helst kan inträffa, att konstitutionsutskottet får på remiss en handling i en fråga, som berör ett sådant utrikespolitiskt spörsmål.

Men vad jag egentligen ville säga med avseende på den utrikespolitiska frågan är av helt annan art. Och när jag nu kommer in på försvarsministrarnas område, så får jag ju erkänna, att det skulle ha glatt mig, om jag sett honom närvarande; men jag förstår mycket väl, att han kan vara utledsen på det här i dag, och det är ingen prention från min sida i det fallet.

Jag skulle nämligen först vilja betyga honom den salut, som jag gärna ger varje skicklig fäktare; ty han är onekligen en särdeles framstående dialektiker. Han har flera gånger under den tid, jag nu senast tillhört riksdagen, lyckats, som jag skulle tro, övertyga mindre försvarsvänliga eller i försvarets intressen mindre djupt bevandrade medborgare, att det är han, som är den store försvarsvännen, och att vi högermän i stället göra allt möjligt för att förstöra försvaret. Och jag är alldeles övertygad, att om han kommer att höra, vad jag nu strax går att anföra, skall han i en replik, om han anser mig värdig en sådan, kunna trola med knäna och ett tu tre hänvisa mig till försvarsfiendernas kohort. Men jag tror, herr Per Albin Hansson, att det är nog mest camouflage, som man brukar säga; ty han har haft vissa så bestämda uttalanden, som hindra folk att tro på honom, när han riktigt ikläder sig försvarsvännens mantel och säger åt sina motståndare i dessa frågor att noga akta sig för att skada försvaret.

Jag skall då först, utan att bli långrandig, citera några uttalanden, som försvarsministern gjort. — Här kommer förresten, ser jag, herr försvarsministern, och under sådana förhållanden skall jag be att få upprepa, att jag ger honom min hönör för hans utomordentliga skicklighet i den ädla ordfäktningskonsten, en skicklighet, som han har visat såväl i dag som många andra gånger. I längden kanske man ändå på den vägen inte kommer till annat än ett jämförelsevis ytligt resultat — om jag får använda det uttrycket — om han än med denna metod kanske kan vinna en eller annan seger över överrumplade motståndare. Den som lever får se.

Herr Per Albin Hansson har, såsom jag påpekade, yttrat, att vi om möjligt skola gå fram till avrustning. Ja, det är så vackert, det han säger, att jag tror, att jag skall försöka citera det ordagrant. Jag tänker närmast på ett tillfälle år 1921, då han för övrigt hade flera uttalanden i denna riktning, som alla gingo på samma melodi. Han ville, att Sverige skulle »visa det modet» att gå före på avrustningsväg. Det vore en heder för vårt land, om vi vågade detta: »Vi behöva fredsaktivitet med verklig vilja och även verkligt mod att gå fram på sådant sätt, att vi visa inför världen, att det är en ny politik, som vi bedriva, och inte bara den gamla politiken, klädd i nya talesätt». Vid ett annat tillfälle föll hans ord sålunda: »I alla tider har det varit så, att någon måste gå före och att någon måste taga riskerna. Jag säger, att kan Sverige genom en försvarspolitik, som successivt minskar våra bördor, men med tydligt och klart angivet syfte att komma fram till avrustning gagna och befordra avrustningstanken, så har vårt land gjort en stor insats i världen och skaffat sig en ära, som kommer att överglänsa all den

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ära, som vunnits med militära maktmedel». Ja, om! Det är just det! »Om» är ett litet ord, som betyder mycket för den enskilde enkle individen och det ordet måste också finnas i regeringars och folks ordböcker. Om Sverige verkligen kan detta — det är just frågan.

Nu skall jag ett ögonblick bevisa, hur det är med det stora modet på vägen fram till avrustning, vilket manifesterats särskilt av den nuvarande regeringen, med herr Per Albin Hansson i spetsen kan man väl säga.

År 1921 förekommo som bekant rätt långa försvarsdebatter, och det var märkvärdigt, hur starkt man därvid framhöll tvenne saker. Jag skall icke fästa mig vid den ena av dessa, de stora förhoppningar man ställde på nationernas förbund. Den andra saken återigen, som skulle inge oss så stor förtrostan, var emellertid, menade man, vårt ändrade militärpolitiska läge. Herr Per Albin Hansson, som då endast var f. d. försvarsminister, yttrade: »Finlands frigörelse» — jag ber att få stryka under detta citat — »uppståendet av randstaterna, Rysslands inre delvis sönderfallande — allt detta utgör omständigheter, som ur den traditionella synpunkt vi lagt på vad som kan hota Sveriges existens måste säga oss, att för närvarande står Sverige i ett gynnsammare läge än före världskriget.» Han hade också meningsfränder ur det liberala lägret. En framstående medlem av försvarsrevisionen, herr C. G. Ekman, yttrade enligt första kammarens protokoll: »Beträffande den stat, som då ansågs vara mest hotande, nämligen Ryssland, gäller dock nu, att mellan det och oss ligger ett frigjort folk, för sin del berett att med alla sina krafter upprätthålla sin självständighet.

Jag skall icke trötta kammaren länge till, men jag måste be att få citera vad hans excellens herr statsministern yttrade vid ett tillfälle, då han återvände från Genève, tror jag. Enligt referat genom T. T. skulle excellensen Branting vid ett föredrag den 24 augusti 1921 ha sagt följande: »Vi skola vara fredsförande och göra vårt bästa för att stärka och utveckla den grund, som lagts genom folkens förbund. Men vi måste säga oss, att ännu så länge behöva vi ett försvar, för den händelse olyckan skulle komma genom katastrof ute i världen. Och trots att folkförbundet icke är vad det måste bli, att trygghetskänslan ännu icke är sådan, som den bör bli, så förstår jag icke dem, som vilja ha oss att öka militärbördorna. Ty lågo vi förut i en skyddad vrå, är det ännu mindre anledning att befara överfall, sedan det växt upp nya fria nationer vid våra gränser, vilka ha allt intresse av att bevara det nuvarande läget.»

Man kan ju förstå, vad resultatet skall bli, när svenska män i olika, särdeles ansvarsfulla ställningar gång på gång finna det lämpligt att framföra från bemärkta talarstolar, att vi ha allt att hoppas av det faktum, att det uppstått fria och självständiga stater mellan oss och Ryssland. Detta framhålles gång på gång, samtidigt som vi — ingen kan förneka, att så under många år varit förhållandet — låta vår försvarsorganisation mer och mer närma sig det fullständiga sönderfallandet. Socialdemokratiska ungdomsförbundet må vara hur försvarsvänligt som helst — det hjälper icke — ty genom indragandet av

sådana anslag som till den frivilliga skytterörelsen och den frivilliga landstormen m. m., m. m., så har faktiskt icke blott materialierna försämrats utan även den trofasta anda hos vårt folk, som vi alltid kunnat räkna med som en storartad tillgång, villig att göra offer och att bära bördor, kommit att hotas i sin grund. Det hade väl ändå varit märkvärdigt, om vi icke skulle fått höra till sist någon röst från andra sidan Östersjön, som uppmärksammat denna det gamla svenska folkets — ja, vad skall jag säga — bönesuck över vattnen, att måtte för allt i världen Finland försvara sin självständighet! Ja, naturligtvis kom ett sådant uttalande; jag väntade det, det dröjde en tid, men det uteblev icke. Tidningen Helsingin Sanomat yttrar, enligt Socialdemokraten — uttalandet kan synas rent av cyniskt, men jag tycker, att det är ganska milt egentligen — att »Sverige kan minska sina försvarskrafter blott på Finlands bekostnad». Det tillägges: »Det är ett ovädersägligt faktum, att Sverige de senaste åren kunnat försumma sitt försvarsväsende, emedan ett självständigt Finland existerar.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag har, mina herrar, omöjligt kunnat underlåta att slutligen vid detta tillfälle och ifrån denna plats påpeka saken under förhoppning, att mina ord skola höras så långt som möjligt inom Sveriges landamären och därvid slå fast den *ynkedom*, som för närvarande gör våra kinder bleka av försvarsolust, då man nämligen stöder sina förväntningar på att andra svaga stater skola bära de bördor, som åtminstone en gång våra fäder buro. Det går inte an att söka raljera bort detta verkligen vemodiga sakförhållande, men naturligtvis medger jag gärna, att man med dessa påpekanden som utgångspunkt kan komma in på en saklig och lugn debatt om vårt militärpolitiska läge. Det är inte min mening att föranleda detta. Jag tillåter mig emellertid att rikta en lika enträgen som vördsam och hövsk hemställan till hans excellens herr statsministern liksom till herr försvarsministern och andra medlemmar av både regering och riksdag, att vi icke — om detta ej är alldeles nödvändigt för några besynnerliga politiska syften — gång på gång skola trumpeta ut för all världen, att vad vi hoppas på är, att randstaterna komma att leva, så att de skola taga emot den stöt, som vi icke själva våga se i ansiktet, då vi icke vilja bereda oss på att ordna vårt försvar.

Detta har varit syftet med min ytterst korta exposé.

Herr Kinmanson: Herr talman! Kammarledamöter! Det har av den nuvarande regeringen på sista tiden vidtagits och ävenså i den nu föreliggande statsverkspropositionen föreslagits vissa åtgärder beträffande den centrala statsförvaltningen, vilka åtgärder avsett att beskära förvaltningens arbetsuppgifter, att därvid indraga personal och därigenom bespara statsutgifter.

Det är ju alldeles givet, att ingen i denna sal vill motsätta sig, att dylika indragningar och besparingar göras, likaså litet som man vill motsätta sig att man med ljus och lykta söker att finna anledningar till dylika besparingar. Men jag förmenar, att i detta fall dessa indragningar och besparingar, d. v. s. den s. k. Geddes-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

yxans hanterande, nu skett på ett sätt, som onödigt hårt gått ut över vissa statstjänares huvuden. Jag kan inte förstå, att det nuvarande läget, varken det statsfinansiella läget eller andra omständigheter varit av sådan beskaffenhet, att dessa åtgärder nu så hastigt och jag må säga så brutalt behövt vidtagas. Följden har faktiskt blivit, att ett flertal statstjänare med mångårig tjänstetid, som det sagts mig, från 4 år ända upp till 9 år, helt enkelt kastats på gatan.

Jag har mycket svårt att förstå, att just en socialdemokratisk regering gått så hårt till väga, ty just ifrån den regeringen hade man ju väntat, att den i egenskap av arbetsgivare eller, för att begagna dess egen terminologi, arbetsköpare, skulle varit känslig för de toner, som alltid ljuda från det socialdemokratiska lägret, när det gäller arbetsgivares ställning till sina arbetare i brydsamma vargatider.

Jag finner icke heller, att förhållandena varit sådana inom statsförvaltningen, att detta behövt ske så hastigt och brutalt, som skett. Saken ligger icke så, att staten saknar arbetsuppgifter. Folk går faktiskt inte och slår dank, så att de därför måste skickas i väg, likaledes äro förhållandena inom statsförvaltningen sådana, att man med god vilja har både rättighet och möjlighet att förflytta människomaterialet så, att lämpliga arbetsuppgifter kunna föreläggas dessa personer.

Jag förmenar, att ej heller de rent ekonomiska synpunkterna härvidlag behövt vara avgörande. Det säges i statsverkspropositionen, att en besparing här är avsedd att göras på 1,400,000 kronor. Det är riktigt, det är en stor summa, sedd för sig, men betraktar man summan mera relativt, kan man icke säga, att den är så överväldigande, att man inte skulle kunnat tänka sig, att statsmakterna här hade kunnat vila något på hanen och genomföra dessa inskränkningar, vad dessa statstjänstemän beträffar, så successivt som möjligt. Inom en så stor personalgrupp som den här förekommande uppstå naturligtvis ledigheter på så att säga normalt sätt, genom pensionering, genom avgång med döden, genom avskedstagande samt på grund av andra legitima orsaker, genom långvarig sjukdom etc. etc. Jag menar därför, att man bör och borde se till, att svårigheterna för dessa statstjänare, för vilka i en gruelig tid svåra ekonomiska förhållanden ställas i utsikt, om möjligt lindras. Här borde man gå särdeles varsamt fram, och jag anser icke, att det ekonomiska nödläget motiverar, att man går hårdare fram, än vad som verkligen är nödvändigt.

Jag vill mot denna summa, 1,400,000 kronor sätta vad som av regeringen upptagits för arbetslöshetens bekämpande, dessa förut i dag ömtalade 5 miljoner kronor. Där har regeringen tagit upp en summa, beträffande vilken den ansvariga myndigheten för sin del förklarar, att densamma, såvitt den kan se, sannolikt icke kommer att behövas. Alltså behöva dessa 1,400,000 kronor icke absolut klämmas ut ur denna budget, för att dessa statstjänstemän ögonblickli-

gen, hux-flux skola sättas på svältfot. I fråga om detta anslag till arbetslöshetens bekämpande hemställer ju regeringen, varom förut erinrats i kväll, att riksdagen må taga sig en funderare. Därtill får riksdagen vara snäll icke taga slutlig ställning förrän vid riksdagens slut, då förhållandena bli kända. Så har icke vederfarits problemet med tjänstemännen. Så mycket borde man väl i alla fall kunnat hoppas, att regeringen även här hade vädjat till riksdagen att litet se tiden an, att se, huru denna budget kommer att ställa sig, om det skall vara absolut nödvändigt att, som faktiskt i vissa fall här sker, sätta statstjänstemän med mångårig tjänstgöring på bar backe.

Jag tillåter mig vädja både till vederbörande utskott och till riksdagens ledamöter att behjärta denna sak, så att dessa inskränkningar och besparingar, beträffande vilka jag är fullständigt ense om att de böra vidtagas och skola vidtagas i all möjlig utsträckning, måtte göras på ett mjukt sätt och successivt samt, som jag tillåtit mig påpeka, i den mån det är möjligt, endast i den följd, som legitima ledigheter uppstå. Jag tror det vore mänskligt, rätt och riktigt.

När man nu spekulerar över hur det kan komma sig, att regeringen verkligen tagit sig före att vidtaga denna, efter mitt förmenande synnerligen brutala åtgärd, så måste jag säga mig, att jag icke kan se någon annan förklaring därtill, än att här hava legat uteslutande politiska synpunkter bakom. Jag vill säga, att jag i detta ögonblick anser, att regeringen varit ett rö för den antistatstjänstemannavind, som för närvarande blåser och som en, jag vågar säga, fantastiskt uppjagad opinion håller vid liv. Det är nog allom känt i denna sal, hurusom så småningom under årens lopp här uppstått mot statstjänstemännen en hetsjakt, som på sistone kulminerat och tagit former sådana som exempelvis en prisskrift, som belönats av Skattebetalarnas förening, författad av märket Quousque tandem — naturligtvis anonymt. Denna skrift anser jag beteckna kulmen av den hets, som man här verkligen lyckats driva upp mot statstjänstemännen. Jag vill utsäga, med det ansvar, som bör ligga bakom ett uttalande från denna talarstol, och med den erfarenhet jag personligen har om många av de förhållanden, som beröras i denna skrift, att den i ovederhäftighet, lögnaktighet och perfiditet torde sakna motstycke i den nu levande generationens minne.

Jag vill också säga, att denna hets mot statstjänstemännen så till vida också kulminerat, att de senaste åren alla frågor, som här i riksdagen varit före, vare sig det gällt handel, näringar, industri eller jordbruk, städse uppgivits icke kunnat gå i lås, därför att statstjänstemännens dyrtidstillägg alltid varit i vägen. Det har varit den viktigaste frågan och den svåraste frågan att lösa. Det är anslaget därtill, som tynger budgeten mest. Jag erkänner, att saken kunnat se ut så, och man märkte också av herr finansministerns framställning i dag, när han lämnade en redogörelse för budgetsbehandlingen, att det första han tryckte på, den post han visade på såsom medförande den största besparingen, var statstjänstemännens dyr-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

tidstillägg. Såvitt emellertid jag förstår, har regeringen, den nu sittande icke minst, skulden till att så är och att så varit fallet, som jag antytt. Jag vill nämligen framhålla, att såvitt man kunnat följa den lönepolitik gentemot statstjänstemännen, som drivits av den nu sittande regeringen under de år som senast gått, det otvetydigt framgår, att denna lönepolitik icke blott avsett att, såsom givetvis också meningen varit hos dem, som biträtt dessa dyrtidstillägg, att ge tjänstemännen kompensation för dyrtiden, utan den har också från regeringens sida skötts så, att den de facto inneburit en standardreglering uppåt för en stor del av statstjänarna och egendomligt nog just den del, som man kan ha anledning anse vara enrollerade i det socialdemokratiska partiet.

Det var ju också med en viss förundran, som man då tog emot underrättelsen i år, att herr finansministern kom med ett förslag, något liknande det, som jag själv tillät mig att förra året framlägga i en motion, nämligen om att fullt proportionellt beräkna dyrtidstilläggen. Det sades ju av en annan talare i förmiddags, att det för regeringen varit att göra en dygd av nödvändigheten. Jag var undrande och spörjande: vadan denna svängning? Om det nu var en dygd av nödvändigheten, så kunde jag emellertid icke göra klart för mig, hur herr statsrådet skulle i fortsättningen klara denna sak med sina meningsfränder. Det har också redan varit ljud i skällorna, som varsla om att det inte kommer att gå så lätt att klara den saken.

Men då kom jag på en sak, som jag tror kan utgöra förklaring på det hela. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde under förmiddagens debatt i ett svar till herr Lindman angående vissa statsinkomsters upptagande utöver de av riksräkenskapsverket beräknade beloppen, att visserligen hade dessa upptagits något högre, men herr statsrådet nämnde, så vitt jag fattade honom rätt, att å andra sidan hade vissa belopp, som man erhöll genom dyrtidstilläggens beskärning — jag vill minnas det var för järnvägarna — endast tagits i anspråk till 50 procent, som orden föllo. Såvitt jag kan förstå innebär ett dylikt yttrande, att vissa latent tillgångar finnas i budgeten. Jag skulle nästan kunna säga, att jag icke ens hade behövt det belägget, att det verkligen finns latent besparingar, ty jag har inte känt någon stats- eller kommunal finansminister och kan inte gärna tänka mig möjligheten av att en sådan finnes, som icke vid framläggandet av sin budget däruti givetvis har några latent tillgångar.

Emellertid kan jag nu icke hjälpa, att jag fattade detta uttalande av finansministern som ett litet ben åt vissa vederbörande, att det finns nog en viss möjlighet att kunna höja på dyrtidstillägget i någon liten utsträckning. Är det så, att det finns ytterligare dylika latent tillgångar, då skulle man nästan kunna förstå dem, som tänka sig möjligheten av att ånyo falla in på denna efter mitt förmenande synnerligen olyckliga väg att gynna vissa kategorier av statstjänarna med en högre kompensation än andra. Det är ofrånkomligt, att en dylik politik, på grund därav att dessa befattningshavare till antalet

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

äro de flesta, medför synnerligen betungande skatteförhållanden för medborgarna. Vidare är det oemotsägligt, att en dylik lönepolitik för handel och näringar för med sig konsekvenser i löneavseende, för dessas arbetare, beträffande vilkas löner vi nogsamt varit i tillfälle bevittna, hur betungande de varit för arbetsgivarna. Följden har blivit ett led igen i hetsen mot statstjänstemännen. Industrien och näringarna skrika och skräna: Statsjänstemännen måste ned, eljest kunna vi inte få vår arbetskraft billigare. Under trycket av denna uppjagade opinion har regeringen sagt, att här måste något göras och det ögonblickligen. Så klämmas dessa 1,400,000 kronor fram, vilket innebär att några stackars statstjänare ögonblickligen ställas på bar backe eller i lyckligaste fall under mycket dåliga inkomstförhållanden. Jag frågar, om inte rättvisa och billighet här dock kräva, att man går försiktigare fram i fortsättningen, så att vederbörande må få tillfälle att så småningom sätta sig in i det öde, som väntar dem.

Jag anser fördenskull, att om den regeringskurs, som nu hålles, även i fortsättningen skall följas, så är det av den allra största betydelse för statsmaskineriet, att dessa frågor beträffande statstjänstemännen betraktas med icke politiskt färgade glasögon. Ty om så icke sker, blir inte regeringen vad herr Engberg i dag påstod, att den var, en landsregering, utan då blir den, vad jag vågar påstå, att den i dessa frågor rörande statstjänstemännens avlöning varit, nämligen en klassregering.

Innan jag slutar, skulle jag vilja ge en replik till herr Lovén.

På tal om ett yttrande av herr Lindman angående dyrtidstillägen uttalade han sig på ett sådant sätt, att man så att säga mellan raderna kunde utläsa ett ohöjlt frieri till statstjänstemännen att fylka sig under det socialdemokratiska baneret. Han förmenade tydligen, att de där skulle befinna sig i högsta välmåga.

Om jag då först går till min egen personliga uppfattning i det fallet, så vill jag säga, att jag tror, att högerns sätt att se till statstjänstemännen genom högerns ärliga vilja och beprövade förmåga att höja landets produktion nog i längden blir nyttigare för statstjänstemännen än motsatsen. Ty vi ha ju fått höra i förmiddags, att där ingenting finnes att taga, har kejsaren förlorat sin rätt. Och ytterst bottnar det nog däri, att staten såsom sådan är produktiv och har förmåga att bära såväl tjänstemannalönerna som andra utgifter.

Jag kan inte heller underlåta att något påtala herr Lovéns, såsom jag åtminstone fattade det, illvilliga uttalande om »Lindmanshögern». Han varnade faktiskt tjänstemännen för att fylka sig kring »Lindmanshögern». Nu ligger saken så, att jag har ingen aning om, huruvida herr Lindman anser, att jag tillhör »Lindmanshögern» eller huruvida herr Lovén anser, att jag gör det. Så jag är alldeles ur stånd att svara för »Lindmanshögern». Ej heller är det så lämpligt, att jag såsom statstjänsteman står och deklarerar mina sympatier beträffande ifrågavarande anmärkning mot »Lindmanshögern». Men vad jag absolut i det sammanhanget inte kan un-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

derlåta att deklarerat, det är, att jag med den kännedom jag har om den svenska högern vet, att dess känslor mot statstjänstemännen äro minst lika välvilliga som något annat partis och att dessa känslor också i längden komma att bli de hälsosammaste för statstjänstemännen och deras ekonomi.

Under herr Kinmanssons anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Thorsson**: Den siste talarens anförande ger mig anledning att säga ett par ord. Han försökte göra någon slags politik av det här. Men hans anförande var så fullt av inkonsekvenser, att när det blir att studera i tryck, så tycker jag närapå synd om honom.

Vad är det nu han gör anmärkning mot? Jo, han gör anmärkning mot det brutala sätt, som regeringen, representerad av mig, skulle ha använt mot statstjänarna, när regeringen föreslagit en undersökning om möjligheten att göra inbesparingar i förvaltningen och satt denna undersökning i gång, då det gällde att ta ställning till den budget, som nu föreligger. I samma andetag, som herr Kinman talade mot arbetslöshetsanslaget, så vände han sig mot den brutalitet, som skulle ligga i regeringens förslag att minska tjänstemännens antal. Voro då inte *de* tjänstemän, som redan befinna sig ute i arbetslöshet, som, utan någon som helst åtgärd från regeringens sida, redan befinna sig utanför statstjänsten och som utgöra minst 10,000 ensamt inom järnvägarna. Att det finns ett anslag i budgeten för att ge dessa människor något bidrag, det anser herr Kinman vara en mindre klok hushållning. Men den åtgärd, som berör 240 personer högst, den är brutalitet. Det är brutalitet, att man i det nu föreliggande förslaget vidtagit åtgärder för att det skall ske indragningar från och med nästinstundande juli månad — ty det innebär ju Kungl. Maj:ts förslag.

Mina herrar! Vad vilja ni egentligen ha? Ena året resa högerns valtalare, som ibland utgöras av statstjänare, land och rike omkring och säga, att det är ett slöseri i statsförvaltningen, som är alldeles häpnadsväckande, och att den, som bär skulden till detta slöseri, är vänstern, enkannerligen det socialdemokratiska partiet. När ni sedan bli bönhörda, men denna bönhörelse kommer att träffa de grupper, som ligga er närmast om hjärtat, då kommer det, först i försiktiga trevare i högerpressen, att nu är Geddesyxan i verksamhet utan några som helst hänsyn, här i kammaren heter det utan urskillning. När ni blivit bönhörda, då skola ni vara tillfreds, tycker jag. Mina herrar! Jag har tillåtit mig utveckla, att vi skola fortsätta på den väg, som här beträffs, och denna fortsättning skall just ske efter ungefär de riktlinjer, som talaren ifrågasatt. Och det är naturligtvis av den anledningen, att det inte är fråga om att gå fram med någon brutalitet, utan vad det här är fråga om, det är att efter så noggrann prövning som möjligt se till, om vissa inskränkningar i statsförvaltningen kunna åstadkommas.

Jag erkänner, att det kanske hade varit riktigare, om man redan under fjolåret hade börjat göra vissa undersökningar på hithörande område. Förhållandet är det, att i statsförvaltningen har det under denna uppsvingsperiod, som vi nu genomlevat, blivit en ökning av personalen på vissa områden, som icke i längden kan uppehållas. När hela det maskineri, som kallas för kommissionsväsende, måste sättas igång vid sidan av departementen, så skedde en avtappning av många av de duktigaste karlarna från departementen, och dessa skickades ut i kommissionerna för att utgöra stommen, kan man säga, uti den personal, som där anställdes. Men departementens arbete måste ju gå sin gång, och då befordrade man i departementen ofta yngre personal ibland till krävande sysselsättningar och i större utsträckning, än annars skulle skett. Nu måste en sammandragning av hela administrationsapparaten ske. Jag märker det ju i mitt eget departement på det antal ärenden, som jag har att varje vecka föredraga. Det har minskats högst väsentligt. Och då kan man inte rimligen vara försvarad med att uppehålla en personalstock, som inte svarar mot ett ordentligt uttagande av arbetskraften.

Jag är visserligen med om att man här skall gå fram så försiktigt som möjligt. Men, mina herrar, det är dock, såsom framgår av den budget, som här föreligger till behandling, på det sättet, att avlöningsbeloppen för samtliga statens befattningshavare, inberäknat dyrtidstillägg, år 1921 uppgingo till 468 miljoner kronor och år 1922 till 386 miljoner kronor. När denna del av budgetsutgifterna intager en så betydande plats, så är det ju påtagligt, att man, om man vill återgå till normala förhållanden, får lov att göra en undersökning på detta speciella område. Och vill man då övergå från de allmänna talesätten till verkligheten, så måste man försöka taga reda på, i vilken omfattning man använder överkvalificerad arbetskraft för uppgifter, som kunna utföras av mindre kvalificerade krafter, samt vidare se till, att det blir någon minskning i detta skriviraseri, som under den senaste tiden kommit till stånd och möjliggjorts med skrivmaskinens användning. Förut måste åtminstone en persons skrivresultat begränsas av den fysiska förmågan att hålla och föra pennan. Men nu kan man med teknisk hjälp åstadkomma så avsevärda resultat på detta område, att man bara ur den synpunkten måste se till, att det blir en smula besparingar. De maskinskrivna arken skola läsas, kontrolleras, tryckas och förvaras, *allt* förstoras och fördyras.

Om jag här hade handlat efter politiska bevekelsegrunder, såsom den siste ärade talaren antydde, vad skulle jag då ha gjort? Jo, då skulle jag låtit alltsammans gå i de gamla fotspåren. Då hade jag fortfarande blivit en mycket, mycket hygglig och präktig karl i vissa personers ögon. Andra hade naturligtvis grälat, men de hade icke koncentrerat sig uteslutande på mig, utan hade riktat sig mot systemet.

Sedan sade herr Kinmanson, att de senaste löneregleringarna hade skett efter principen att tillfredsställa mina partivänner. För egen del vill jag bestämt fritaga mig från den beskyllningen. Jag

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

vill be den högt värderade talaren, att, om han får någon tid över från sin dagliga gärning i övrigt, läsa igenom riksdagshandlingarna ända från 1918 och fram till nu. Då skall han finna, att det visst inte varit jag, men fastmera riksdagen, som gång efter annan underkänt mina förslag, och fattat det ena beslutet efter det andra, varigenom åstadkommits en i viss mån ohållbar situation, som det nu kostar möda och besvär att komma bort ifrån. Jag har hela den tid, jag tillhört riksdagen, strävat efter att lyfta upp de *lägst avlönade på en högre plattform*. Och för detta har jag exempelvis från lektor Starbäcks sida på den tid, då han satt på Gävleborgsbänken, erhållit en bastant skrapa. Sedan kom löneregleringen för kommunikationsverken, där samtliga grupper av de olika befattningshavarna voro företrädda. De återställde den gamla ordningen och sörjde för att de gamla avstånden i löneskalan mellan de olika grupperna återställdes. Det skall inte lyckas herr Kinmanson att göra någon slags högerpolitik av detta ärende med påståendet att de föreslagna indragningarna skulle varit förestavade av något särskilt intresse att skaffa anhängare till det socialdemokratiska partiet.

När den ärade talaren antydde, att jag icke i budgeten medtagit hela det belopp, vartill sänkningen av dyrtidstillägget skulle kunna beräknas för kommunikationsverken, så ligger det verkligen så till, att av det belopp, som järnvägsförvaltningen kan få räkna i större inkomst på grund av dyrtidstilläggets sänkning, äro endast 50 procent medtagna i budgeten. Beträffande de övriga 50 procenten har jag för min del tänkt mig, att man skulle i så måtto tillmötesgå kraven från det produktiva livet, att man skulle något kunna sänka vissa av de hårdast tryckande frakterna. Det är ofrånkomligt, att på grund av de höga järnvägsfrakterna gå flera tusen arbetare utan sysselsättning. Om dessa skola beredas arbete måste vissa åtgärder vidtagas som möjliggör export av deras arbetsresultat. Visserligen är exporten beroende icke endast av inre angelägenheter utan även av omständigheter, över vilka vi icke kunna råda i annan mån än att undersöka i vad mån och genom vilka medel produktionskostnaderna kunna nedsättas.

För min del får jag säga och detta med full uppriktighet, att när jag gör en jämförelse mellan vad den stora mängden av landets folk har att kämpa med i dessa dagar å ena sidan och när jag å andra sidan ser de tabeller, som ligga före här, så är det visserligen sant, att statstjänstemännen få lov att avstå åtskilliga belopp, men de sitta i alla fall i en ställning, som icke gör dem sämre ställda än stora, stora grupper av landets övriga medborgare. Jag har efter bästa förstånd sökt väga intressena mot varandra. När jag ordnat denna angelägenhet, har det icke varit några politiska synpunkter, som varit vägledande för mitt görande och låtande.

Medan jag har ordet, skall jag passa på att säga ett par ord, som kunna samtidigt ställa kyrkan litet mitt i byn. Jag tar å ena sidan ryttmästare Fjellman och å andra sidan den främste representanten för kommunisterna, herr Kilbom. Ryttmästare Fjellman var ytterst förbittrad över att vår försvarsminister, som ju

icke gör annat än ohägn, har hunnit så fullständigt förstöra vår armé och våra försvarsanordningar. Herr Kilbom å andra sidan var lika förbittrad över att försvarshuvudtiteln nu slutade på 150 miljoner kronor under det den socialdemokratiska regeringen satt och regerade, då den före kriget slutade på 80 miljoner kronor eller så där.

Mina herrar! I det papper, jag har framför mig här, är en redogörelse för avlöningsförhållandena. Avlöningarna för försvarsväsendet uppgingo under år 1921 till 100 miljoner kronor. Av dessa 100 miljoner kronor voro något över 50 miljoner kronor avlöningar och 49 miljoner kronor dyrtidstillägg. Avlöningarna för 1922 uppgingo till något över 95 miljoner kronor, varav avlöningarna genom den senaste löneregleringen höjts från 50 till 70 miljoner kronor och dyrtidstilläggen utgingo med omkring 25 miljoner kronor. Största kontingenten av de personer det här är fråga om ha sin anställning garanterad genom konstitutorial, fullmakter eller kontrakt, vilket gör, att om Kungl. Maj:t skulle fundera på att icke utbetala lönen till dem, kunde de vända sig till den domstol, som är forum på detta område, och söka ut lönen. Det är således icke någon möjlighet att gå ned till den önskade siffran, som herr Kilbom ifrågasatte. Det är heller icke någon möjlighet att tillfredsställa ryttmästarens önskan, ty då skulle vi komma upp i en försvarsbudget av sådana dimensioner, att jag egentligen icke ser någon möjlighet att skaffa pengar till densamma. Med adress till herr Fjellman skulle jag vilja säga, herrarna ligga så, som ni bäddade 1914, när ni icke rättade munnen efter matsäcken, vilket också är en viktig angelägenhet att göra, då man skall ordna ett försvar. Då var det bara så, att sakkunskapen skulle ha det avgörande ordet, och efter det recept blev det hela arrangerat. Och när sakkunskapen regerade, blev kadern tilltagen efter en omfattning, som efter vad sedermera inträffat icke är någon möjlighet att upprätthålla. Så kommer nu herr Fjellman, som, enligt vad jag vet, är en mycket god och skicklig militär och säger: visst skola vi göra om armén, men rör icke kadern. Jo, för att våra värnpliktiga skola få någon utbildning, får icke kadern äta upp allt vad vi betala ut för försvaret. Vi måste ordna om angelägenheterna efter vad huset förmår, och det innebär icke, som herr Starbäck tycktes vilja göra gällande, att vi i vår stora ynkedom icke vilja göra någonting.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid, men, herr talman, det anförande, som hölls av målsmannen för statstjänarna, var av den beskaffenhet, att jag icke kunde uraktlåta att säga vad jag nu sagt.

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena **Branting**: Herr talman, mina herrar! Den debatt, som har förts här länge nu, den har ju i allmänhet präglats av sans och måtta och av, kan man säga, ett ganska förstående förhållande mellan de olika partiriktningarna. Några enstaka undantag från det allmänna omdömet jävar icke det allmänna intrycket. Det skulle

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

därför icke ha fallit mig in att nu begära ordet, om ej dock en talare här alldeles nyss, herr Starbäck, hade så pass direkt fört fram en vädjan till mig att stå för min uppfattning, att jag anser mig böra med några ord besvara hans resonemang.

Det förhöll sig så efter hans mening, att vi svenskar eller rättare vi på vänstersidan, som äro angelägna om att icke våra försvarskostnader drivas upp orimligt i höjden och som gärna se alla möjligheter till besparingar på dessa områden utan att därför vilja eftersätta vad som är oundgängligen nödvändigt i varje olika tidsläge för vårt lands trygghet — vi vilja nu, efter hans framställning, se på den ändrade situationen i våra nejder så, att vi krypa bakom ryggen på de nyuppståndna nationerna öster om Östersjön. Däri såg han en ynkedom, som våra fäder aldrig skulle tillåtit sig, och han var mycket skarp i sina omdömen om dem, som våga peka på att vårt militärpolitiska läge verkligen förändrats.

Jag lyssnade mycket uppmärksamt på det tidningscitrat av vad jag skulle sagt 1921, som han läste upp, men jag fann däri icke någonting, som jag icke kunde stå för i dag lika väl som då det uttalandet fälldes. Vad stod däri, vad sades där? Det var icke annat än ett påpekande av det faktum, att med uppstående på andra sidan Östersjön av en rad självständiga stater, som bilda en naturlig barriär mellan oss och den oroliga östern, har en lättnad i trycket från denna öster inträtt för vårt lands vidkommande. Däri ligger ingalunda någon mening, att vi skulle lita till att dessa stater skulle i stället för oss själva göra den gärning, som påvilar oss i avseende å vårt försvar, men det ligger däri ett nyktert iakttagande av en faktisk förändring i vårt militärpolitiska läge. Och jag vill spørja vem som helst, som tänker på dessa ting, om det icke är sant, att vårt militärpolitiska läge har förskjutits till vår fördel genom de ändringar i Europas karta, som inträtt öster om Östersjön.

Det vill förefalla, då man hörde herr Starbäck och då man hör de toner här och var i den svenska pressen, av vilka han var ett eko här i kammaren, som om det skulle vara något nedsättande i att vi konstatera, att en förbättring har inträtt, att vi icke stå så direkt in på gränsen till en stor militärmonarki, som vi förut gjorde, utan att vi i stället ha en rad mindre stater till nära grannar. Det är uppenbart, att den, som ser på vårt försvarspolitiska läge, måste taga hänsyn till en sådan förändring i vår situation. Icke kan det väl vara rimligt, att vi skola göra samma ansträngningar att hålla oss rustade, då en förbättring inträtt i vårt läge? Icke skola vi vidhålla dessa ansträngningar och anlita en så stor del av vår folkkraft för rustningar, ifall vi numera befinna oss i mera tryggade förhållanden än förut? Och icke kan man väl sedan, som herr Starbäck gjorde, göra gällande, att det är en ynkedom, en nationell svaghet och feghet, att vi beakta en sådan omständighet och att vi inrätta oss för framtiden med tanke på den förändring, som har inträtt.

Lika litet är det rätt att säga, att vi på något vis önska parasitera på dessa staters vilja att försvara och upprätthålla sin egen självständighet. Det är ingalunda fallet. Men vi inrätta oss så, som

vårt läge under varje särskilt förhållande kräver, och vi taga den hänsynen, att om en förbättring och ljusning inträder i läget, kunna vi minska kostnaderna för militärväsendet mera, än om en sådan förbättring icke hade inträtt.

Jag måste således helt och hållet tillbakavisa de anklagelser för ynkedom, som riktades — jag kan tryggt säga — mot hela svenska vänstern av denne patriotiske talare, som fann mycket höga toner för att ge uttryck åt sin harm över att vi verkligen vilja räkna med verkligheten och icke bara fortsätta som under de tider, då det ännu med styrka gjordes gällande, att vårt läge var synnerligen riskfyllt och att vi på grund därav måste rusta till och med över vår förmåga. Jag tror, att när den tid kommer, då försvarsrevisionen har fullbordat sitt verk, skall det visa sig, att man där också beaktat det militärpolitiska lägets förändringar, och att detta varit en grundläggande utgångspunkt för de resonemang, som förts inom revisionen.

Det är alltså oriktigt att vilja göra gällande, att vi alltjämt skola behålla samma ansträngning i försvarsanstalterna och göra samma ofantligt tunga uppoffringar för dessa, även om ställningen har förändrats till vår fördel. Sådana uttalanden böra icke få stå oemotsagda i kammarens protokoll och därifrån sedan gå ut till den välbekanta användningen i en viss högerpress.

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman! När jag anmälde mig till deltagande i denna debatt, hade jag avsett att för kammaren påpeka en del synnerligen egendomliga åtgärder, som kungl. järnvägsstyrelsen vidtagit. Men jag vågar icke påräkna något intresse härför vid denna sena timme och vill i stället säga några ord i det meningsutbyte, som i dag förekommit beträffande herr försvarsministerns mellanhavande med det socialdemokratiska ungdomsförbundets beslut — jag säger för säkerhets skull bara det socialdemokratiska ungdomsförbundets — beträffande den politiska propagandan bland de värnpliktiga.

Jag vill då icke alls ingå på frågan, huruvida detta beslut direkt avsett eller kan komma att i praktiken vålla propaganda i rent försvarsfientlig eller disciplinupplösande riktning. Jag vill utgå från herr försvarsministerns egen ståndpunkt, sådan han här i dag angivit den, nämligen att det må bedrivas en rent politisk propaganda i socialdemokratiskt syfte bland de värnpliktiga utanför tjänsten.

Herr försvarsministern sade, att en sådan propaganda icke kan förbjudas. Men därifrån och till det förhållandet, att herr försvarsministern givit denna propaganda sin välsignelse, som herr Lindskog visst uttryckte sig, därifrån och dit är steget ofantligt stort.

Herr försvarsministern anförde, att det visst icke var hans önskan, att de militära mötesplatserna skulle bli tummelplatser för politisk propaganda och för politik över huvud taget. Ja, är det någon skillnad mellan det att denna politiska propaganda bedrivs i logementen eller annorstädes inom förläggningsetablissemnet och

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

det att man går till någon lokal utom detta område? Skillnaden är, såvitt jag förstår, endast teoretisk. Det väsentliga är väl, att propagandan skall bedrivas bland de värnpliktiga just i deras egenskap av sådana. Och detta anser jag vara olyckligt även under de förutsättningar, som herr försvarsministern här har anfört.

De värnpliktiga komma ju från olika samhällsställningar och från olika politiska omgivningar för att gemensamt arbeta för ett gemensamt mål, nämligen försvaret av vårt land. Måste det icke då vara till skada för detta gemensamma arbete att olika grupper sammansluta sig för att bedriva politik — politik, som ju söndrar, ja, som till och med alltför ofta, i synnerhet bland de unga, som det här gäller, alstrar hat? Måste det icke verka förryckande på det gemensamma arbetet och på det samförstånd, som är en nödvändig förutsättning för detta, att den ene sjunger ut sitt hat mot den andre? Och ingen lär väl tro, att den politiska propagandan börjar vid klubbssammanträdet och slutar med detta. Den livligaste politiska diskussionen föres väl utanför klubbarna, när det gäller att arbeta dem, som ännu icke tillhöra dessa.

Nej, jag tror, att det vore lyckligast, om de värnpliktiga kunde lämna de politiska fejderna hemma. Vi stå ju här i vårt land söndrade i partier. Och vi sträva var och en att enligt sitt partis riktlinjer skapa de bästa förhållanden och den största möjliga lycka för vårt folk. Om medlen för detta tvista vi — det märks i dag bland annat — våldeliga. Men allt detta har icke förblindat oss därhän, att vi icke, om det kräves, äro redo att släppa våra inre tvister och gå ut att gemensamt försvara vårt land. Vid det tillfället göra vi ju klokt i att lämna våra inre tvister hemma. Göra vi icke det, kan det hända, att vi ingenting få att tvista om. Därför anser jag det också vara olämpligt, att de värnpliktiga, när de förberedas för försvaret, skola göra detta under politisk söndring och spänning.

Herr försvarsministern sade, att med det socialdemokratiska ungdomsförbundets beslut åsyftades att göra försvaret till *ett* med folket. Jag kan icke förstå annat, än att målet är det helt motsatta, nämligen att göra försvaret till *ett* med socialdemokratien. Nej, skall försvaret bli ett med folket, så bör den socialdemokratiska propagandan bland de värnpliktiga bannlysas. Ty även vi, som icke äro socialdemokrater, anse oss tillhöra svenska folket.

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! Jag skall icke många minuter upptaga kammarens tid. Jag har så mycket mindre anledning att göra detta som det mesta av vad jag tänkt säga, när jag för ett par dagar sedan begärde ordet, redan blivit sagt av föregående talare. Jag anser mig emellertid i min egenskap av jordbrukare böra ge ett uttryck för de bekymmer, som äro till finnandes bland mina yrkesbröder.

Läget är inom jordbruket för närvarande synnerligen svårt, som vi alla veta. Medan depressionen inom industrien tycks lätta, kan man däremot icke spåra någon ljusning beträffande jordbruket. Antagligen ha vi att under många kommande år dragas med svårigheter

inom denna näringsgren. Det är särskilt beträffande spannmålsproduktionen, som förhållandena te sig ogynnsamma. Vad som vållar synnerligen stora svårigheter och bekymmer är icke bara den omständigheten, att spannmålsprisen fallit — så låga priser ha vi haft förr och det har fått gå — utan det är den omständigheten, att varupriserna för övrigt icke följt samma tendens som priserna på jordbruksprodukter. En hel del förnödenheter, som jordbrukarna behöva för sin drift, hållas uppe i jämförelsevis höga priser, och därigenom har en betydande disproportion uppstått mellan inkomster och utgifter.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det är därjämte en annan omständighet, som ger anledning till bekymmer, och det är att jordbrukarna ha svårt att finna köpare för sin spannmål även till de nuvarande låga priserna. Man kan ju i någon mån förstå, att kvarnringen icke varit benägen att inköpa spannmål, vilken enligt dess mening icke är av den höga kvalitet, som är önskvärd, men å andra sidan har man svårt att frigöra sig från den uppfattningen, att ifrågavarande industri ställer sig likgiltig, för att inte säga avog mot landets brödsädesodlare.

Den taktik, som från kvarntrustens sida följts, är icke någon nyhet för i år, utan samma taktik har använts även under förlidet år.

Detta föranledde en talare i första kammaren att då yttra sig ifråga om denna sak på följande sätt: här har man ett exempel på hur en starkt organiserad industriell sammanslutning kunnat utnyttja de tiotusentals oorganiserade brödsädesproducenternas svagare läge och bringa en av våra förnämsta näringsgrenar i det största betryck.

Ja, förhållandet är ju det, att fördelarna av denna prispolitik ha icke ens kommit konsumenterna tillgodo. Det har ju sedan länge stått på socialdemokraternas program, att det från deras sida skulle arbetas mot truster och andra dylika sammanslutningar. Makten har de senare åren legat i socialdemokraternas händer, dels med, dels utan samverkan med det liberala partiet, men vi hava icke kunnat förspörja, att något gjorts för att förverkliga det socialdemokratiska programmet i nu berörda avseende. Man har tidigare velat göra gällande, att högern hägnat dylika intressen, något som ju ingalunda varit förhållandet. Det vill nu synas, som om socialdemokraterna icke hade något medel att tillgå för att hämma dessa sammanslutningar.

Ja, det är allt detta som vållat jordbruksnäringen stora bekymmer.

Nu gjordes det sistlidne höst en påtryckning från jordbrukarnas sida, vilken föranledde statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga för reglering av spannmålshandeln. Om denna statsrådets åtgärd vill jag icke säga annat än gott, men jag kan icke underlåta att påpeka ett missgrepp, som enligt min mening begicks av herr statsrådet, när han utfärdade direktiv för dessa sakkunniga. Herr statsrådet borde efter mitt sätt att se även hava låtit dem verkställa undersökning om möjligheten för importreglering, och såvitt jag kan förstå, har också herr statsrådet från början haft den uppfattningen, att så skulle ske. Vilka omständigheter som föran-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lett honom att vika från denna uppfattning, vet jag icke, men det är icke uteslutet, att herr Engberg kan hava utövat något inflytande härvidlag. Ty i fråga om importreglering av spannmål yttrade han i sin tidning följande: »Vi få uppriktigt bekänna, att denna välvilja är oss oförklarlig. Vi skulle ha förstått den, om den kommit till synes från en agrar och protektionist men absolut icke, när den kommer från en socialdemokratisk minister.» Jag vet nu icke, om detta uttalande kan i någon mån hava påverkat jordbruksministern. Det var naturligtvis från herr Engbergs synpunkt något oerhört, att jordbruksministern kunde finna reson i den tanken, att de svenska jordbrukarna skulle få sälja sin spannmål i första hand, innan landet importerar denna vara. Här var det dock icke fråga om tullförhöjning.

Som sagt, jag nödgas fastslå, att detta var en onödig inskränkning i den befogenhet, som de sakkunniga erhöilo. Jag vill säga, att det ingalunda är lätt för jordbruksministern, ty att innehava den befattningen i en socialdemokratisk regering är, synes det mig, en mycket svårare uppgift än i en borgerlig regering, därför att socialdemokraterna driva den läran, att statens hela ekonomiska politik, näringslagstiftning o. s. v. för framtiden bör regleras främst med hänsyn till konsumenterna. Man förbiser, att ett lands välstånd icke beror på vad som förbrukas utan på vad som produceras. Vem tänker nu på den läxa, som vi fingo lära oss under kristiden? Vem tänker på det då rådande brödspriset? Det är åter konsumenternas intressen, som äro dominerande, och åter predikas, att produktionen skall vara konsumtionens lydige tjänare, som kan sparkas undan, när han för dagen ej behövs.

Det ser ju ut som en tanke, att den utredning, som verkstälts av de tillkallade sakkunniga, blev färdig just dagen före remissdebatten. Vi fingo i går afton i pressen meddelande om att de sakkunnigas betänkande hade avlämnats till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Jag tillåter mig, eftersom herr statsrådet är närvarande, att framställa det spörsmålet till herr statsrådet, huruvida vi hava att vänta, att det förslag, som vunnit majoritet inom de sakkunniga, också kommer till utförande. Det är antagligt, att det är den enda utväg, som nu förefinnes, för att bringa någon hjälp i det rådande betrycket. Det är högeligen av nöden att åtgärder vidtagas för att det skydd, som är avsett för spannmålsproducenterna, icke kommer att fortfarande hamna i orätta fickor. Det är önskvärt, att detta förslag kommer till utförande snarast möjligt.

Jag har velat framställa detta spörsmål till herr statsrådet och skulle vara tacksam, om herr statsrådet ville lämna svar därpå.

Man kan sedan allvarligt ifrågasätta, huruvida det kan vara en lämplig tid att undandraga jordbruksnäringen och vissa av dess institutioner anslag, som äro väl behöfliga, och i stället anslå medel för koloniseringsändamål. Jag vill icke uttala någon kritik över en sådan åtgärd, men jag tror för min del, att det kan diskuteras, huruvida det i närvarande stund är så lämpligt att bilda nya småbruk. Jag vet av egen erfarenhet, vad det vill säga att driva

jordbruk, och jag tycker verkligen, att det är synd om dem, som nu skola börja driva småbruk i dessa tider, i synnerhet om de icke äro väl förtrogna med förhållandena. De få sannerligen icke någon åttatimmars arbetsdag, utan få nog finna sig i att stiga upp med solen och hålla på med sitt arbete dagen lång. Man talar om gröna ångar och böljande sädesfält. Det låter så vackert och tilltalande, men vilken möda kostar det icke odlaren att förvandla vildmarken till »böljande sädesfält».

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag ber slutligen att få säga ett par ord till herr Engberg. Han sade, att högerns lantmän ej gjort någon ansats att befria sig från storfinansen. Härpå vill jag svara, att lantmännen stå, såvitt jag känner, icke i någon som helst beroende ställning till den s. k. storfinansen. Det är tyvärr sant, att bönderna äro skuldsatta, och de komma att bli det ännu mera, om herr Engberg får råda, men skulderna ligga i de flesta fall i hemortens sparbanker och dessa penningrättningar räknas väl icke till storfinansen. Den självägande bondeklassen är tillräckligt omdömesgill att avgöra, från vad håll dess ställning hotas; för den saken behövs icke herr Engbergs i Malmö pekfinger.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders:** I anledning av andre vice talmannens yttrande ber jag att få säga några ord.

Han vidrörde bland annat en historia, som varit ute förut och som vi känna igen, nämligen att jag skulle ha ändrat mening från det lantmannasammanslutningarnas framställningar angående åtgärder i syfte att förbättra avsättningen av den svenska spannmålen ingåvos till regeringen och till dess sakkunniga tillkallades. Det var så, att jag vid något tillfälle uttryckte välvilja för de spörsmål, som väckts på tal, men denna välvilja avsåg, såsom åtskilliga också riktigt tolkade den, åtgärder för att underlätta avsättningen av den svenska spannmålen och förbättra de försäljningsförhållanden, som rådde i landet på spannmålsmarknaden, men icke de speciella önskingar beträffande importreglering, som framställdes i skrivelserna. Den ställning jag vid sakkunnigas tillkallande intog emot importregleringen kunde jag lika gärna hava deklarerat genast från början, men saken var då icke i det läget, att jag ansåg mig böra taga bestämd ställning, utan det fick vara nog med en allmän mening om att ställningen för jordbruket var ledsam och att det borde övervägas, om icke det fanns framkomliga vägar för att förbättra förhållandena.

I de inkomna framställningarna gjordes bland annat också en hemställan om importförbud och därmed förenad reglering. När vi under kristiden hade importreglering för spannmål och det kom till övervägande om den skulle bibehållas något längre eller avskaffas så fort som möjligt, då var det Sveriges lantmän, som framför alla andra gjorde gällande, att dessa åtgärder, som bunda spannmåls-handeln och importen under vissa regler, skulle upphävas så snart

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

som möjligt, så att lantmännen skulle få fria händer. Det saknades icke då röster från annat håll, som varnade för en alltför hastig och tidig avveckling, men det ville icke lantmännen lyssna på den gången. Norges lantmän däremot begärde att få bibehålla importregleringen, och de ha den ännu den dag som är.

Jag ville som sagt icke vara med om att tillmötesgå dessa framställningar om importförbud, men däremot tillstyrkte jag tillkallandet av sakkunniga för att utreda, vilka andra åtgärder som skulle kunna vara möjliga. Jag ville icke vara med om detta importförbud, emedan jag ansåg, att det icke skulle bli till gagn för landet och icke ens till gagn för jordbrukarna i fortsättningen. I en tid som vår med så starkt utvecklade kommersiella förbindelser mellan länderna är det givet, att om man skulle på detta sätt hindra det fria handelsutbytet på ett område, skulle det hämma sig ganska fort på andra områden. Och man kan väl säga, att det allmänna tillfrisknandet ifråga om näringslivet i världen är i mycket hög grad beroende på att de brutna handelsförbindelserna kunna återknytas. Att resa en sådan handelspolitisk aktion, som här avsågs, fann jag för min del vara synnerligen äventyrligt. Om Sverige skulle införa importförbud för spannmål, skulle helt visst Amerikas förenta stater och andra spannmålsexporterande länder genast vara beredda att vidtaga åtgärder för att hindra importen till de respektive länderna av våra viktigaste exportartiklar. Vi veta, under vilka oerhörda svårigheter våra viktigaste exportindustrier ha arbetat under de senare åren. Och att just i en tid, då en smula ljusning inträtt, genom sådana åtgärder, som här föreslagits, förhindra dessa exportindustrier att åter upparbeta sin marknad, skulle givetvis medföra, att dessa exportindustrier skulle se sina möjligheter till förbättring undanskjutna. Därav skulle säkerligen också följa en större arbetslöshet än den, som vi hittills haft att dragas med. Hur detta skulle kunna bli till nytta för vårt land, har jag svårt att förstå, och hur det skulle kunna bli till nytta för Sveriges lantmän, har jag också svårt att begripa, därför att om jordbrukarna skola få avsättning inom landet för sina produkter, måste man också se till, att konsumenterna äro köpkraftiga.

Jag medgiver gärna, att förhållandena för Sveriges lantmän för närvarande äro mycket bekymmersamma, ty den svenska jordbruksnäringsen lider liksom många andra näringar i vårt land av den allmänna depressionen. Men den måste liksom andra näringar söka genomleva denna depressionstid för att så småningom arbeta sig upp igen. Att skapa en artificiell högre prisnivå för jordbruksprodukter kan, som jag redan påpekat, bli mycket farligt för landet i dess helhet. Det problem, som upptagits i de framställningar, som gjorts från lantmannens sida, är således icke alls enkelt utan synnerligen svårt och svårare att lösa än någonsin i den nuvarande mycket kinkiga situationen.

Emellertid tillmötesgick jag lantbruksstyrelsens hemställan om närmare utredning av hithörande spörsmål, och därför tillkallades i början av november sakkunniga för att utreda spannmålsfrågan i den utsträckning, som jag angav i direktiven för dessa sakkunniga.

Att de sakkunnigas betänkande kommit dagen före remissdebatten, har intet sammanhang med att remissdebatten äger rum nu, utan det beror på att de sakkunniga just då blevo färdiga med sitt uppdrag. Först var det meningen, att arbetet skulle vara avslutat vid årsskiftet, men då detta icke medhanns, fingo de sakkunniga av Kungl. Maj:t tillstånd att fortsätta sitt arbete även under januari månad, och det forcerades då på ett sådant sätt, att betänkandet kunde överlämnas på tisdagens förmiddag.

Jag har emellertid icke varit i tillfälle att närmare sätta mig in i de spörsmål som här föreligga, och det är givet, att vederbörlig remiss av ärendet måste ske. Jag kan därför icke tillmötesgå herr andre vice talmannen med att giva något annat besked, än att betänkandet kommer att i vederbörlig ordning remitteras och att Kungl. Maj:t sedan kommer att taga ställning till saken, då det återkommer.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att i huvudsak instämma med herr andre vice talmannen, men då jag nu likväl har ordet, ber jag att särskilt i anledning av herr jordbruksministerns anförande få taga kammarens tid i anspråk några minuter.

Man har icke från något håll kunnat bestrida det nödläge, vari jordbruket för närvarande befinner sig. Jag tror, att den som representerar sådana delar av vårt land, där spannmåls- och brödsädsodlingen nått någon större omfattning, också vet, att icke minst där befinner sig jordbruket i ett synnerligen bekymmersamt läge. Man behöver blott erinra om prisläget för brödsäd. Jag skall be att här få nämna några officiella siffror ur kommerskollegii ekonomiska översikt, vilka avse året 1913 och närvarande stund, för att man skall kunna förstå, att som förhållandena nu gestalta sig, är det omöjligt att med ekonomisk behållning driva ett jordbruk. 1913 var medelpriset på vete 14:25 och 1922 i oktober 17:58. För råg var priset 1913 12:82 och 1922 14:95. Sålunda är det icke så synnerligen mycket högre priser nu mot 1913. Men var man vet ju, att omkostnaderna för jordbruksdriften för närvarande äro ofantligt mycket högre, ja, man torde utan överdrift kunna säga inemot 100 % högre.

Det är ju alldeles uppenbart, att länge kan det icke fortgå så, utan att det måste medföra vittgående ekonomiska följder icke blott för jordbruksnäringens utövare utan därigenom också för hela vårt lands ekonomiska liv. Ty det torde man kunna fastslå, att så länge jordbrukarna arbeta under så svårartade förhållanden, så länge deras ekonomiska ställning är så dålig som för närvarande, så länge kommer den ekonomiska ställningen för övriga näringar och övriga arbetare i vårt land att vara och förbli dålig.

Herr jordbruksministern säger, att han icke kan gå med på några åtgärder, som vore ägnade att skapa en konstlad, artificiell prisnivå. Nå, om så är förhållandet, så skulle jag vilja fråga jordbruksministern: hur skola vi jordbrukare bete oss? Vi ha icke i vår hand att lå ned priserna på sådana förnödenheter, som vi behöva,

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

gödningsämnen och järnvaror m. m. Vi hava till äventyrs i någon mån i det nuvarande läget på arbetsmarknaden i vår hand att få ned priserna på arbetsomkostnaderna. Men är herr statsrådet verkligen med om att skapa ett sådant läge för jordbrukarna, att de tvingas pressa ned arbetslönerna under vad som kan anses skäligt för att jordbruksarbetarna skola kunna ha en någorlunda dräglig existens. Jag vågar bestämt säga ifrån, att hos flertalet jordbrukare ser man ingalunda med glädje, att man nödgas pressa ned lönerna för arbetarna, men det är ofrånkomligt, att så sker i största utsträckning, därest man får så dåligt betalt för produkterna, som för närvarande är fallet.

Jordbruksministern kan egentligen icke lova några åtgärder för jordbrukets bästa. För min del tror jag, att även om något är att vinna genom den föreslagna åtgärden med utförselbevis, så kan dock icke endast därigenom jordbrukarnas ekonomiska ställning räddas eller väsentligen förbättras. Men icke ens en sådan åtgärd kan herr statsrådet lova att vidtaga.

En socialistisk talare här, herr Eriksson i Grängesberg, som också konstaterade jordbrukets nödläge, sade, att ehuru man angriper jordbruksministern, för att han ingenting gjort, så har man själv försummat — herr Lindman och jag ha försummat och andra talare komma väl också att försumma — att angiva, vad som bör göras för att förbättra jordbrukets ställning. Jag trodde verkligen, att när vi inom regeringen hava en representant för jordbruket, denne icke finge fatta sin ställning som så enkel, att han skulle vara försvarad, för att han ingenting gjort, därmed att ingen annan skulle ha visat, vad som kan eller bör göras. Jag trodde verkligen, att man skulle från det hållet få anvisningar på åtgärder till jordbrukets fromma.

Men om vi nu söka anvisa någon utväg, om vi tala om tullskydd, så säger herr Eriksson i Grängesberg, att det är odugligt och det hjälper icke. Och tala vi om importreglering, så säger herr statsrådet, att det duger icke heller, och vidare säger han, att det var importreglering under kristiden, men då voro jordbrukarna de första, som yrkade på dess upphörande. Jag undrar, om man får jämföra dessa förhållanden, å ena sidan den tvungna importreglering, som på grund av rent yttre förhållanden existerade under kristiden, och å andra sidan den under nu rådande förhållanden ifrågasatta importregleringen. Nog är det tänkbart, att man därigenom skulle kunna åstadkomma något bättre pris för den svenska brödsäden och kanske i någon mån också möjliggöra vårt lösgörande från beroendet av kvarnarna.

I en på många håll inom liberala partiet spridd artikel förliden höst — den lär ursprungligen ha skrivits för Göteborgsposten — yttras bl. a., att det vore alldeles onaturligt att äta bröd av brödsäd, som skördats i vårt land förlidet år. Det hette ordagrant, att »brödet av årets skörd blir tungt och ohälsosamt och för organismen direkt skadligt». Jag kan icke låta detta tillfälle gå förbi utan att uttala min bestämda gensaga mot dylika skrivelser. Jag skulle vilja

säga, att det är ren hädelse att så tala icke stort mer än 3 år efter den tid, då vi här i landet endast tack vare vårt svenska jordbruk och den svenska brödsädsodlingen räddats undan hungersnöden.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag vågar säga, att på många håll inom vårt land och icke minst inom det län, som jag har äran representera, under förlidet år skördats brödsäd, som varit av den goda beskaffenhet, att den som icke håller till godo med det bröd, som bakats därav, knappast förtjänar att ha något bröd alls. Det är också bittert, att jordbrukare, som haft möda med denna odling, icke skola kunna finna, att odlingen ekonomiskt går ihop.

Man skall kunna fortsätta att försumma våra näringar. Man skall kunna fortsätta att icke göra något för att upphjälpa vårt jordbruk. Man skall kunna fortsätta till en tid. Det är tungt att tänka sig, men det innebär dock en förhoppning: man skall endast kunna göra det till en tid. Förr eller senare kommer den dag, då vi nödgas bringa våra näringar på fötter och då vi nödgas även vidtaga åtgärder för att vårt jordbruk skall bära sig. Det vore gott, om det icke dröjde så länge, ty det blir då mycket, mycket svårare, och det tar mycket längre tid, innan vårt jordbruk verkligen kommer på fötter och kan föda sin man och därigenom även en lättnad följa för övriga näringar.

Man klagar över skattetrycket. Man klagar över de ekonomiska förhållandena. Tjänstemännen klaga över att dyrtidstillägget indrages. På alla håll säger man: Vi ha icke råd. Jag vågar komma tillbaka till vad jag nyss yttrat. Jag tror, att den säkraste vägen att återställa vårt lands ekonomiska förhållanden, är att ställa det så, att jordbruksnäringen, som är den ojämförligt viktigaste av vårt lands näringar, någorlunda bär sig och våra jordbrukare återigen få behållning av sitt arbete. Det kommer att inverka så befruktande och befrämjande på våra övriga näringar, att man på den vägen sikrare och bättre än på någon annan skall kunna återställa den förlorade jämvikten.

Herr Björkman: Herr talman! Jag ber att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk med avseende å några punkter under andra huvudtiteln. Jag borde visserligen ha ett dåligt samvete då jag besvärar kammaren så här sent på natten, men enär, fränsett Äglösafallet, några justitieärenden i dag icke varit uppe, tillåter jag mig, herr talman, att närmare ingå på ett par punkter, som höra till statsverkspropositionens justitiestat.

Den första punkten gäller förstärkningen av hovrätternas arbetskrafter. Här föreligger en så fullständig utredning om nödvändigheten av ökad arbetsprodukt från hovrätterna, att därom icke kan vara annat än en mening. Högsta domstolen behöver ökat arbetsmaterial. Den balans, som ännu finns i hovrätterna, måste arbetas och förhindrande av uppkomsten av ny balans måste ägarum. Herr justitieministern har också erinrat om en del organisatoriska bestämmelser, som Kungl. Maj:t utfärdat för hovrätterna i syfte att utnyttja fiskalernas arbetskraft och utvinna ökad arbets-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tid i och för arbete på ämbetsrummet. Det är i denna del, som jag ville framhålla, hurusom det måste framföras en del betänkligheter, vilka man emellertid må hoppas endast under kortare tid behöva göra sig gällande. Först då rörande den utsträckta arbetstiden på ämbetsrummet. Herr justitieministern är säkert den förste, som vet, huru ansträngande, huru krävande hovrätternas arbete är. Det gäller icke här detsamma som ifråga om arbetet inom den administrativa förvaltningen, där man lättare kan utstaka en viss tid på arbetsrummet. För domarna i hovrätterna är ju varje stund av tiden på ämbetsrummet en stund, som påkallar den allra intensivaste uppmärksamhet, vare sig det gäller föredragning av egna mål eller åhörandet av mål, föredragna av andra ledamöter. Det är nödigt, att tiden för hemarbetet blir så lång som möjligt, på det att arbetet skall bli fullfärdigt, när vederbörande komma upp i domstolen, och det gäller, att envar domare, som varit med om ett mål i hovrätten, måste ha tillräcklig tid på sig att i lugn och med tillgång till litteratur och anteckningar kunna genomgå de föredragna målen och bilda sig sin slutliga mening.

Den andra betänkligheten, jag ville framföra i avseende å de av Kungl. Maj:t meddelade organisatoriska bestämmelserna, är påbudet om fiskalernas föredragning av tvistemål. Hur skickliga dessa unga män än må vara, så kunna de givetvis dock ej vara så tränade, ha den blick på målet, den kännedom om rättspraxis som de domare, vilka hava en längre överdomaretid bakom sig. Att hovrätternas arbetssätt måste pågå i lugn takt och att vana arbetskrafter där måtte verka, är ännu mycket viktigare, sedan hovrätt i många fall blivit högsta instans. Det är därför med glädje man ser, att Kungl. Maj:t framhållit, att genom avslutandet av ett flertal kommittéer även en del krafter, som blivit frigjorda från konmittéarbetet, skola kunna återgå till domarebefattningar. Det blir i första rummet till justitierevisionen såsom föredragande i högsta domstolen, och vidare såsom hovrättsledamöter. Jag vågar uttala den tillförsikten, att för framtiden på det att icke detta forcerade arbete och detta arbete med unga domarekrafter måtte bli för långvarigt, lagstiftningsarbetet icke måtte rycka allt för många krafter från hovrätterna och från justitierevisionen, utan att man måtte få hoppas att domare tillåtas arbeta i våra ordinarie befattningar i lugn och ro och under en följd av år så att de därigenom hinna växa ihop med arbetet. Ty på detta sätt blir det givet en god och rask arbetsprodukt. Det blir billigare och bättre för staten, och det blir i alla händelser en stor trygghet för den rättssökande allmänheten.

Jag skulle kunnat dröja med dessa få ord, till dess att huvudtiteln kommer före i kammaren, men det är en annan sak, som jag ansett mig icke kunna komma fram med annat än i detta sammanhang. Det är rörande den punkt, som avser kostnaderna för byggnadsarbetena för en ny hovrätt i Norrland. Herr statsrådet har i propositionen upptagit ett visserligen mycket ringa anslag — det är endast på 20,000 kronor — i och för dessa byggnadsarbeten, men i och

med att denna summa godtoges av riksdagen — det är beroende på en kungl. proposition — skulle man också ha den norrländska hovrätten. Herr statsrådet erinrar om och propositionen utvisar, huru vid förra riksdagen det redan då fanns en hel del betänkligheter i denna fråga och man sporde sig, om det skulle vara så nödvändigt, att en ny hovrätt för Norrland redan nu inrättades. Processkommis- sionen var, kan man säga, ej entusiastisk, då den skulle yttra sig ifråga om tillstyrkande av detta förslag. Den sade, att det vore tämligen likgiltigt, ifall man bedömde frågan från synpunkten av den rättssökande allmänhetens bekvämlighet, var i Norrland denna hovrätt skulle ha sitt säte, och man kan säga, att det för närvarande vore skäligen likgiltigt, om hovrätten skulle ha sitt säte i någon av de norrländska städerna eller inrymmas såsom en viss avdelning under Svea hovrätt.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Det var emellertid icke den synpunkten, som var den övervägan- de — riksdagen har en gång begärt att få en hovrätt i Norrland — utan de stora kostnader, som utbrytandet av denna hovrätt ur Svea hovrätt skulle föra med sig: löneökningar på 90,000 kronor, oavsett dyrtidstillägg, och en del andra betydliga årliga kostnader beräk- nade i fjolårets proposition, varförutom kommo engångskostnader, som vi då icke hade någon kännedom om. Följden blev, att propo- sitionen fick det mottagandet, att riksdagen icke för tillfället ville godtaga densamma, men att det blev en skrivelse om ytterligare ut- redning. Denna utredning är ännu icke inkommen, men herr stats- rådet anser, att den skall kunna komma snart, och då ifrågasättes en kungl. proposition. Jag vågar nu, på en tid, då man får lov att betänka sig inför varje särskild utgift, och då i detta fall det icke är av någon större reell betydelse, om hovrätten kommer till Norr- land eller icke, uttala den förhoppningen, att denna kungl. propo- sition kunde inhiberas. Därmed skulle visserligen ett gammalt öns- kemål för norrlänningarna uppskjutas för ett eller annat år framåt, men då detta önskemål först får sin verkliga innebörd i och med den nya rättegångsreformens antagande och ett önskemål, vars realise- rande kräver dryga utgifter, måste prövas nu mer än någonsin in i det yttersta, vore det väl icke någon skada, om denna kungl. propo- sition icke framkommer. Jag vet väl, att kungl. propositionen sä- kerligen skulle komma såsom förra året att endast gå ut på fast- slående av ändring i 8 kap. rättegångsbalken, varigenom göres möj- lighet att vid viss tid i framtiden rycka fram med den nya hovrät- ten. Men i och med att riksdagen nu skulle godtaga detta belopp av 20,000 kronor till byggnadsarbeten och en dylik proposition om ändring i rättegångsbalken bifallits, ha vi ryckt så mycket närmare en dryg årlig utgift, vilken, jag vågar säga, under nuvarande eko- nomiska betryck ingalunda är nödvändig.

Herr Molander: Herr talman! Det var en av de föregående ärade talarna — om jag icke minns fel, var det herr förste vice tal- mannen — som påtalade, att folket dignade under skatterna. Det

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

torde i så fall väl vara de ekonomiskt mindre bärkraftiga, som digna under skattebördorna. Jag förmenar för min del, att de mindre bärkraftiga i detta fall äro just de, som icke ha något egentligen att betala skatterna med. Saken är nämligen den, att många arbetare numera faktiskt äro i det ekonomiska läget att icke kunna betala sina skatter. Så har väl också varit förhållandet under gångna tider många gånger, men i varje fall icke i den utsträckning som nu. Det är väl också ett faktum, att restantierna, särskilt inom industrikommuner, äro mycket större än någonsin förut; och detta torde väl mest bero på att arbetarna genom arbetslöshet och lönenedpressningar och därmed följande dåliga löner kommit på rest och då faktiskt icke kunnat betala sin skatt. De förfallna skatterna utmätas emellertid. Herr Edén sade på tal om den äskade minskningen i statstjänstemännens dyrtidstillägg, »att, där ingenting finnes att taga, där har kejsaren förlorat sin rätt», och även herr Kinmanson tycktes acceptera detta ordspråk. Så synes det emellertid icke vara fallet med utmätningsmännen. De känna, såvitt jag förstår, icke detta ordspråk. I varje fall taga de många gånger icke hänsyn till den uppfattning, som detta ordspråk givit uttryck åt. De mäta faktiskt ut skatten, där ingenting egentligen finns att taga. Det har också i tidningarna och på annat sätt framkommit klagomål över hänsynslöst indrivande av skatter, artiklar i detta spörsmål ha förekommit i pressen av snart sagt vilken färg som helst. Jag skall taga mig friheten att läsa upp ett kort citat ur tidningen »Norrlands-Kuriren» för den 17 oktober 1922 och sedan med ett par exempel visa, att vad man här påstått, icke alls är några ovederhäftigheter utan rena rama sanningen.

Det sägs här, att »av alla fordringsägare, som nu på avlöningsdagen pocka på att få så stor del som möjligt av arbetarens avlöning, är ingen så hänsynslös som samhället. Givetvis har arbetaren under sin långa arbetslöshet ej förmått betala någon skatt, och när han nu långt om länge erhållit arbete, skall denna skuld till samhället i likhet med andra skulder betalas. Privata fordringsägare kunna i många fall vara utomordentligt hänsynsfulla och nöja sig med en rimlig avbetalning i veckan, så att det blir något över för familjen att leva på, men den stora fordringsägaren, samhället, är sällan hänsynsfull härvidlag. På avlöningsdagen infinner sig skatteindrivaren på arbetsköparens kontor och lägger i många fall beslag på lejonparten av arbetarens lön. Hur arbetaren på den lilla summa, som återstår, skall kunna försörja sin många gånger stora familj bekymrar icke skatteindrivaren.» Det sägs vidare, att »många av dessa skatteindrivare icke taga den ringaste hänsyn till vad lagen om införsel i lön föreskriver. Som bekant skall enligt denna lag skatteindrivaren taga hänsyn till att arbetaren skall ha så mycket kvar av avlöningen, sedan avbetalning på skatten blivit gjord, att han och hans familj skola ha sin bärgning till nästa avlöningsdag.»

Att dessa tidningens påståenden ingalunda sakna fog för sig, har jag genom personlig erfarenhet kunnat övertyga mig om. En

av mina arbetskamrater fick vid ett tillfälle genom införsel i avlöningen denna reducerad till 15 kronor per vecka under fyra veckor och till 2 kronor per vecka under två veckor. För en annan av mina arbetskamrater innehöll man en tid så betydande belopp av avlöningen, att endast 25 kronor per vecka återstod till underhåll för hans familj på åtta personer. Nu är det att märka, att inom Säbrå socken i Ängermanland, där denne man är bosatt, räkna fattigvårdsmyndigheterna med att underhållskostnaden för de på kommunens försörjningshem intagna personerna skall för innevarande år uppgå till kr. 2,25 per dag och person, men för denne man, som går i tungt arbete, och som har en familj på åtta personer att försörja, innehåller man en så stor del av avlöningen, att det endast återstår cirka 45 öre per dag och familjemedlem.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid Frånö och Svanö fabriker har det även inträffat, enligt vad arbetare därifrån meddelat mig, att man innehållit så stor del av avlöningen, dels för oguldna skatter och dels för obetald hyra, att när arbetaren fått sin avlöning har det stått på avlöningsskattet: kr. 0,00. Det fanns ingenting kvar. Av en arbetare vid Frånö sulfittfabrik har jag fått en tabellarisk redogörelse för den inkomst och de avdrag, som han haft under en del av föregående år. Tabellen börjar med avlöningen nr 8, och det heter där, att han då hade en avlöning på 84 kronor 70 öre för två veckor — avlöningsperioden är nämligen i allmänhet två veckor — men att man för oguldna skatter gjort införsel i avlöningen med 43 kronor 90 öre, alltså betydligt mer än 50 procent, och att bolaget samtidigt dragit av 17 kronor för hyra. Återstoden var 23 kronor 80 öre. Vid nästa avlöning, den nionde, hade han arbetat på övertid och kommit upp till en avlöning på 100 kronor. Man drog då av precis 50 kronor för skatt och 10 kronor 25 öre för hyra, återstod 39 kronor 75 öre. Det är att märka, att denne arbetare tillhör den så kallade standardgruppen inom trävaruindustrien, alltså till de högst avlönade, och att han har försörjningsplikt för två personer utom sig själv.

Många av dessa, som bliva utsatta för införsel i sin lön till följd av oguldna utskylder, förmena nu, att bestämmelserna i lagen överträdas, ty i införsellagen, § 6, stadgas, att »det belopp, som skall innehållas, må ej sättas så högt, att den underhållsskyldige kommer att sakna medel till underhåll för sig själv eller för maka och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjuta underhållsbidrag». När man emellertid sätter en familjeförsörjare på en levnadsstandard, som endast är en femtedel av den, som gäller för en person, som intages på ålderdomshem, då kan man verkligen ifrågasätta, huruvida man ändå icke har innehållit så pass stor del av lönen, att arbetaren i realiteten saknar medel till underhåll för sig själv och sin familj.

Nu kan man visserligen invända, att den, som icke är belåten med utmätningsförfarandet, äger att klaga hos vederbörande högre myndighet. Om man emellertid överklagar ett införselbeslut, har ju införseln ändå redan börjat verkställas, innan man fått tillfälle att klaga, och innan utslaget hinner bli meddelat, har införselbeslu-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

tet gått i verkställighet och hunnit slutföras. Sedan torde det vara ganska svårt att få något tillbaka av de innehållna medlen, även om det blir konstaterat, att utmätningsmannen har överskridit sin befogenhet.

Det är även en annan omständighet, som väckt åtskillig förvåning, och som har ingivit många samhällsmedborgare en känsla utav att det icke är lag och rätt utan det rena godtycket, som är bestämmande vid införselbeslutens fastställande. Trots det att samma lön utgår vid olika arbetsplatser, innehåller man nämligen vid en del arbetsplatser 50 procent och mera av lönen, vid andra arbetsplatser 40 procent och vid ytterligare andra 30 procent av lönen. Exempelvis innehåller man i ett sågverksdistrikt, där samma avtalsgrunder gälla och avlöningarna i regel äro lika, ända från 60 procent och ned till 15 procent av lönen. Kan man då säga, att det finns någon lag, som reglerar avdragens storlek? Man torde snarare kunna påstå, att de regleras av det rena godtycket. Detta förhållande kan i varje fall icke vara tillfredsställande. Det synes åtminstone mig, att det är nödvändigt att enhetligare och humanare tillämpning av införsellagen kommer till användning.

Genom tidningarna har jag erfarit, att både enskilda och hela korporationer ha vänt sig till Kungl. Maj:t i denna fråga, men såvitt jag har mig bekant, ha deras framställningar icke lett till något resultat. Det är ju ett allmänt intresse, kan man säga, att skatteindrivarna äro nitiska att få in utelöpande restantier, men man bör å andra sidan även se till, att de i handhavandet av sitt värv icke förfara så, som den läkare, som efter att ha utfört en operation måste säga: Operationen lyckades, men patienten dog.

Herr Poppius: Herr talman! När herr jordbruksministern för en stund sedan påstod, att hans ingripande med spannmålsutredningen icke kom för sent, som man sagt här i kammaren, delas nog icke denna hans uppfattning av jordbrukarna i allmänhet. Jag vill endast erinra därom, att prisläget på spannmålsmarknaden var mycket sämre en månad tidigare än när herr jordbruksministern tillsatte den omtalade utredningskommittén. Åtgärder hade givetvis funnits att tillgå för att klara den uppkomna situationen. Jag ber att få säga, att när jag talar om dessa förhållanden, syftar jag endast på tillfälliga åtgärder, som hade kunnat reda upp den situation, som förra hösten uppstod till följd av kvarntrstens prissättning. Då hade det gällt att genast gripa in, och då hade en importreglering varit en god utväg att tillgripa. Nu sade herr jordbruksministern, att man genom en importreglering kunde riskera repressalier från något annat land. Jag undrar emellertid, om vi hade behövt riskera dylika repressalier, om vi endast för några månader vidtagit den tillfälliga åtgärden att icke köpa mer spannmål än vi behöfde. Vi hade ju tillräckligt av varan inom landet. Jag tror det icke. Om vi torrlägga landet, kunna vi naturligtvis vänta oss repressalier, men jag kan icke tro, att det i detta avseende skulle kunna föreligga någon fara, om vi endast vidtaga en tillfällig importreglering för spannmål.

Regeringen hade också kunnat tillgripa en annan åtgärd, nämligen en tillfällig tullförhöjning enligt § 60 regeringsformen. Lagstiftarna hava sålunda förutsett, att en sådan situation, som har kommit, skulle kunna uppstå, men måhända kunde de icke förutse, att det, då denna situation inträdde, skulle sitta en socialdemokratisk regering. Det finns ju även begränsning för lagstiftarnas förmåga att skönja i tidens töcken, och man skulle kunna säga, dess bättre.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr statsrådet har här talat om förhållandena inom regeringen. Jag känner icke till dessa förhållanden, men jag vill erinra om vad herr statsrådet yttrade vid ett tillfälle i höstas. Jag har fått referatet från en så opolitisk tidning som »Hvar 8 Dag». Där stod herr statsrådets porträtt, och att herr statsrådet talat vid en fruktmässa i Stockholm, och att han därvid yttrat: »Tänk på, mina damer och herrar, att ni gynna den svenska produktionen, tänk på, att ni äta svensk frukt», och så tillade herr statsrådet, »glöm icke att köpa frukt här och glöm sedan icke att gå ned på Drottninggatan och köpa svenska varor på den mässa, som där pågår!» Då man såg detta, trodde man, att vi nu verkligen hade fått en jordbruksminister, som vi kunde se upp till, och som verkligen skulle komma med något förslag, som var av betydelse för jordbruket. Hade herr statsrådet sagt något liknande till de herrar, som fått i uppdrag att utreda spannmålsfrågan, hade Sveriges jordbrukare säkert sagt, att de nu äntligen fått en jordbruksminister, som de kunde se upp till, och lita på, och som de kunde tro skulle kunna reda upp den svåra situationen inom jordbruket, men nu, ja nu säga de något annat.

Då jag nu har ordet, skall jag be att i korthet få beröra ett av de anslag, som herr statsrådet äskat på nionde huvudtiteln. Jag syftar på det stora anslaget till nya kolonisationsförsök i Norrland. Jag vet mycket väl och jag förstår, att det gäller ett behjärtansvärt ändamål, och det innebär ju endast en fortsättning på den väg, som riksdagen en gång slagit in på, men jag undrar dock, om man icke borde gå fram litet varsammare. Framförallt undrar jag, om icke dessa stora åtgärder för främjandet av kolonisationen kunde ha lagts på ett annat sätt, t. ex. om icke hushållningssällskapen uppe i Norrland skulle kunna billigare, måhända även effektivare, åstadkomma samma sak, som nu föreslås.

Jag vill även peka på ett nytt anslag, som kommit med i denna huvudtitel med anledning av anslagen till kolonisering. Här finns nämligen upptaget ett anslag på 20,000 kronor, avsett att understödja de kolonister, som redan finnas där uppe. Det står i motiveeringen, att dessa kolonister ha svårt att reda sig under det första året. De ha svårt att inbärga grödan, och det sägs, att det kan hända, att en ko dör för dem. Kan det emellertid icke även nästa år inträffa, att det blir svårt för dem att få in grödan, och kan icke även nästa år en ko dö för dem? Är det då meningen att riksdagen år efter år skall underhålla dem?

Det anmäles vidare ett anslag på 3.000 kronor till hjälp för de Eskilstunaarbetare, som rest upp till kolonat i Norrland. Jag är verkligen, mina herrar, rädd för att den dagen kan komma, när dessa

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kolonister varit där uppe en tid, då det kommer att begäras ett kanske stort belopp för att de skola kunna komma därifrån, icke därför att de ha det bra, utan därför att de annars svälta ihjäl. Jag undrar, om det icke är bättre att först och främst understödja och skapa existensmöjligheter för de jordbruk, som redan finnas, innan man skapar nya jordbruk.

Jag vill även peka på ett annat anslag, icke på grund av dess storlek utan till följd av den princip, som jag ser ligga i ett beviljande av detsamma. Det är ett anslag på 24,000 kronor till byggnader vid trädgårdsskolan i Alnarp. I och för sig är det icke något stort anslag, och det är behjärtansvärt, men jag vill vända mig mot den principen, att statens verk och inrättningar utan någon som helst kontroll eller prövning kunna få utvidga sin verksamhet, så att man plötsligt står inför samma situation som vid Alnarp, där man utvidgat verksamheten och skaffat dit nya trädgårdsmästare, som nu äro ungarlar och bo i olämpliga kyffen. Herr statsrådet har själv varit nere och sett på saken.

Jag förstår, att man då blir rörd och tänker: detta går icke an, de skola gifta sig, och då måste de ha bostäder, och så beviljar man anslaget. Jag förstår detta och går med på anslaget, men jag saknar i detta protokoll ett påpekande av dessa förhållanden.

Jag vill sluta med att säga, att jag hoppas, att den nuvarande regeringen i fortsättningen av sitt arbete mera än vad som hittills visat sig stödjer och uppmuntrar det svenska jordbruket.

Herr Sköld: Efter den skarpa trumeld, som från högerns sida i debattens sista timma har utvecklats för skyddsåtgärder åt jordbruket, skulle det kanske funnits skäl att här ett litet grand syna den bluffpolitik, som högern under en lång följd av år har bedrivit till jordbruksnäringens fromma, i sömmarna. Men vid denna sena timme skall jag icke göra det. Jag skall stanna vid att göra några randanmärkningar.

Herr Poppius yttrade nyss, att när den nuvarande jordbruksministern hållit vissa tal, hade man bland Sveriges jordbrukare den uppfattningen, att där var en riktig jordbruksminister. Det är mycket möjligt, att den gången, när herr Poppius för första gången trampade in i denna kammare, hade Skånes jordbrukare den uppfattningen, att där hade de fått en verklig representant. Men lika väl som herr Poppius' förtroende till jordbruksministern har försvunnit, tror jag också, att det är stora skaror av de skånska småbönderna, som icke längre tro på den politik, som herr Poppius och högerpartiet bedriva. Man tror sig där nere bland de spannmålsproducerande småbönderna hava kommit under fund med, att denna politik aldrig blir till småböndernas fromma men alltid till storböndernas. Och den misstänksamheten är starkare nu än någonsin. När herr Poppius säger, att jordbruksministern kommit för sent, så säga också de skånska småbönderna: herr Poppius kom för sent. Ty när herr Poppius hade sitt stora opinionsmöte i Lund, där först opinionen väcktes till liv, så hade de skånska småbönderna tröskat sin säd

och sålt den till lågt pris. När opinionen kom till stånd, hade redan spannmålspriset börjat stiga, och vad det var för en opinion, som den gången stod bakom herr Poppius, visar bäst det faktum, att den dagen mötet hölls på Grand hotell i Lund var Stortorget och platsen utanför Grand hotell fylld med bilar. Men sådana verktyg ha icke de skånska småbönderna.

Herr Poppius ansåg, att det icke förelåg någon fara beträffande repressalier från främmande länder. Jag kan icke underlåta att här ge ett exempel på den anda, som för närvarande besjalar Förenta staternas näringspolitik. Under det sista året har i Amerikas Förenta stater varit ett starkt behov av cement, och även en svensk fabrik tillhörande cementtrusten har exporterat cement till Förenta staterna. Den exporten är nu slut. 150,000 fat cement lågo åtminstone i november månad lagrade, avsedda för export till Amerika, men de kommo icke ut. Cementarbetarna ha blivit arbetslösa, och statens arbetslöshetskommission har fått meddela undantag från gällande bestämmelser för att dessa personer skulle kunna få hjälp. Varför? Jo, därför att Amerikas Förenta stater ändrat sin tulltaxa. Den taxan lyder beträffande artikeln cement: cement är fritt, men har ett land tull på cement, så gäller samma tull vid import till Amerika. Vi hava en tull av cirka 1,08 kronor per fat cement. När svensk cement skall gå till Förenta staterna, betingar den också en tullsats av 1,08 kronor per fat. Följden har blivit, att den svenska cementexporten på Förenta staterna avstannat. Fabrikerna stå stilla, arbetarna gå arbetslösa, och hellre än att den svenska cementtrusten kommer till regeringen och säger: »Suspendera tullen för en tid, så att vi kunna exportera», så låter man den svenska staten betala ut stora summor i arbetslöshetsunderstöd. Jag anbefaller detta fall åt herr handelsministern. Det kan ju hända, att det är av så pass allmänt intresse, att man rentav kan ingripa utan att trustens medgivande är nödvändigt.

Vi böra se denna tullpolitik från Förenta staternas sida i belysning av den situation, som för närvarande råder och för lång tid framåt kommer att råda på spannmålsmarknaden. Vi se, hur Amerikas farmare med sin brödsädsodling, som utvecklats oerhört under kriget, under det att Europas köpkraft kolossalt försvagats, när de icke kunna sälja sitt vete, politiskt organisera sig och trycka på regeringsmakten i Förenta staterna och rentav dirigera politiken enligt sina intressen. »Vetet, som ruttnar», hade Nya Dagligt Allehanda som rubrik över en artikel för några dagar sedan. Det är amerikanarnas vete, som ruttnar, och det vill Förenta staterna nu påtvinga världen. Nu vill högern bedriva en politik, som går ut därpå, att vi till varje pris skola upprätthålla en stor brödsädsodling i vårt land och hindra främmande brödsäd att komma in i landet. Var och en förstår, att den politiken kan gå till en liten tid, men en vacker dag måste det brista. Det har inträtt ett annat jämviktsläge i världen beräffande spannmålsmarknaden. Det svenska jordbruket kan icke, vilket ingrepp som än göres från statsmakternas sida, upprätthålla sin gamla ställning. Men den svenska

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

högern fortsätter att med sin politik, löfte på löfte, förespegling på förespegling av åtgärder, som i sig själva äro ineffektiva och som aldrig kunna bli annat än spegelfakterier, upprätthålla hoppet hos spannmålsodlarna. Man lockar dem att länge, länge, mycket längre än vad som varit nödvändigt, stanna kvar i de gamla odlingsformerna, och så en vacker dag kommer kraschen, och då blir det tusenfaldigt värre för oss.

Jag menar därför, att den politik, som från högern bedrives beträffande jordbruket, är i längden till skada för det svenska jordbruket. Nu befinna vi oss i en period, då vi på alla områden tvingas att anpassa oss efter nya förhållanden. Detta är den lämpligaste tiden även för jordbruket att anpassa sig därefter, nu när vi hava tvånget över oss. Gör man det icke, så får man kraschen i framtiden, och det blir då så mycket värre för oss. Jag förmenar därför, att det skulle var synnerligen olyckligt, om vi genom allehanda restriktiva åtgärder skulle förhindra en viss del av vårt näringsliv att anpassa sig efter de nya förhållandena i världen. Det är därför som jag skulle vilja hemställa till jordbruksministern — och jag tror, att jag härvidlag har många medlemmar av denna kammare bakom mig — att det förslag, som spannmålssakkunniga på tisdagen avlämnade, icke måtte bli föremål för en kunglig proposition.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman! I statsverkspropositionen begäres en kapitalökning av 25 miljoner kronor till egnahemslånefonden, och av statsverkspropositionen se vi vidare, att inom jordbruksdepartementet hålla på att utarbetas nya riktlinjer för statens egnahemslånerörelse. Genom uttalanden från statsrådsbänken hava vi också nu fått höra något om dessa riktlinjer, och de gå bland annat ut på en utsträckning av åborätten men även säkerligen en utsträckning av expropriationsförfarandet för anskaffande av jord. Det kan då icke vara ur vägen att med några ord beröra högerns ställning till dessa frågor.

Beträffande åborätten så är den ju icke ny i vårt land, men man kan gott säga, att den icke har visat sig tillfredsställande. Åbon blir i själva verket icke något annat än en kronotorpare, som dessutom är underkastad en ständig tillsyn, en ständig kontroll av statens myndigheter. En sådan ställning föder ingen hemkänsla, ingen känsla av trygghet och oberoende. Den föder alldeles raka motsatsen. Och om man skulle gå ut i landet och fråga dem, som det här närmast gäller: vilken form vilja ni ha för egnahemmet, vilja ni ha den fulla, trygga äganderätten eller åborätten, besittningsrätten eller någon annan form, så är jag alldeles övertygad om, att det skulle bliva övervältigande stämning för den fulla och obeskurna äganderätten. Där om råder enligt mitt förmenande icke minsta tvivel. Och då kan jag för min del icke inse, varför icke regeringen skulle tillmötesgå en sådan allmän önskan. Det finns ingen anledning att göra vårt land till ett experimentalfält och alla dessa människor till försöksobjekt

för att söka ge ett litet innehåll åt en socialdemokratisk doktrin, som aldrig kan i själva verket bli annat än en doktrin. För min del anser jag, att den egnahemsrörelse, som bör bedrivas, som slutmål bör sätta den fulla äganderätten och ingenting annat. Och äborätten eller besittningsrätten, eller vad dessa andra former kallas, böra endast finnas såsom övergångsformer i den utsträckning, som kan anses behöfelig.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vad sedan angår en utsträckning av expropriationsförfarandet röjer jag säkerligen icke någon hemlighet för herrarna, då jag säger, att högern i det fallet står orubbligt fast vid äganderätten. Vi vilja icke vara med om någon underminering av densamma, och vi hava i det fallet ett starkt stöd därutinnan, att riksdagen upprepade gånger avslagit tvångsarrendelagen med den bakom liggande tvångsexpropriationen: tvångsavlösningen. Jag vet väl, att åtskilliga lantmän i denna kammare hava röstat för denna lag, men jag vet också, att de röstat för den icke för att på något sätt inskränka jordäganderätten för Sveriges bondeklass utan snarare tvärt om för att utöka densamma på så sätt, att de vilja överföra en hel del av de nuvarande arrendatorerna till att bliva fullt självägande. Jag har aldrig betvivlat, att deras avsikter varit de bästa, men jag har icke kunnat gilla det sätt, på vilket de tänkt sig denna sak genomförd, nämligen att bryta sönder äganderätten för en del jordägare, de större, men bibehålla den för de mindre, att så att säga dela upp Sveriges jordägare i två klasser och säga till den ena klassen: »Ni får behålla äganderätten obeskuren», och till den andra: »Ni får maka åt er», med öppen möjlighet att flytta gränsen mellan dessa klasser. Det är alldeles uppenbart, att äganderättsprincipen blir på den vägen ganska snart söndersmulad och värdelös. Det vore synnerligen önskvärt, om vi alla i Sverige som äga och bruka jorden kunde gå fram på gemensam linje och skydda äganderätten, ty den är i alla fall en hörnsten, som är mera värd än något annat för oss.

Om vi således icke äro eniga om medlen och sättet för att befrämja egnahemsrörelsen, tror jag att vi allesammans i alla fall äro eniga om att staten bör göra vad den kan för att befrämja densamma, men egnahemsproblemet är ett svårlöst och mångsidigt problem. Det förstå säkerligen vi lantmän bäst. För att ett egnahem skall kunna bliva bestående, verkligen bestående, fordras det åtskilliga förutsättningar, och den allra viktigaste förutsättningen är de personliga kvalifikationerna, och då måste man med oro fråga sig, hos huru många bland denna här av jordhungriga, som man påstår står här och väntar, hos huru många av dem finnas verkligen dessa kvalifikationer? Så hava vi de ekonomiska förutsättningarna, och då kan man också med oro fråga sig, när nu Sveriges lantbrukare äro i det svåra betryck, som de nu äro, huru kan det vara möjligt för dessa människor att kunna reda sig och huru skulle detta kunna vara möjligt särskilt där uppe i norr på dessa kolonat på Norrlands myrar? Man vill ju icke vara pessimistisk, man vill försöka se så ljust på dessa saker som möjligt, men jag tror, att regeringen gör klokt i att icke nu sätta igång en massproduktion här, en massproduktion, som

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kan sluta med ett massproletariat. Under dessa tider tror jag det är viktigare än eljest att gå fram med allra största försiktighet.

Ja, herr talman, jag har endast velat göra dessa antydningar.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Linders:** Herr talman! Jag begärde ordet för att ge en replik åt den senaste talaren, men jag vill dessförinnan säga till herr Poppius, att de ord jag yttrade vid fruktmässan här i Stockholm, en maning att använda svenska varor, den uppmaningen står jag för ännu i dag, och jag vill gärna vara med om att vid mer än ett tillfälle upprepa densamma. Men jag vill dock säga, att smak och efterfrågan äro hårda herrar emot näringslivet, och det är väl därför som maningar av denna art ofta nog förklinga ohörda.

Herr Pettersson i Bjälbo framförde här i sitt tal högerns krav på den fulla och fria äganderätten, som han ville framhålla såsom den enda fasta grund högern kunde vara med om att lösa egnaheims-spörsmålet och jordfrågan på. Jag vill gentemot detta säga, att detta tal om äganderätt i tid och otid från högerns sida vittnar rent av sjukligt om, att högern därigenom vill dölja en del av sin innersta åskådning, ty högern har icke visat sig vara så synnerligen beredd att öppna bolagsdomänerna för inköp med äganderätt av personer som icke hava jord. Frågan ställes icke heller på det sättet som herr Pettersson i Bjälbo gjorde. Sveriges befolkning frågar icke efter, om den vill hava jord med äganderätt eller med besittningsrätt eller åborätt eller i någon annan form, utan den jordlösa befolkningen spørjer efter om den över huvud taget kan få jord att bruka, där den kan sitta i trygghet och utföra sin gärning såsom jordens brukare. Huvudsaken är icke sättet för själva upplåtelsen.

Nu varnade herr Pettersson i Bjälbo för att gå alltför hastigt fram med egnaheimsbygggena på Norrlands myrmarker, och jag ger honom rätt däri, att man får förfara varligt i det avseendet och famförallt se till att det är bygdens egen befolkning som får breda ut sig på de markerna. Men varför man måste anlita kronoparker, som ligga ganska avsides, och i själva verket placera ut folket om icke i ödemarker så dock i ganska ödsliga trakter, är därför att lämplig jord för bebyggande icke alltid står till buds i närheten av de bebodda trakterna, där jorden oftast tillhör bolagen och stora enskilda jordägare, som icke äro beredda att upplåta den med full äganderätt eller åborätt eller på annat sätt. Det har visat sig vid en undersökning som kolonisationskommittén har gjort i Norrland — vid sidan av dess undersökning och inventering av odlingsbar mark å kronoparker — att i bolags och enskildas händer finnas stora områden lämplig odlingsmark, mycket bättre belägen än den som kronan har att bjuda på och av mycket bättre jord, t. ex. i närheten av Inlandsbanan och odlade trakter, där det skulle vara mycket lämpligt för nyodlarna att slå sig ned. Därför tror jag att, på grund av vad jag vet om svårigheten att skaffa fram av den bästa och lämpligaste marken, det icke gives annan möjlighet än

den, att äganderätten som där finnes måste tryckas tillbaka av samhället. Om jorden icke kan mobiliseras på annat sätt för odling och brukning och för upplåtelse av egnahem, så måste den tagas expropriationsvägen, vilka principförklaringar för äganderätten höger än må proklameras.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Herr kyrkoherde Pehrsson började sitt anförande med att förklara att han ville tala något om Kungl. Maj:ts remisser, och han klandrade starkt att Kungl. Maj:t därvid lämnade alltför kort tid för yttrandens avgivande. Jag har icke anledning att här gå in på den saken, ehuru jag tror att det i regel kan vara nödvändigt att Kungl. Maj:t bestämmer en viss tid då dessa yttranden skola vara avgivna, ty i annat fall skulle nog Kungl. Maj:t få vänta mycket länge på yttrandena. Och vad särskilt nu det förslag, som han länge uppehöll sig vid, beträffar, nämligen skånska pastoratskommitténs förslag till ändrad pastoratsindelning för Skåne, tror jag verkligen, att det varit ganska nödvändigt, att domkapitlet i Lund fått ett åläggande att inom viss tid avgiva yttrande. Detta domkapitel har enligt herr Pehrsson begärt att det skulle få nära ett år på sig för att yttra sig om förslaget, vilket rent av synes mig vara det samma som ren obstruktion, en ganska orimligt tilltagen yttrandetid. Herr Pehrsson yttrade vidare, att skånska pastoratskommitténs förslag skulle tangera det olagliga. Jag får verkligen fråga herr kyrkoherde Pehrsson vari olagligheten består i fråga om den föreslagna nya pastoratsindelningen. Ty han läste visserligen upp ett citat ur riksdagens skrivelse 1910, men det citatet tycktes han hava valt ut med särskild omsorg. Hade han läst upp hela skrivelsen, skulle resultatet blivit ett helt annat. Det befinnes nämligen, att departementschefen 1910 yttrade: »Jag anser därför, att med fasthållande av denna synpunkt en effektiv och grundlig omreglering av den kyrkliga indelningen och organisationen bör äga rum i samband med fastställandet av de nya löneregleringarna för prästerskapet, och det är under en sådan förutsättning de nu utarbetade förslagen till ordnande av de prästerliga avlönings- och beskattningsförhållandena blivit uppgjorda.» Riksdagen anslöt sig till denna departementschefens synpunkt. Den säger nämligen: »Nödvändigheten av en genomgripande omreglering av den kyrkliga indelningen och organisationen i samband med ordnandet av prästerskapets avlöningsförhållanden enligt de nya grunderna har från alla håll så kraftigt betonats, ej minst från departementschefens sida, att riksdagen icke funnit något att tillägga till de i det föregående återgivna uttalandena i ämnet, *vilkas innebörd riksdagen till fullo gillar och velat ytterligare understryka.*» Hurudana äro nu de kyrkliga förhållandena i Skåne, vilka herr Pehrsson tycktes vilja behålla oförändrade? Jo, 21 pastorat hava under 1,000 invånare, 18 mellan 1,000 och 1,200, 27 mellan 1,200 och 1,500. Herr Pehrsson vill väl icke göra gällande, att i ett pastorat, som icke har 1,000 invå-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nare — flera av dem hava icke mer än 500 — på mycket liten areal, en kyrkoherde kan hava full sysselsättning, och om så skulle vara förhållandet, huru vill då herr Pehrsson förklara, att det finnes en massa pastorat med mellan 4- och 5,000 invånare, vilka skötas av en prästman, då det ju är så, att Kungl. Maj:t icke medger anställande av en komminister eller adjunkt såvida icke ett pastorats befolkningssiffra når upp till ungefär 5,000. Dessutom klandrade han sammanlysningen av gudstjänster och han fann det rent av vara härresande, att man icke skulle hålla söndaglig gudstjänst i alla de skånska kyrkorna. Jag skulle ju kunna trott på vad han sade beträffande den ofördelaktiga inverkan detta skulle få på det kyrkliga intresset, om icke förhållandet hade varit att sedan gammalt ha särskilt i Skara stift en hel mängd sådana sammanlysningar av gudstjänster ägt rum utan att man kunnat konstatera något avtagande i fråga om det kyrkliga intresset, utan tvärtom. Enligt vad som försäkrats mig äro kyrkorna i dessa pastorat överfyllda de söndagar det predikas i dem, men om herr Pehrsson ville göra en resa ned till den skånska landsbygden och se huru det är med gudstjänstbesöken i de pastorat där man sedan gammalt alltid haft gudstjänst varje söndag, så skulle han bliva förvånad över huru litet antal besökare det finnes i kyrkorna. Vidare skulle han kunna konstatera, att avståndet mellan dessa kyrkor är mellan 10—15—20 minuter ungefär, ja, i ett fall t. ex. mellan Stora och Lilla Slågarp är det 800 meter mellan 2 kyrkor, och det säges att man kan höra prästen i den ena kyrkan, när han predikar i den andra. Tror herr Pehrsson verkligen, att det skulle komma att få en skadlig inverkan på det kyrkliga livet, om man endast skulle ha gudstjänst i den ena av dessa kyrkor. Jag tror det icke. Och när han särskilt riktade sig mot kommitté-majoriteten och säger sig vilja klandra den, men icke minoriteten, så medger jag, att det är skillnad mellan majoriteten och reservanterna. Men skillnaden är den, herr Pehrsson, att under det kommitténs majoritet föreslagit 164 präster på landsbygden — om man alltså frånräknar städerna — så ha reservanterna föreslagit 165 präster. Det skiljer sig sålunda på en enda präst. Och då tycker jag, att när vi skola ha klander för vårt betänkande, hade herr Pehrsson bort rikta sig icke mot majoriteten utan mot kommittén i dess helhet. Ja, någon skillnad finnes ju mellan dem, som jag sade. Men saken är den, att vi haft en kontraktsprost, såsom ledamot av kommittén, vilken väl bör känna till de kyrkliga förhållandena i Skåne, som varit med om att föreslå 165 präster, och det ingår förmodligen icke i herr Pehrssons system att rikta sig mot en ämbetsbroder.

Så sade han vidare, att beträffande de ekonomiska beräkningarna kommittén komplett missförstått sina egna siffror. Ja, nu är det så, att den som gjort upp dessa tablåer är en man, som haft mycket att göra med dessa slags siffror. På grund av sin befattning i kyrkofonden har han alldeles utmärkta förutsättningar för uppgörandet av sådana tabeller, varför jag är övertygad om att dessa siffror äro riktiga. Vi angiva, huru många bevilningskronor, som

belöpa sig på de olika pastoraten. Det är 6 öre per fyck som församlingarna skola betala, och då får man genom att multiplicera 6 öre med fyrtalen fram pastoratens inkomster. Nu säger herr Pehrsson, att detta stämmer icke, och jag förmodar, att han därmed syftar på arrendeinkomsterna å prästgårdarna. Men arrendeinkomster av prästgårdar har man över allt i landet, och det är ett stort misstag, om herr Pehrsson tror, att kyrkofonden skulle erhålla något överskott från de skånska prästgårdarna. Tvärtom har det varit så på senare tid, att de skånska pastoraten fått tillskott från kyrkofonden, ty det har icke räckt med deras egna inkomster. Hur man än vill räkna, så icke tror jag att inkomsterna motivera ett så stort antal präster, som för närvarande finnas i Skåne.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Vidare finnes det en annan fråga, som icke får förbises när man resonerar om dessa förhållanden, nämligen byggnadsskyldigheten rörande prästgårdarna. Jag skall taga ett pastorat, där jag känner förhållandena. Det har 1,100 invånare, och vi ha ett kostnadsförslag för prästgårdens byggande, som slutar på 70,000 kronor. Jag förmodar, att en sådan prästgård numera kan byggas för 50,000 kronor, men eftersom Göteborg har ungefär 200 gånger så många invånare som detta Silvåkra pastorat, till vilket jag hör, så skulle enligt samma proportion Göteborg bygga för 10 miljoner åt sina präster. Men jag undrar, vad herr Pehrsson skulle säga, om det väcktes förslag att bygga bostäder åt prästerna i Göteborg för 10 miljoner kronor. Jag tror, att till och med han skulle finna en sådan siffra orimlig.

Herr Pehrsson skall icke försöka inbilla någon, att det finnes så stark opposition mot skånska pastoratskommitténs förslag. Ty visserligen har det på en del kyrkostämmor, på grund av slöhet och på grund av att sällan någon bryr sig om att gå på kyrkostämma, lyckats för ordförandena att få fram yttranden, som gått mot kommitténs förslag. Och förmodligen komma dessa yttranden att gå igen »såsom en stark församlingsopinion» i domkapitlens yttrande. Men jag kan försäkra herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att dessa kyrkostämmoprotokoll äro icke alls något uttryck för den mening, som finnes på den skånska landsbygden. Tvärtom är den meningen förhärskande, att en hel mängd småpastorat icke lämna tillnärmelsevis full sysselsättning åt en prästman.

Jag kan sålunda icke finna, att det angrepp, som herr Pehrsson riktat mot skånska pastoratskommittén, har det ringaste fog för sig, men om han skall yttra sig en gång till, tycker jag, att han bör behandla kommittén kollektivt.

Herr Herou: Herr talman, ärade kammarledamöter! Årets statsverksproposition har i stort sett givit glädje åt alla borgerligt tänkande, d. v. s. dem, som tro på den kapitalistiska produktionsordningens eviga fortbestånd. Prutningarna och Geddesyxan te sig väl för dem som en väl motiverad ansats för att bland alla små-

Vid remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

borgerligt tänkande återskänka förtroendet för bourgeoisiens statsordning.

Om vi kommunister ej vilja förbinda oss att hålla oss inom de skrankor, som statsverkspropositionen och trontalet drager upp, så vilja vi dock givetvis ge vår medverkan till sparsamhet, där den är av godo, sedd ur våra synpunkter. I de fall åter, där denna sparsamhetsiver drabbar människors rätt till rimliga levnadsförhållanden — ja, i vissa fall hindrar åtgärder (t. ex. arbetslöshetspolitiken), som äro nödvändiga för att rädda vissa folkgrupper från svältens elände — där måste vi vägra i vändningen. Där ha vi en solklar plikt att kräva betryggande åtgärder för att skydda fattigmans rätt. Statsfinanserna ha bottenskrapats. För att undgå höjning av skattetrycket har kassafonden anlitats, och medel, som bort avsättas till rusdrycksmedelsfonden, tillgripits.

När man nu i det borgerliga lägret vill göra gällande, att det ekonomiska läget och statsfinansernas ställning bevisar det, att arbetarpartiernas krav äro omöjliga att uppfylla, när man från samma håll hånar socialdemokraterna för att övergiva sina principer och ideal — för all del, socialdemokraterna kunna ju ha en viss skuld till det — så bör det sägas ifrån, att det är icke kommunism och för mycket socialism, som framkallat det nuvarande fruktansvärda världsläget och åstadkommit ett tillstånd, som även i vårt land avspeglas i nöd och elände bland arbetarmassorna, som bottenskrapat statsfinanserna och tvungit herr finansministern att framlägga en finansplan, som väl närmast bör förklaras med: »Härtill är jag nödd och tvungen.»

Klart är däremot, att de svåra förhållanden, de olyckor, som människorna nu tyngas av, äro en följd av den sonderfallande kapitalistiska produktionsordningen. »Omständigheterna» kallade herr finansministern det.

I klart sammanhang med den kapitalistiska samhällsanarkien står den landsfördärliga trafik, som för närvarande pågår, nämligen spritsmugglingen. Regeringen kräver nu åtgärder mot densamma. Vår grupp befrias därigenom från besväret att motionera om den saken.

Jag ber att få säga, att det är hög tid att härvidlag något göres. Det vill synas, att det nykterhetssällskap, som i fjol bildades efter riktlinjer, som bevars skulle vara förbudsvännernas överlägsna, helt och hållet misslyckats. Något annat var ju icke att vänta.

Runt om kusterna pågår och ökas ständigt smugglarnas fördärliga verksamhet. Sättet för smugglingen blir alltmer raffinerat, och nya knep iscensättas med en uppfinningsförmåga, som vore värd en bättre sak. Tulltjänstemännen stå i många fall vanmäktiga. Redan i maj 1922 yttrade ju generaltulldirektören Thempander de karakteristiska orden: »Smugglarna hänskratta och räcka lång näsa åt oss.» Och Dagens Nyheter, vilken deltog i det berusande segerjublet, som bröt ut i Stockholm, när förbudsomröstningssiffrorna blevo kända, skriver den 12 januari i år: »Det är inte

precis så många nummer av en tidning, som kunna utkomma utan att berätta om ett eller annat spritsmugglarsällskap, som blivit infångat, avslöjat och nu går sitt straff till mötes. Men på varje omhändertagen lurendrejare gå säkerligen hundra lösa.» Slutorden i artikeln äro särdeles intressanta: »Smugglingen innebär också utan gensägelse en stor fara för restriktionerna och äventyras de, så torde det inte behövas någon större fallenhet för att begripa, att förbudsspöket åter rycker oss hotande in på livet.»

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vi få nog rätt ändå till sist vi förbudsvänner. Underklassens sunda syn på tingen bör snart vara allom uppenbar. Restriktions-systemet är skamligt misslyckat. Det av bourgeoisien instiftade sällskapet L. F. U. F. behöver aldrig mista sin gloria — det har aldrig hunnit få någon, i vad det gäller praktiska resultat i nykterhetsarbetet. Förbudsfrågan kommer nog upp på dagordningen igen. En ny förbudsomröstning kan ge annat resultat än den senaste. Statens intresse borde därför helt avkopplas från rusdryckshanteringen.

Ur de synpunkterna är regeringens åtgärd att tillgripa rusdrycksskattemedel, som rätteligen bort fonderas, i hög grad att beklaga. Det kan icke med bestämdhet påvisas, att det var absolut nödvändigt att göra det. När en arbetarregering kan komma med ett anslagskrav på blott 5 miljoner kronor till arbetslöshetens bekämpande, borde den kunnat föreslå en försvarsbudget på mindre än i runt tal 150 miljoner kronor. Så mycket som nu åskas torde väl inte medlemsskapet i Nationernas förbund förpliktiga till, och det var ju ett gammalt socialdemokratiskt vallöfte att ej anslå mer till militära ändamål än medlemsskapet i det förbundet förpliktade till. Herr finansministern har nu visserligen förklarat, att en stor del av militärutgifterna utgöres av löner, som ofrånkomligt måste utbetalas. Men något skulle väl ändock kunna avprutas, t. ex. på vapen- och ammunitionsanslag, låt oss säga en 7—8 miljoner kronor. Eljest kunde väl en höjning av inkomst- och förmögenhetsskatten åstadkommas. Man tog i fjol en ny skatt, en skatt per mage, och herr finansministern yttrade då, att vi helt säkert skulle få nog av de direkta skatterna också, bara vi hade tid att vänta. De fatiga avtvingades genom kaffetullen några miljoner i fjol.

Det är bourgeoisiens tur nu. Bourgeoisien är ansvarig, låt den betala fiolerna, d. v. s. de 24,3 miljoner, som rätteligen bort tillföras rusdrycksmedelsfonden.

Jag har att tillägga några ord i jordfrågan. Regeringen fick av herr Lindman mottaga klander för dess uraktlåtenhet att vidtaga åtgärder för jordbrukets skydd. Jordbruket befann sig, enligt vad herr Lindman »på auktoritativt håll hade hört, i ett verkligt nödläge, ur vilket det ej kunde komma av egen kraft». Nå ja, nödläget är konstaterat och behöver ej diskuteras. Men vilket hotemedel har högern att föreslå? Spannmålstullar är dess hokus-pokus-medel. Men är det rimligt att använda sådana metoder, att därest det verkligen skulle bli till hjälp för jordbruket — d. v. s. därest ej kvarntrusten tager alltsammans, endast gynnar de större jord-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

brukarna, men gör det ännu svårare och sämre, än förhållandet är för närvarande, för det stora flertalet jordbrukare i vårt land. Vi kunna beräkna, att vi i vårt land ha 400,000 brukningsdelar med upp till 20 hektar, och cirka 40,000 brukningsdelar med över 20 hektar. Bland dessa 400,000 brukningsdelars jordbrukare är det ytterst få, som bli hjälpta av tullarna. Det vore en — för att använda ett uttryck, som använts förut i dag — synnerligen stor ynkedom om icke jag, som representant för arbetare och fattiga bönder i Norrland, protesterade mot dylika krav av herrar Lindman, Magnusson i Skövde m. fl. om skydd åt de sydsvenska storagrarnerna, när det skyddet får skadliga verkningar för ett flertal och låter de sämre ställda jordbrukarna i Norrland bli utan skydd.

Herr Lindman varnade för expropriation — en sådan strede mot svenska äganderättsbegrepp enligt herr Lindmans mening. Herr Lindman menar säkerligen att det strider mot bank- och jobbarintressen, ty reduktioner ha till och med inskrivits i svensk rätt. Behöver jag erinra om drottning Margaretas, Gustav Vasas och Karl XI:s reduktioner, för att nämna några av de viktigaste?

Jord finnes utan att exproprieras, påstod herr Lindman. Jag erinrar då om, att ordföranden i jordkommissionen berättat om fall i Norrland, där för icke odlad jord begärts 1,000 kronor per tunnland. Belysande är för övrigt att arrendatorerna nu — d. v. s. när jordbruket befinner sig i det nödläge, som herr Lindman skildrat — ha högre arrendavgifter än någonsin förut. Jag känner fall från min hemort, där arrendatorer på dålig jord avtvingats ett arrende av 40 kronor, då priserna tidigare varit 10—15 kronor per tunnland.

Hur kan det vara möjligt att man nu, herr Lindman, under jordbrukets nödläge kan avtvinga så höga arrenden? Det bevisar väl fullständigt, att jord ej finnes tillgänglig i tillräcklig utsträckning. Många ha svårt att finna sysselsättning, men *bättre arrendator än arbetslös!* Med de arrendekontrakt för ett år i sänder, som nu avtvingas arrendatorerna runtom i landet, blir det dock ytterligare en black om foten på dessa människor. En arrendator kan givetvis icke flytta med hela sin inventarieuppsättning och sina kreatur utan oerhörda kostnader, och därför betalar han hellre ett högt arrende. Dessa förhållanden tyda ju på, att här behöves utomordentliga åtgärder i stil med de gamla reduktionerna.

Dagspressen vimlar av konkreta fall om förföljelser mot arrendatorerna. Denna talrika grupp av jordbrukare måste erhålla besittningsrätt till den jord de bruka. Den självägande jordbrukarklassen måste skyddas mot bankkapitalets utsugning.

Under de senaste 90 åren ha storkapitalet och bankkapitalet uppsugit 3 miljarder av jordbruksfastigheternas taxeringsvärde, d. v. s. ungefär 1 miljard per släktled, och storkapitalet torde nu ha in-teckningar till långt över hälften av samma jordvärde. De omständigheterna förklara till en stor del, varför jordbruket befinner sig i ett så betryckt läge.

Vad som nu närmast behöves är detta: Reduktion av bolagens,

fideikommissens och storgodsens jord, tryggad besittningsrätt åt alla jordbrukare samt deras frigörande från bankernas sugande polyp-
 armar. *Vid remiss av statsverkspropositionen.*
 (Forts.)

Herr talman, jag har vid detta tillfälle ansett mig böra göra dessa erinringar.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson: i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag tror vid detta tillfälle att jag också kan säga: Mina herrar! Sedan vi nu i över tretton timmar sysselsatt oss med debatt, och det faller sig så, att det nu är min tur att taga till orda, så är jag naturligtvis tvungen att icke hålla på fullt så länge som jag eljest tänkt, annars är det fara värt, att vi här i kammaren komma upp till nästan dubbla normalarbetsdagen, och det få vi riksdagsmän väl akta oss för en liten smula, helst som vi även i år skola sysselsätta oss med normalarbetsdagen.

Den som åhört dagens debatter, har knappast kunnat undgå att reflektera över huru fort människorna förändra sig. Det som ena dagen är god latin är andra dagen alldeles förkastligt. En av de sista talarna som yttrade sig, herr Pettersson i Bjälbo, uppmanade oss jordbrukare att samla oss för att klara upp äganderätten. Nå, jag är ju en av dem som på sin tid tyckte, att vi borde göra något litet under denna kritiska tid för att den, som hade ett arrende, skulle kunna bli kvar på jordtorvan och sedan, om det passade sig, även få äganderätt till sin torva. Då ställde sig den ärade talaren fullständigt avvisande. Han gav mig visserligen den orlovssedeln, att jag också var en av dem som stritt för äganderätten, men han kunde icke godkänna den linje jag gått fram på. Ja, det kan hända, att vi skulle finna, om vi finge komma allvarligt till tals om saken, att det som skiljer oss åt det är vår olika syn på frågan om jordbrukarnas samhörighet med sin brukade jordtorva, frågan huruvida vi jordbrukare skola höra litet mera ihop med vårt jordbruk än vad fallet är med en affärsman och hans kund, t. ex. om jag går in i en konfektionsaffär och köper en kostym. Det är kanske på den punkten vi skilja oss. Den som anlägger krämaresynpunkter litet för hårt, den kan jag icke riktigt följa i detta spörsmål.

De två första talarna gävo anvisning på vilken ställning vi jordbrukare böra intaga, och samma uppfattning har framkommit från många håll.

Herr Sköld talade särskilt om hur Förenta Staterna ställt sig i en viss tullfråga och förmenade, att det var alldeles omöjligt för oss jordbrukare att gå fram med vårt jordbruk på samma sätt som hittills, utan vi finge reformera oss och lägga om vårt jordbruk. Det förvånade mig, när herr Sköld kom med exemplet från Förenta Staterna, ty vilka egenskaper det folket än må ha, så inte kan man förebrå det, att det icke lägger sig vinn om att stödja sina näringar. I det fallet skiljer sig det landet fördelaktigt från alla andra länder

Vid remiss av statsverkspropositionen. jag känner till. Därför tycker jag det är en ren märkvärdighet, att herr Sköld fastnat för den punkten.

(Forts.)

Vi ha vidare, bland annat, åhört en diskussion om vad som borde göras för jordbruket i vad gäller odling av brödsäd och vidare om allt som överhuvud taget underlätits och alltjämt tycks underlätas på den punkten. När jag då erinrar mig, att för omkring ett halvt tjog år sedan framstående socialdemokrater lågo mycket hårt i selen för att staten skulle taga hand om och reglera importen av brödsäd, då tycker jag det är märkvärdigt, när man nu hör, att någon importreglering icke bör ske.

Jag vill därmed icke ha sagt, att jag gått in för en statlig reglering ifråga om import av brödsäd, ty en sådan har nog näbbar och klor med sig. Men det är märkvärdigt, att en så framstående socialdemokrat som friherre Palmstierna ansåg, att importen av brödsäd endast skulle ske och regleras av staten.

Det är också en annan fråga, som man har rätt mycket diskuterat, det är om sparsamhet vid uppgörande av budgeten. Jag tillät mig att i remissdebatten 1920 skarpt trycka på, att det var absolut tvunget, att vi iakttog betydligt större sparsamhet än den då föreslagna riksstaten utvisade. Jag fick det svaret, att jag borde i en motion eller på annat sätt angiva, på vilka punkter det skulle kunna sparas. Ser man på innevarande års förslag till riksstat, finner man, att den nästan skurits ner på alla punkter. Om jag rätt uppfattade det råd, som gavs mig vid 1920 års remissdebatt, avsåg det, att den, som yrkade på sparsamhet, skulle helt och hållet göra om riksstatsförslaget och framlägga ett alldeles nytt, vilket naturligtvis var orimligt. Nu kan man säga, och det har förut framhållits av en talare i denna debatt, att det varit en smula lämpligare, om vi sparat litet mera och icke varit så rysligt angelägna att bygga avloppskanaler för att få bort de inkomster, som icke bara flödade utan rent av störtade över staten. Min livserfarenhet har visat mig, på så många områden, att det är bäst att folk sparar, medan man har någonting kvar, och jag skulle verkligen givit ännu större erkännande åt herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, om han hade genomfört sin sparsamhetsåskådning några år tidigare, ty det har väl ändå icke saknats varsel om vad komma skulle. Nog låg det klart, att efter den oerhörda prisstegring, som vi bevittnat, ett bakslag oundvikligen måste komma. Naturligtvis är man tacksam mot herr statsrådet för den starka nerskärning han gjort. Man kan visserligen diskutera på de olika punkterna, om han lyckats eller ej, men i stort sett är det otvivelaktigt av största gagn för oss, att herr statsrådet så grundligt gått till verket. När vi nu se, att slutresultatet är just vad som föreslogs av dem, vilka ville spara i fjol, då gör jag mig den frågan, varför det var så omöjligt att kunna se sakerna med någorlunda samma ögon i fjol som i år. Eller är det den bleka nöden, som tvungit fram detta förslag?

Under den nu rådande depressionstiden kan man lägga märke till, att alla samhällsgrupper klaga, alla jämra sig, och varje grupp tycker nog, att de andra ha det bättre eller åtminstone icke fullt så svårt.

Det är ju så, att det för åtskilliga människor känns som en lättnad, om man bara vet, att andra personer ha det lika illa ställt som en själv. Det har från jordbrukarhåll klagats mycket hårt över depressionen, och som mindre jordbrukare vet jag alltför väl, att nedgångsrörelsen är utomordentligt svår. Men när man ser på vad produkterna kosta, då man säljer dem, får jag erkänna, att det icke är så många produkter av betydelse, som fallit under förkrigspriset. Åtskilliga ha fallit till det märket, andra stå 10 eller 20 % högre, men såvitt jag vet, är det inga större jordbruksprodukter, som framställas av det svenska jordbruket och säljas av svenska jordbrukare, vilka stå mera än 50 % över 1913 års priser. Vi ha följaktligen ett index tal för våra produkter någonstades mellan 100 och 150. Ser jag då till, vad det index tal är, som vi utgå från, när det gäller statlig verksamhet, så finner jag, att det är uppe i 183. Då är det tydligt, att när vi jordbrukare för våra produkter icke komma över en index på 125, skola andra grupper av förnödenheter stå betydligt högre än 183, ty eljest kunde man icke få denna siffra som medeltal. Jag har gjort skarpa anmärkningar angående det sätt, varpå det statliga index talet uträknas, och det kan naturligtvis tvistas om, huruvida man tager med de rätta posterna till de rätta valörerna, men jag lämnar för ögonblicket den saken å sido. När man får levnads-kostnadsindex till 183 i jämförelse med förhållandena 1913, måste ovillkorligen på ytterst många punkter priserna ligga betydligt över till och med ett index tal av 200. Nu har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet på ett sätt, som jag godkänner, skurit ner kostnaderna på åtskilliga områden, bland annat på ett område, som vi stridit rätt mycket om, nämligen ifråga om dyrtidstilläggen. Då vill jag rikta en bön till herr statsrådet, och det skulle vara den, att då jag icke kan finna något annat, än att vad som redan från regeringens sida har åtgjorts går ut på att bringa statens egna affärer mera på verklighetens mark, så vore det av allra yttersta vikt, att herr statsrådet även måtte ägna sin uppmärksamhet åt de punkter, där det högre index talet blir stående kvar, ty det är dessa punkter, som äro så oändligt farliga för det helas bestånd. Och jag vågar säga, att det i botten och grund är min bestämda övertygelse, att just hela arbetslöshetsproblemet har sin yttersta rot i det där, att utjämningen går så trögt. Kunde man få ner alla priser till, låt mig säga, 120 eller 130 % av förkrigspriserna, tror jag, att det icke bleve någon arbetslöshet, ty ingen tror väl, att det ej finns tillräckligt att göra i landet för vårt folk. Arbetslösheten beror därpå, att det på åtskilliga punkter har hakat upp sig, så att man av en eller annan orsak ej fått ner priserna — de olika producentgrupperna ha gjort vad de kunnat för att rädda allt, som räddas kan. Det är ju klart, att när det allmänna index talet är 183 och man för jordbrukets del icke under några omständigheter kan komma över 125, så ha vi där en plausibel förklaring till, varför trycket är så oändligt hårt på jordbruket. Det är nog så, att vi ha åtskilligt att lära i ekonomiska och andra ting. Jag åtminstone får bekänna, att jag haft mera gagn och lärt mera under de tider, då vi haft depressionen här i Sverige.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag har emellertid många gånger funderat över, om verkligen de lärdomar, som vi nu icke kunna undgå att inhämta, bli sittande kvar något vidare hos oss. Jag minns från fjärde tillfälliga utskottet, då jag var ledamot där och baron Palmstierna ordförande, att han stred mycket ivrigt för den åsikten, att staten icke borde under uppgångstider engagera sig i för mycket, men att staten under depressionstider borde forcera sin verksamhet. Vi veta ju alla, att förhållandet i verkligheten blivit det motsatta, och nog borde herr Palmstierna funnit, att hans program varit ogenomförbart.

Jag kommer härmed in på ett större problem. Jag skall icke fästa mig vid det lilla antal tjänstemän, varom striden stod mellan representanten på Stockholmsbanken och herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, utan vill i det fallet bara säga, att det nog kan vara kinkigt för var och en, som trots att han är duglig på sin plats blir avskedad och måste byta om levnadsbana. På ett annat område, nämligen det vi kalla statens affärsdrivande verk, ha ju avskedande i stor omfattning ägt rum. Man måste då fråga sig vad det skall bli av dem, som blivit entledigade. De kunna naturligtvis icke för någon längre tid existera på de nödhjälpsarbeten eller tillfälliga arbeten, som statsbanorna arrangera. Vart skola de då taga vägen? Jo, naturligtvis få de söka sig in i enskild verksamhet. Då tillkommer här en sak. Det är icke nog med, att den enskilda företagsamheten skall söka rensa upp på sina egna fält och skaffa sitt eget folk sysselsättning för att få bort arbetslösheten, utan så skall den enskilda företagsamheten även taga på sin rygg de arbetare, som staten avskedar. Det problemet är verkligen vårt att tänka på en smula, helst som man talar om att statens verksamhet skall betydligt utvidgas. Jag tycker, att det är ytterst betänkligt, att när staten behöver anskaffa pengar, därför att de affärsdrivande verken icke burit sig, få de enskilda släppa till med skatter. Nu är det ju mindre att göra för de enskilda och i samma mån statens verksamhet kommer att omfatta större områden, blir det svårt för näringslivet i dessa depressionstider. Ty det går ännu mindre att utjämna förhållandena både när det gäller skatter och de arbetare, som staten behöver avskeda. Och man kan icke märka, att staten, överhuvud taget, med fördel bedriver produktivt arbete, som kan sysselsätta de avskedade arbetarna, ty med bästa vilja kan man icke kalla nödhjälpsarbetena för produktiva. Vi borde alltså ha lärt oss, att det är en ytterst stor fara, om staten engagerar sig för mycket, och det är icke minst fara för dem, som trodde, att de voro i säkerhet under paraplyet, därför att de voro anställda hos staten i högre eller lägre befattning. Mätte den lärdomen tränga ner på djupet och må den icke förglömmas på topparna. Då ha vi svenskar icke köpt den lärdom för dyrt, som depressionstiden givit oss, trots att denna varit mycket tung för allt vårt folk.

Herr talmannen, som under detta anförande återkommit, gav härpå ordet till

Herr **Hagman**, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skall fatta mig mycket kort och endast be att med anledning därav, att ett par av kammarens ärade ledamöter i dag i sina framställningar berört arbetslöshetsproblemet, få säga några ord.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Edén har anfört, att han helst såge, att den nödhjälpsverksamhet, som för närvarande bedrives i vårt land, så snabbt som möjligt avvecklas, likaväl som den kommission, vilken har hjälpverksamheten om hand. Han kunde för sin del icke heller förstå, hurusom vissa ledamöter inom arbetslöshetskommissionen kunnat avge en reservation, gående ut på att ett visst anslag skulle begäras även för nästa budgetår. Ett belopp har ju också i den föreliggande statsverkspropositionen upptagits för detta ändamål. Jag vill då för min del framhålla, att den ståndpunkt, man intar till ifrågavarande problem, naturligtvis är beroende på, hur man bedömer den närmaste utvecklingen på arbetsmarknaden. Och att man här icke utan vidare kan göra gällande, att vi dag för dag skrida fram till ett bättre sakernas tillstånd, visar det misstag, som tidigare begåtts av riksdagen, då den godkände ett uttalande angående arbetsmarknadens läge och utveckling. Jag syftar på statsutskottets utlåtande nr 198 vid 1920 års riksdag. Även då förelåg en framställning om anslag från Kungl. Maj:ts sida, och i utskottets rätt kortfattade betänkande göres gällande, att »ställningen å arbetsmarknaden under återstoden av år 1920 synes utskottet med viss säkerhet kunna överblickas, och torde någon arbetslöshet av större omfattning under sommaren och hösten 1920 icke vara att befara». Här gjordes sålunda ett direkt uttalande om den närmaste utvecklingen i detta statsutskottets betänkande, som var daterat den 8 juni 1920. Det förflöt icke mer än fyra månader därefter, förrän den största och mest omfattande arbetslöshetsperiod inbröt, som vi någonsin haft i vårt land. Även om förhållandena te sig rätt fördelaktiga med hänsyn till de månader, vi ha bakom oss, kan det dock hända, att ett onslag inträffar, varför vi ansett, att det är riktigtast att härvidlag gå fram med försiktighet. Det är ur dessa synpunkter, som vi ansett lämpligt att vara rustade för den närmaste framtiden.

Må detta vara sagt till försvar för den ståndpunkt, som vi intagit i denna fråga. En annan ledamot av kammaren, herr Kilbom, har angripit arbetslöshetskommissionen beträffande behandlingen av frågan om kommunernas rätt att utföra arbete med statsbidrag. Om han gjort det på ett annat område, hade jag möjligen kunnat instämma, därför att det finnes många anledningar till erinringar mot kommissionens verksamhet, och sådana ha ju också blivit framställda av andra ledamöter i kammaren. Men i det speciella fall, som herr Kilbom för sin del berörde, måste jag säga, att han fått saken fullständigt om bakfoten. Han påstod med hög och patetisk stämma, att den reservation, som riksdagen biföll föregående år, angående rätt för kommuner att anordna nödhjälpsarbeten i egen regi och få statsbidrag härtill, hade av kommissionen systematiskt saboterats under den tid som förflutit, sedan riksdagens beslut fattades.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Förhållandet är det motsatta. Kommissionen önskar ingenting hellre än att kommunerna skola åtaga sig dylika arbeten med statsbidrag. Orsaken härtill är för det första, att vi befinna oss i en slags avvecklingsperiod, och inga arbeten äro lättare att avveckla än sådana, som utföras i kommunernas egen regi. Arbetslöshetskommissionen har därför uppmanat kommunerna att anordna dylika arbeten, men många kommuner ha förklarat sig icke vilja detta. Orsaken härtill beror i främsta rummet därpå, att det medför vissa svårigheter att anskaffa teknisk arbetsledning. Vidare är det så, att kommunerna till ifrågavarande arbeten endast erhålla bidrag med samma belopp, som skulle utgå om de i dylikt arbete anställda uppburo kontant understöd. Under denna form blir bidraget till arbetet alltid mindre än när arbetena utföras genom arbetslöshetskommissionens verkställande organ. I det senare fallet bidrager nämligen arbetslöshetskommissionen i regel med 40 %, men i det förra fallet endast med mellan 15 och 30 %, beroende på i vilken omfattning man placerar familjeförsörjare på dessa arbeten.

Med anledning av herr Kilboms påstående har jag skaffat mig uppgift för dagen om, i vilken utsträckning kommunala nödhjälpsarbeten äro medgivna och igångsatta. Sådana pågå i 12 kommuner med en beräknad totalkostnad av 977,833 kr., varav 619,408 kr. utgöra arbetskostnad. Då en kommun gör en framställning om att få sätta igång nödhjälpsarbete under denna form med bidrag av statsmedel, torde denna i regel bifallas. Hittills har åtminstone icke någon dylik framställning blivit avslagen.

Jag har velat lämna dessa beriktiganden för att icke de oriktiga påståenden, som gjorts i frågan, skulle stå oemotsagda.

Härefter anförde:

Herr Lindman: Herr talman! Jag skulle egentligen vilja yttra mig någorlunda vidlyftigt, men jag förstår, att kammarens ledamöter äro ganska trötta, och då herr talmannen fattat det kloka beslutet att gå till slut med denna debatt i natt, skall jag försöka tillmötesgå hans önsknings genom att fatta mig så kort som möjligt. Jag skall endast inskränka mig till att göra några repliker gentemot de yttranden, som framkommit från statsrådsbänken. Trots det utredande anförande, som herr finansministern höll, kan man icke komma ifrån, att huvudintrycket av ett studium av finansplanen blir, att den har vissa svagheter, och jag har icke gjort det påpekandet i annat syfte än att framhålla, att det finns sådana. Det kan vara lämpligt för oss själva i riksdagen, när det blir fråga om att väcka motioner, att vi sökt skaffa oss en inblick i detta förhållande, att finansplanen är ganska svag. Jag fäste mig särskilt vid en fråga, nämligen beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatten, som synes alltför sangvinisk, och jag påpekade, att riksräkenskapsverket i sin första skrivelse upptagit en väsentligt lägre siffra. Nu framgår visserligen av statsverkspropositionen att en

utredning i finansdepartementet blivit företagen och att den kommit till en högre siffra, 130 miljoner, än vad riksräkenskapsverket ursprungligen gjort. Så gjorde riksräkenskapsverket en ny utredning, och vad jag fäste mig vid var, att den slutade på ett belopp av 127,2 miljoner kronor, alltså nära nog det belopp, som finansdepartementet kommit till. Jag lade särskilt märke till, att ifrågavarande dokument i propositionen äro daterade samma dag, och därav trodde jag mig kunna draga den slutsatsen, att de hade framkommit genom något samarbete mellan finansdepartementets sakkunniga och riksräkenskapsverket, ett antagande, vilket just på grund av detta datum icke var så onaturligt.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr finansministern talade vidare om kassafonden, och han framhöll, att denna hade behövt användas för många ändamål. Ja, jag är den förste att erkänna detta. Jag känner mycket väl till detta förhållande. Han förklarade också, att om han ville vara riktigt »finurlig», som han uttryckte sig, skulle han kunna tala om, att kassafonden vid vissa tidpunkter under året ägde mycket högre belopp, så att densamma kunde uppgå till t. ex. 200 miljoner kronor. Jag är övertygad om, att herr finansministern är mycket *mera* finurlig, så att han icke betraktar detta som en finurlighet, ty vad han nämnde var ju en mycket enkel sak, som var och en känner till. När jag talat om kassafonden, menar jag naturligtvis kassafonden sådan den är vid räkenskapsårets slut. Detta är den enda fasta punkt man har att hålla sig till.

Vad frågan om rusdrycksinkomsterna angår, är det ju klart, att dessa kunna begagnas även i fortsättningen, under kommande år, så att därigenom åstadkommes icke den svaghet i budgeten, om vilken jag talade. Detta framhöll jag också mycket riktigt. Herr finansministern sade, att naturligtvis måste han liksom varje annan finansminister klämma åt rusdryckerna. Ja, det vill jag gärna vara med om att han må göra. Men det finns en liten hake därvidlag, som kan vara en smula betänkelig, nämligen att i samma mån man klämmer för hårt till med beskattningen, så ökar man både smuggling och tillverkning av rusdrycker i hemmen.

Sedan skulle jag vilja yttra ett par ord med anledning av det anförande, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet höll och däri han riktade sig mot vad jag hade sagt i ett visst avseende. Jag kan icke neka till, att när jag lyssnade till hans anförande och hörde honom tala om den starka försvarsvilja, som besjälar den socialdemokratiska ungdomsrörelsen, kände jag mig mycket glad över detta förhållande, och jag må säga, att den försvarsvilja, som framgick av herr försvarsministerns anförande i dag, i det fallet var för mig så mycket mera glädjande, som det inte är alltid vi få höra sådant tal från hans håll. Jag undrar i alla fall, om det sätt att uttrycka sig, som han i dag använde och som andades en viss grad av rättmätig harm mot dem som angripit honom, verkligen var så alldeles klädsamt. Om man sorgfälligt undersöker saken, skall man finna, att herr statsrådet Hansson undvikit att tala om det väsentligaste i denna fråga, nämligen den systematiska agitation, som ung-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

domskongressen planlade. Detta tycker jag är en ofantligt viktig sak att taga i betraktande i förevarande fall. Enligt min mening borde statsrådet och chefen för försvarsdepartementet under sin närvaro under kongressen ha tillhållit denna ungdom liksom vilken annan ungdom som helst att undvika all agitation i kaserner och på lägerplatser. Detta hade varit det riktiga. Jag skulle vilja säga, såsom en talare gjorde på förmiddagen: tänk om alla började på samma sätt! Tänk om man från *alla* håll, från högerhåll, liberalt, socialdemokratiskt och kommunistiskt håll började bedriva en sådan agitation! Skulle detta verkligen vara lämpligt och riktigt? Landshövding Edén, som också yttrade sig i den riktningen, sade: tänk om någonting sådant kommit från en högerns krigsminister, en general! Ja, jag vet inte precis, varför han skulle tala om en högerns krigsminister. Jag kan säga: tänk om det kommit från en *liberal* krigsminister — det hade väl då ställt sig ungefär på samma sätt. Jag är alldeles övertygad om, att under sådana förhållanden skulle det ha rests en storm av ovilja och oväsen. I det fallet kan jag alltså fullkomligt instämma med herr Edén. Nej, det är det faktum, att man anbefaller och understödjer en regelrätt partipolitisk agitation, som är det betänkliga.

Läser man vidare Gävlemotionen till den socialdemokratiska ungdomskongressen, som väl var den som låg till grund för resolutionen vid denna kongress, finner man, att den går ut på att under militärtjänstgöringen såväl de värnpliktiga som de stamanställda skulle bearbetas inifrån. Det står i detta förslag, att man skulle klargöra, vilka former agitationen bör taga till undvikande av onödig kollision med krigslagarna eller förefintliga disciplinära bestämmelser. Jag fäster uppmärksamheten på uttrycket »onödig». Skulle alltså en agitation kunna vara så nödvändig, att den måste bedrivas även i strid med krigslagarna eller disciplinära bestämmelser? Man får kanske fatta saken på detta sätt. I varje fall finner man härav, att man rör sig så nära kanten av det som är tillåtligt enligt krigslagarna, att man, om jag så får säga, verkligen tangerar gränsen mellan det tillåtna och det förbjudna.

Herr statsrådet Hansson önskade bevis på, att det är en disciplinen undergrävande propaganda han främjat. Ja, just av den omständigheten, som jag nämnde, framgår det, att det skulle få finnas fall, då man komme att uppmana de värnpliktiga att icke lyda, och detta är för mig tillräckligt bevis på, att det är en disciplinen undergrävande sak det gäller. Det kan väl ändå icke vara meningen, att det, såsom herr statsrådet uttryckte sig på förmiddagen, finnes fall, då man inte behöver lyda. Detta skulle betyda, att under vissa omständigheter, under vissa förhållanden, t. ex. den socialdemokratiska ungdomen kunde få säga: nej, nu lyda vi inte, ty detta passar icke för oss! Och vid ett annat tillfälle skulle den kommunistiska ungdomen få säga på samma sätt: nej, vi lyda icke! Jag har icke kunnat fatta herr statsrådets anförande på förmiddagen på annat sätt än att han menar, att sådana förhållanden skulle kunna uppstå, och detta är alldeles tillräcklig anledning för mig att påstå, att

hela denna agitation dock bottnar i en disciplinen undergrävande propaganda.

Till sist skulle jag vilja fästa mig vid vad herr statsrådet nämnde i slutet av sitt anförande. då han gav en liten inblick i vad diskussionen kan röra sig om bakom kulisserna på en dylik ungdomskongress, och i vilken han tycktes ha varit en intresserad deltagare. Jag syftar på diskussionen om vem som har förmånsrätt till klubbfläckorna, de värnpliktiga eller de stamanställda. Det är ett upphöjt exempel på den omvårdnad om sitt ämbete han iakttager! Jag antager nämligen, att bland denna ungdom fanns det även värnpliktiga. — Jag förmodar detta, eftersom det rörde sig om en ungdomskongress. (Märk väl, herr statsråd, jag säger, ungdomskongress, icke ungdomsklubb, och jag hoppas herr statsrådet förstår, att jag utmärker mig för mera vetenskaplig noggrannhet därvidlag än han ville tillmäta professor Lindskog.) Det är förresten inte första gången herr statsrådet har berört frågan om klubbfläckorna. Jag erinrar mig, att herr statsrådet 1 maj förlidet år uppmanade de värnpliktiga att taga sina flickor med sig och promenera på Djurgården. Jag tror inte, att jag här tager fel, även om herr statsrådet ruskar på huvudet, men det kan ju hända, att minnet slinter. Ja, hela denna inblick, som herr statsrådet gav i detta sistnämnda avseende, må stå i kammarens protokoll som ett kulturdokument.

Slutligen skulle jag vilja rekommendera herr statsrådet att studera ett dekret, som utfärdades i mars i följ av rikspresidenten Ebert i Tyskland — han är ju socialdemokrat av samma slag som herr statsrådet Hansson. Det står i detta, att soldaten får icke tillhöra politiska föreningar eller deltaga i politiska sammankomster, ty om så sker, följa åtal och straff.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Hansson**: Herr talman! Jag skulle saklöst kunnat avstå från att replikera herr Lindman, men det bör dock konstateras, hurusom den stora angreppsbubblan till slut spruckit. Efter ungdomskongressen förde man i herr Lindmans partipress ett våldsamt svärk om den förfärliga synd som jag skulle ha begått. Nya Dagligt Allehanda ifrågasatte t. o. m. -- det var ett anförande av herr Lindman, tror jag, som gav anledning till detta uppslag — om jag inte rent av borde ställas inför riksrätt. Jag var alltså en synnerligen stor syndare och jag har här i dag erinrat om, vilka beskyllningar som riktades mot mig för att hava understött en försvarsfientlig, disciplinupplösande och elaglig agitation. Herr Lindman var också betydligt frejdigare i förmiddags, före mitt tal, än nu i repliken, där det hela krymper ihop till en liten undran, om det inte överhuvud taget är ett fel att agitation får bedrivas under värnpliktstiden och om inte denna agitation kan på något underligt sätt i sina verkningar beröra disciplinen. Detta är alltså vad som står kvar av det stora bullret! Så blir det ofta, när man får träffa mera öga mot öga och diskutera igenom sakerna. Jag vill också erinra om — jag vet inte om herr

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Lindskog är här närvarande — att det var en påtaglig skillnad mellan det tal denne höll i dag och det tal han höll vid elektorsvalen i Hälsingborg, där han sjöng i ungefär samma tonarter som högerpressen. Alltihop har sjunkit samman, och jag tror, att man skulle kunna tala om att det blivit en politisk pannkaka av det hela.

Det är ett alldeles nytt spörsmål, som här väckts av herr Lindman, nämligen om förbud för militärer att tillhöra politiska organisationer. Jag undrar om herr Lindman verkligen är beredd att instämma med herr Ebert i detta avseende. Jag skulle förmoda att omsorgen om ett stort antal partimedlemmar skulle komma honom att bli rätt betänksam för egen del. För min del kan jag inte finna anledning att här i Sverige förorda ett sådant påbud. Jag har t. o. m. i tolerans gått så långt, att jag i ett fall, där en befattningshavare måst hos Kungl. Maj:t anhålla att få förena annan verksamhet med sin tjänst i armén, förordat tillstånd för en löjtnant att vara sekreterare i en av Allmänna Valmansförbundets avdelningar! Det finns — jag upprepar det — ingen anledning att i vårt land införa ett förbud av samma art som i Tyskland. Förhållandena äro annorlunda i ett land, som ännu skakas av ryckningar efter världskrig och revolution.

Beträffande den agitation, som enligt herr Lindman skulle kunna få så förfärliga former, skulle jag vilja ytterligare påpeka, att ungdomsförbundet existerat fem år, och ännu ha vi icke sett någonting av de faror, som skulle hota från dess sida. Jag vill också påminna om den redogörelse, som ungdomsförbundets ordförande lämnade över hur man tänkte sig ifrågavarande agitation. Denna skulle, enligt vad han uppgav, väsentligen bestå i inbjudningar att deltaga i klubbarnas möten. För min del skulle jag icke finna det vara någonting farligt, om även högern inbjöde manskapet till sina sammankomster och på det viset försökte få de värnpliktiga och stam-manskapet förtrogna med högeridéerna. Den enda invändning jag möjligen skulle göra mot detta, vore, att det antagligen bleve bortkastade pengar. Resultatet bleve nog synnerligen magert.

Jag skall inte fästa mig vid herr Lindmans försök att i reträttens ögonblick rida upp på ord, på uttrycket »onödig» i den nu ryktbara Gävlemotionen. Med den kännedom jag har om hur motioner skrivas, vet jag att en dylik avfattning beror på, att man icke är lika slipad som vi i riksdagen att formulera meningarna. Herr Lindman försökte emellertid få till stånd ett samband mellan detta uttryck i motionen och mitt påpekande att en absolut lydnad icke kan uppnås. Herr Lindman försökte ge åt detta mitt yttrande den karaktär, att jag skulle talat om rätt vanliga fall. Det står dock uttryckligen i protokollet, dit mitt skrivna anförande lämnades, att *utomordentliga* plikt-kollisioner kunna uppstå. Jag har alltså tydligt angivit, att jag avsett *utomordentliga* tillfällen, då människan kan ställas inför risken att taga ansvaret för att icke lyda. Det finnes ingenting i den agitation, vilken den socialdemokratiska ungdomsförbundet driver, som syftar till några uppmaningar till lyd-

nadsvägran, och jag konstaterar, att de bevis, som jag efterlyste, totalt ha uteblivit.

Naturligtvis kunde inte ens mitt yttrande i dag replikeras utan en liten — tillåt mig använda ordet — förvrängning, som jag tror dock icke avsiktlig. Herr Lindman påstod, att jag talat om *för-månsrätten* till klubbfflickorna. Något sådant har jag aldrig sagt, och om herr Lindman önskar att denna detalj skall stå kvar i protokollet som ett kulturdokument, blir det sannerligen inte till herr Lindmans ära, ty det är herr Lindman, som genast skyndat sig att lägga in i mitt yttrande en helt annan tankegång än som låg i detsamma. Jag har anfört episoden endast för att illustrera, huru-som en av de deltagare i ungdomskongressen, som av högerpressen utmålats som en fruktansvärd fiende till samhälle och disciplin, ändå bara var en helt vanlig ung man, som inte alls hade samhälls-farliga tankar. Mitt yttrande i sammanhang med första-maj-permissionen innehöll, herr Lindman, icke någon uppmaning till de värnpliktiga att gå ut med flickorna på Djurgården. Jag sade i stället, att detta är en sak som inte angår mig.

Emellertid, herr Lindman, slutet gott, allting gott.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Jag skall tillåta mig att beröra ett enligt min mening mycket viktigt spörsmål.

År 1917 ansågs det, att ett område, motsvarande 6,4 procent av Sveriges odlade jord, var elektrifierat. År 1922 hade denna siffra stigit till 38,5 %, vilket sålunda utvisar en betydlig ökning.

Distributionen försiggår i vanliga fall med tillhjälp av särskilda föreningar — varav det finnes över 2,000 i landet — och dessa föreningar få i sin ordning kraften från enskilda, bolag eller från staten. Staten är den största leverantören. För föreningarna uppkomma nu en del betänkliga förhållanden, som jag här ämnar något belysa.

De flesta föreningarna tillkommo under kristiden, och de kontrakt, som upprättades, utgingo från den dyrtid, som då rådde. Då utvecklingen på detta område gick i hastigt tempo, saknade föreningarna tillräcklig erfarenhet, när det gällde avfattningen av dessa kontrakt. Man visste icke rätt vad man förband sig till, och på detta sätt ådrog man sig så dryga kostnader, att dessa för närvarande, då lantbrukarnas ekonomi nätt och jämnt kan hålla balansen, få våg-skålen att slå över, så att många måste göra konkurs och lämna sina egendomar. Jag har hört från flera håll, att man nämnt just utgifterna för elektrifiering som anledning till konkurser.

Det är emellertid anmärkningsvärt, att det förekommer en massa ojämnheter i de villkor, som uppställts för de olika föreningarna. I vanliga fall tror jag, att det betalas 10 öre och 25 öre per kilowatt för icke spärrtid, resp. spärrtid, men somliga föreningar, städer och industrisamhällen ha fått kraft eller energi för 2 eller 3 öre per kilowatt. Ibland förekommer det, att sådana lantbrukare, som ha elektrifierat sin egendom och skaffat sig kvarnar för att mala för eget

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

behov, finna, att kraften blir för dyr, så att de med fördel köra till en annan kvarn i närheten och där mala sin säd. Ehuru kraften i båda fallen kommer från Trollhättan och det är staten som är leverantör, får man på det ena stället betala så mycket mindre, att man kan konkurrera med de lantbrukare, som både ha kraft inmonterad och kvarnar för eget behov.

Jag kan nämna ett exempel på dylik ojämnhet. En viss förening i Bohuslän hade per år utnyttjat ungefär 138,000 kilowattimmar. För detta har betalats 8,000 kronor. En annan förening i Bohuslän har använt 100,000 kilowattimmar, vilket har kostat 15,000 kronor, alltså $2\frac{1}{2}$ gånger så mycket.

Jag har några siffror för fyra egendomar, som höra till samma förening. I denna jämförelse ha upptagits siffror för den odlade jordens storlek, för anläggningskostnader, vidare för ränta och amorteringskostnader med resp. 5 %, ytterligare för energiutgifter och extra uttaxeringar, för gårdens skatter — krono-, präst-, kommunal- och vägskatter — vidare för årskostnader för elektrifiering överhuvud och för dylika kostnader utan ränta och amortering. För en egendom med 18 tunnland äro samtliga utgifter för elektrifieringen 528 kronor, men dessa utgifter utan amortering och ränta på anläggningskapitalet 210 kronor. I detta fall uppgå skatterna till 285 kronor. En annan egendom å 40 tunnland har skatter å 286 kronor; årskostnaderna för elektrifiering överhuvud äro 785 kronor, men kostnaderna utan amortering och ränta 385 kronor. För återigen en gård å 60 tunnland belöpa sig skatterna till 902 kronor, och samtliga dessa årskostnader uppgå till 1,838 kronor, utan ränta och amortering däremot till 726 kronor. För slutligen en fastighet på 120 tunnland stiga skatterna till ett belopp av 1,100 kronor, årskostnaderna för elektrifiering till 2,315 kronor, och utan ränta och amortering till 915 kronor.

Herrarna kunna förstå, vilka kolossala utgifter och vad detta betyder. Man kan visserligen säga, att ifrågavarande personer dock tecknat sig på kontrakten, men de ha å andra sidan många gånger inte haft klart för sig vad det inneburit. Men härtill kommer en annan sak och det är vad man kallar tomgångsavgifterna. Det gäller då förspild energi, för vilken föreningarna få betala till vattenfallsstyrelsen, ehuru energien inte kan utnyttjas. Detta — en påлага utanför kontrakten — innebär ovillkorligen en orättvisa. Men även den ojämnhet, som består däri, att den ena skall betala dyrt för energien och den andra få det billigare, när kraften kommer från samma håll, är svår att förlika sig med. Vi ha ju här i dag från statsrådsbanken fått höra, vad det socialdemokratiska programmet innehåller och att regeringen tillämpar de principer, som detta inrymmer. Men vi kunna förstå, med ledning av vad jag nu nämnt, att när det gäller dessa utgifter, så har i varje fall icke vare sig någon socialdemokratisk jämlikhet eller likställighet kommit till stånd.

En annan sak, som erbjuder stora olägenheter, är de konjunkturtillägg, som måste betalas och som i olika fall belöpa sig från 2,000 kronor upp till 20,000 kronor. Det är förresten många missförhål-

landen på detta område, och det är svårt att förstå, att det hela kan få fortgå som det hittills gjort. Saken var före vid lantbrukssällskapets årsmöte i höstas, och vid detta tillfälle uppträdde bland andra överdirektören för vattenfallsstyrelsen och gjorde gällande, att vattenfallsstyrelsen förstode denna angelägenhet men att detta icke var fallet med föreningarna. Så upplyste han vidare, att intet avseende komme att fästas vid de framställningar, som gjorts från föreningarnas sida, men, sade han, om det kunde bidra till att sinnesstämningen bleve bättre, kunde föreningarna gärna fortsätta med att göra framställningar till vattenfallsstyrelsen! Det är mycket vänligt, att vattenfallsstyrelsen tänker på sinnesstämningen hos lantbrukarna, men om den i stället velat sörja för, att en rättelse komme till stånd med hänsyn till de betalningar, som här måste utgå, hade det nog varit bättre. För övrigt tycker jag, att om vattenfallsstyrelsen sitter inne med så mycket förstånd i den här saken, så borde man väl kunna begära, att förståndet utnyttjades på ett något så när *förståndigt* sätt, så att folk kunde förstå de affärsprinciper och tillvägagångssätt, som tillämpas, under det dessa nu tyckas vara omöjliga att fatta för vanligt folk, huru mycket man än vill tränga in i förevarande angelägenheter.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Nu har det suttit en elektrifieringskommitté, som arbetat på detta område i årtal. Som väl är har kommittéslaktningen också träffat denna kommitté. Man hade trott, att den skulle framlägga ett förslag, som var effektivt, men kanske vattenfallsstyrelsen ansett, att kommittén haft mindre gott förstånd, så att den varit överflödig — och kanske rätt så.

Med dessa erinringar har jag velat påpeka för vederbörande statsråd, hur saken ligger, och jag vill till sist säga, att det ute i landet säkerligen råder mycket mera missnöje, än regeringen och herrarna tänkt sig.

Herr Kinmanson: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag har begärt ordet trots den sena timmen för att framföra ett tack till herr finansministern för hans vänliga ord, då han sade, att det var synd om mig, när jag fick läsa vad jag sagt. Nu är ju herr finansministern icke här, varför mitt tack endast kommer in i protokollet. I allmänhet är det ju så, att medkänsla föder genkänsla, och så är det också i det här fallet. Jag skall be herr finansministern vara livligt övertygad om, att de känslor, som komma att genombäva mig i det ögonblick jag blir förvissad om, att han noga läst vad jag förut i dag yttrat, också på pricken bli desamma som besjälade honom. Och detta därför att de utgångspunkter, som voro grundläggande för mitt anförande, till den grad avvika från de förutsättningar, under vilka han behagade göra sin argumentation mot mig, att denna sistnämnda faller platt till marken. Jag vill blott erinra om två huvudpunkter. Jag höll mig väsentligen till de centrala ämbetsverken, varvid jag påtalade de, som orden föll sig, brutala yxhugg, som riktats mot vissa statstjänare. Han uppehöll sig vidare huvud-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sakligen vid en annan synpunkt, nämligen att jag påtalade vissa åtgärder, som *tänktes* bli vidtagna. Tvärtom lade jag tonvikten på åtgärder, som *redan vidtagits*, och om herr statsrådet vore här, kunde han icke förneka, att sådana åtgärder blivit vidtagna redan den 1 januari. Men jag förstår, att han icke kan ha hunnit få en känsla av, att dessa åtgärder ännu åtminstone varit så brutala, som jag och många statstjänstemän anse dem vara. Ty i ett fall, som jag erinrade om, visste vederbörande, en gift familjeförsörjare, som suttit förordnad i fyra år, ännu icke i förrgår vad han skulle få i lön den sista januari, han visste bara, att det skulle bli mycket litet. Och jag är övertygad om, att när herr finansministern kommer under fund med de olyckor, som fallit över vissa statstjänare, skall han behjärta deras svåra läge. Ett litet, litet erkännande av det berättigade i mitt påpekande fann jag däri, att han erkände, att indragningarna bort planeras förra året. Däri ligger ett erkännande av, att de kommit för oförberett. Likaså svängde han om i sin argumentering på samma sätt som herr försvarsministern gjorde, när han påpekade, att högern naturligtvis fått det som den ville i försvarsfrågan. Herr finansministern sade ju, att högern, beträffande statstjänstemännen, blivit bönhörd. Jag erkände ju, att det behövde göras indragningar, men högern har icke begärt, att de skulle göras så hastigt och oförberett och brutalt, som nu skett den 1 januari. Det tycks inte falla sig svårt att från regeringsbänken i varenda fråga göra gällande, att högern fått det såsom den begärt. Om jag anmärkt på att t. ex. socialiseringsnämnden fått vara kvar, så tror jag man också sagt, att högern begärt det, detta tycks vara regeringens remissdebatts taktik.

Jag skall till sist tacksamt annotera upplysningen om järnvägsöverskottet. Det är ju värdefullt att få veta, att detta är avsett för billigare frakter, det borde avhålla spekulativa hjärnor från att tro, att den latent behållningen i budgeten kan få eventuellt användas för klassändamål.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! I mitt föregående anförande yttrade jag, att jag kunde bevisa hurusom misstag i sifversammanställningar blivit begångna av skånska pastoratskommittén. Efter herr Jönssons i Revinge anförande anser jag mig tvungen att göra detta trots den sena timme, som nu är inne.

Jag förvånar mig icke alls över, att herr Jönsson i Revinge, som är mycket anlitad och i flerahanda värv sakkunnig, icke tillräckligt trängt in i sin egen kommittés betänkande. Det är förlåtligt, och jag förlåter också, att han med sådan övertygelse och så glatt mod iklädde sig personligt ansvar för vad som i detta kommittébetänkande förekommer. Men jag skall ändå erinra om vad mitt yttrande gällde. Jag gjorde däri en anmärkning mot det sätt, på vilket remisser numera ske i icke ringa utsträckning. Jag gav exempel härpå i fråga om skånska pastoratskommitténs betänkande. Nu har den ärade talaren, som framträdde för att taga kommittén i försvar, icke

givit en enda förklaring på detta, som var själva kärnan i mitt anförande, nämligen att vederbörande fått alltför snäv tid sig tillmätt för att avge yttrande över kommitténs betänkande. Jag framlade faktiska skäl därför, då jag talade om vad betänkandet innebar. Han hade endast funnit ett i sak att invända som jag vill slå fast. Jag citerar ordagrant: »*Detta domkapitel har rent av gjort obstruktion* och begärt, att det skulle få nära ett år på sig för att yttra sig om förslaget, och det tycker jag är ganska orimligt tilltagen yttrandetid.» Den saken får den ärade talaren göra upp med sin före kamrat i statsutskottet, biskop Billing. Vad beträffar de yttranden, som avgivits av församlingarna — jag vet i vilken riktning de gå, och tänker mig, att 90 % bli avstyrkande — har den ärade talaren förklarat, vilket jag likaledes här vill fastslå, med glatt mod och en sakkunskap, som jag icke kan yttra mig om, att det är tack vare *slöheten hos den skånska befolkningen*, som dessa kommit till, och jag citerar fortfarande ordagrant: »Där vi gjort våra besök har det tvärtom varit så, att man tillstyrkt kommitténs förslag, och när det inträffat ett avstyrkande tror jag, att det *berott på att kyrkoherden och hans bekanta diktat beslutet*.» Ja, den saken får säkert herr Jönsson i Revinge göra upp, när han kommer till Skåne.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall nu något inlåta mig på, varför det så väl behöves, att betänkandet fick grundligt övervägas och tagas under noggrann omprövning på de olika hållen. Jag övade sålunda egentligen icke kritik mot betänkandet i annan mån än att jag ville påvisa, att det var skäl till, att det grundligt prövades där nere i Skåne. Den ärade talaren har bevisat alldeles för mycket, då han har dragit fram Stora och Lilla Slågarp som typiska exempel för vad han ville ha sagt. Jag skulle också kunna taga upp exempel av alldeles motsatt art. Men här är fråga om hela Malmöhus och Kristianstads län, och det är därför icke möjligt att anföra alla de fall, som det nu gäller. Förhållandet är att av 42 pastorat med 1,500—2,000 invånare omregleras 19 samt av pastorat med mer än 2,000 invånare 36. Av de 39 minsta pastoraten har icke ett enda med undantag av S:t Ibb lämnats orubbade. Det är den verkliga situationen.

Vidare säger herr Jönsson i Revinge, att jag ville behålla den gamla ordningen oförändrad. Jag har emellertid också suttit som sakkunnig i löneregleringskommittén för det övriga Sverige och är därför icke utan erfarenhet på området. Jag har haft mycket obehag av de förändringar, som jag varit med om att tillstyrka, och vet, hur förfärligt ömtålig saken är. Med denna erfarenhet bakom mig kan jag icke tro, att herr Jönsson i Revinge verkligen vill fasthålla vid sin uppfattning, att mitt yttrande innebar, att jag ville bibehålla allt oförändrat.

Jag kan icke till bemötande upptaga allt vad herr Jönsson i Revinge sagt, utan skall endast hålla mig till ännu ett par saker. Först och främst var det då fråga om vad omregleringen egentligen avser. Kommittén och dess ledamot här ha sagt, att det väsentliga syftet är att skaffa prästerna tillräcklig sysselsättning. Jag har många gånger haft tillfälle att taga denna sak under övervägande,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

och jag har funnit, att kyrkofondens förnämsta uppgift är att *främja och utveckla den kyrkliga verksamheten*. Det är vad som skall ske: församlingsvården skall främjas. Herr Jönsson i Revinge påstod, att jag icke citerat prästlöneregleringskommitténs betänkande fullständigt. Jag sade: »Med de förändringar, som äro nödvändiga» etc., och härvid citerade jag betänkandet samt tillade, att angående vad som skett i Skåne icke förekommer en enda rad i det prästlöneregleringskommitténs betänkande, som låg till grund för det uttalande, vilket gjordes av 1910 års riksdag, och att det sålunda var någonting nytt, som inträffat.

En sak i kommittébetraktandet, som ledsamt berört mig, är att man icke tagit hänsyn till annat än vad som tillhör prästens legala gärning, enligt vad som föreskrives i kyrkobokföringsförfordningen och andra administrativa författningar. — Kyrkolagen som normerar den prästerliga ämbetsgärningen har man synbarligen glömt bort. Däremot har man icke tagit någon hänsyn till sådant, som enligt kommittén beror på »prästens egen individuella läggning». Jag vill då rekommendera herr Jönsson i Revinge en bok, som jag denna dag fått i mina händer. Den heter »Medborgarkunskap» och är skriven av en av kammarens ledamöter. Jag har funnit mycket gott i den. Det står exempelvis på sid. 74 någonting om de religiösa förhållandena, och den nutida församlingsvårdens nya former. Kyrkan har icke mycken användning för ett prästerskap, som ej vill eller kan taga sin andel av detta frivilliga arbete i diakoni, i ungdomsvård och i söndagsskolan o. s. v., som blivit den moderna formen för församlingsvård. Herr Jönsson i Revinge har ju uttryckligen förklarat för oss, att det, som av kommittén föreslås skola ske, är en sak, som icke kunde inverka på församlinglivet. Han har då icke alls tagit hänsyn till hela det uppväxande moderna församlinglivet, som är ett löftrikt tecken i den religiösa utvecklingen. Och mot herr Jönssons i Revinge auktoritet, då det gäller att bedöma, hur den föreslagna ändringen kommer att inverka på det kyrkliga livet i Skåne, sätter jag en annan auktoritet, och det är en person, som har en sådan officiell ställning, att han icke blott har ansvar för utan också den bästa överblick över och insikt i de kyrkliga förhållandena i Skåne, nämligen biskop Gottfrid Billing. Han säger om det föreliggande förslaget, att »här hotar en verklig fara för det kyrkliga livet i Skåne». Jag sätter dessa två auktoriteter mot varandra, sedan får var och en hålla sig till sin.

I mitt föregående anförande yttrade jag, att förslaget tangerade lagen, och jag anser fortfarande, att det går över lagens ramar, då man härigenom river upp 20-åriga löneregleringar och ett 50-tal pastoratsinnehavare gå miste om rätt till tjänste- och nådår. Det är ett ingrepp av betänklig art i vad som i lag stadgas.

Kommittén har vidare icke ett ord om hur det efter omregleringen skall förfaras med de arrenden, som blivit fastställda för 20 år. Ingenting är heller förslaget angående klockarnas ställning, om förslaget genomföres. Jag skulle kunna fortsätta med att framdraga ytterligare exempel på de ingrepp i de bestående för-

hållandena, som förslaget innebär, men jag skall nu övergå till vad som kanske bäst visar, att det behövs grundlig tid för att övertänka, hur allt skall ordnas på bästa sätt. Vad som förvånade mig en smula, i synnerhet med tanke på allt det arbete, som man nedlade i den löner regleringskommitté, där jag satt som sakkunnig, för att för vartenda pastorat beräkna inkomster och utgifter, var då jag här hörde, att man för att få reda på inkomsterna bara behöfde multiplicera bevilningskronan med 6 öre. Det är nog inte så enkelt i alla fall, och nu nödgas jag taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några ögonblick för att visa vad jag menade, då jag sade, att de uppgifter, som kommittén lämnade, icke voro hållbara, därför att de voro ofullständiga och oriktigt sammanställda. Jag har icke kunnat förstå, hur kommittén kommit till det resultat, som här föreligger, varför jag närmare undersökt saken och därvid kommit till helt andra siffror. Jag skall först citera kommittén och sedan ange min mening om de lämnade uppgifterna. På sid. 58 heter det, att det icke torde »vara ur vägen att framhålla, hurusom även de skånska pastoraten i ej obetydlig omfattning äro hänvisade till att begära bidrag från kyrkofonden». Och så säges det, att »under år 1921 har som bidrag enligt 21 § prästlöner regleringslagen till vederbörande kyrkoråd utanordnats inom Malmöhus län sammanlagt drygt 245,000 kr. och inom Kristianstads län tillhopa nära 140,000 kr. Dessutom ha från fonden såsom skjutsbidrag till ordinarie präster utbetalats inom förstnämnda län omkring 20,000 kr. samt inom sistberörda län 7,000 kr. — Till jämförelse härmed må upplysas» — och här kommer en vilseledande uppgift — »att under år 1921 såsom överskottsmedel enligt 3 § 5 mom. kyrkofondslagen till kyrkofonden inlevererats från pastorat i Malmöhus län cirka 16,500 kr. och från pastorat i Kristianstads län omkring 11,000 kr.».

Härav får man det intrycket, att de skånska pastoraten ställa synnerligen stora anspråk på kyrkofonden men däremot lämna relativt ringa bidrag därtill. Jag började granska siffrorna och fann då, att kommitterade utgå från den oriktiga föreställningen, att bidrag från kyrkofonden är en avlöningsform, som endast undantagsvis skulle förekomma och vars upphörande, åtminstone vad Skåne beträffar, vore eftersträfvansvärt. Så är icke förhållandet. Till de centrala avlöningstillgångar, som äro samlade i kyrkofonden, äga de svenska kyrkoförsamlingarna enligt fastställda grunder utan undantag lika rätt. Detta tillskott har för Lunds stift beräknats till 29,86 % av totala avlöningsbeloppet. Motsvarande siffror utgöra för Växjö stift 55,74 %, för Visby stift 63,01 % och för hela riket 40,77 %. En sak, som man icke tänkt på men som betyder åtskilligt, är att tiondeersättningen till kyrkofondens vidmakthållande för Skånes vidkommande närmar sig miljonen. Detta ha herrarna icke beräknat i betänkandets sammanställning av siffrorna.

Vidare må påpekas, att kommitténs uppgifter om kyrkofondens bidrag till de skånska pastoraten äro fullständigt missvisande, därför att de åberopade sifferuppgifterna för kalenderåret 1921 avse tvenne ekklesiastikår, var till kommer, att icke obetydliga partier

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

restituerats på grund av dyrtidstilläggens nedgång. Slutligen har kommittén förbisett, att de till visst ecklesiastikår hörande överskottsmedlen först efter ecklesiastikårets slut inlevereras till kyrkofonden.

Jag ber nu att få lämna de riktiga siffrorna. Under ecklesiastikåret 1921—22 har kyrkofonden utbetalat till nyreglerade skånska pastorat 200,870 kr., varav 110,647 kr. belöpa å pastorat, som ej beröras av kommitténs förslag. Överskottsmedlen enligt § 3: 5 för samma ecklesiastikår uppgå till 102,817 kr. Det är således icke, såsom kommittén uppgiver, fråga om skillnaden mellan 385,000 och 27,500, utan mellan 200,870 och 102,817, alltså 98,053 kr. och icke 357,500 kr. Dessutom är emellertid att märka att kyrkofonden jämlikt kyrkofondslagens 3 § 3 mom. uppburit i arrendemedel från Skåne 88,457 kr. Kyrkofondens avlöningsbidrag till 130 pastorat i Skåne för ecklesiastikåret 1921—1922 blir alltså skillnaden mellan 98,053 kr. och 88,457 kr. eller 9,596 kr.

Det är andra siffror än kommittén anført, och de äro, såvitt jag förstår, fullt pålitliga. Så är det ännu en sak, som jag vill påpeka, och det är, att av detta belopp, som utbetalas, utgör huvudparten eller 184,996 kr. bidrag till lönefyllnad och dyrtidstillägg samt allenast 15,874 kr. bidrag till den egentliga lönen. Räknar man med detta, tror jag, att kommitterade få lägga om hela sin ekonomiska uppfattning.

Nu vill jag blott till sist säga, att det är sådana här upptäckter i betänkandet, som göra, att man kan anføra dem som exempel på, att det är nödvändigt, att det verkligen blir tid till en grundlig och omsorgsfull undersökning av saken och icke endast ett hastverk, vilket dess värre kommitténs arbete ser ut att vara.

Herr Rydén: Herr talman! Jag plägar inte yttra mig i remissdebatterna och skulle ej gjort det i dag heller, om inte herr Pehrsson i Göteborg levererat ett par av sina vanliga för honom utmärkande anföranden. Såsom vid så många andra tillfällen framtvingar han i sanningens intresse en gensaga. Jag vet icke, om det är medfött hos herr Pehrsson eller varpå det beror, men han har ett underbart sätt att framställa en sak här i kammaren så, att den blir förvanskad. Det är icke bara nu utan vid ofantligt många andra tillfällen han lagt fram en sak, som han förutsätter, att den stora massan av kammarens ledamöter icke är förtrogen med, så att man får en bild av det hela, som om det vore alldeles förfärligt vanvettigt och orimligt. Ifråga om Skånekommittén drog han till med sådana yttranden som att det skulle vara enastående i historien, om man ville genomföra dess förslag. Vidare ber jag få vädja till var och en, som läst skolkommissionens betänkande, om man i herr Pehrssons skildring fått en sannfärdig bild av vad betänkandet innehåller. Jag finner det synnerligen önskvärt, att man vid debatterna här i kammaren, när det gäller frågor, som icke föreligga till behandling och kammarens ledamöter därför icke haft anledning att sätta

sig in uti — och detta är fallet med såväl Skånekommitténs som skolkommissionens betänkande — verkligen söker återge de faktiska förhållandena och icke gör det i sådan form, att de framstå såsom felaktiga och förvanskade.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Beträffande Skånekommitténs förslag ber jag få rikta en en-trägen hemställan till regeringen att icke falla undan för den efter min uppfattning fullständigt orimliga och, jag höll på att säga, upprörande agitation, som satts igång från prästerligt håll mot detta förslag. Jag vill nämna, att jag under den tid, jag satt som ecklesiastikminister, haft över ett halvt tusen prästlöneregleringar att föredraga inför Kungl. Maj:t, och jag har även sökt bilda mig ett omdöme om en hel del av de löneregleringar, som förekommit både före och efter denna tid. Jag har då funnit, att regeringar av olika politisk färg konsekvent över hela landet sökt genomföra samma principer, med den växling, som nödvändigtvis betingas av de olika pastoratens struktur, och man har därvid handlat i full överensstämmelse med 1910 års riksdagsbeslut i ärendet. Detta beslut innebar, att det skulle åvägabringas en *utjämning för hela riket* med avseende å pastoratens ekonomi, så att fattigare pastorat, som betalade låga prästlöner, skulle få hjälp av kyrkofonden, vilken bildades därigenom, att de rika pastoraten avstodo av sitt överflöd till fonden. På det sättet fingo de fattiga pastoraten hjälp av de rika. Man avsåg också att få till stånd en utjämning av de prästerliga krafterna. Organisationen av kyrkoväsendet på Gottland och i Skåne, som icke berörts av Gustav Vasas ordnande hand, hade kommit att få en medeltidsartad prägel. På Gottland hade en mängd kyrkor vuxit upp under Hansans storhetstid, prästerna hade små pastorat, och de hade till slut råkat i verkligt armod på grund därav, att församlingarna icke kunde betala sådana löner, som voro skäligen. Redan Karl XI ville göra en reduktion av Gottlandspastoraten, men prästerna lyckades förhindra det i 250 år. Flera förslag lades fram, men de kullkastades — icke av herr Pehrsson men av likadana som han. Det kom på min lott att föredraga ärendet inför Kungl. Maj:t, och det beslut, som härvid fattades, trots en del gny från Gottlandsprästernas sida, innebar, att man drog in prästerliga befattningar och slog ihop församlingar i betydligt större omfattning än Skånekommittén ifrågasatt.

Det återstår sålunda nu Skåne, där det på slätten finns så tätt med kyrkor, att man rent av häpnar vid en jämförelse med förhållandena norrut. Det finns församlingar, som bara omfatta några tusen tunnland. På min föredragning tillsattes Skånekommittén. För att giva kammaren en föreställning om den garanti för opartiskhet och sakkunskap, som jag sökte skapa, vill jag framhålla, att den bestod av förra statsrådet Linder, som av alla svenskar torde ha den största kännedomen om de frågor, kommittén hade att behandla, vidare nuvarande jordbruksministern Linders, andre vice talmannen herr Nilsson i Bonarp, herr Jönsson i Revinge samt en av våra allra duktigaste skånska lantpräster, kontraktsprosten Caroli. Kommit-

Vid remiss av statsverkspropositionen. (Forts.)

tén lade fram ett så gott som enhälligt förslag — det var endast ifråga om obetydligheter meningarna voro delade.

När sålunda allt detta är färdigt att ordnas efter de principer, som fastslagits av 1910 års riksdag, kommer Allmänna prästföreningen med herr Pehrsson i spetsen och sätter in alla krafter för att, såsom man från visst håll gjorde på sin tid ifråga om Gottland, skrämma regeringen att falla undan. Jag vill visst tillstyrka, att all skälig hänsyn tages till rätt och billighet, men då jag suttit och föredragit lönereregleringen för exempelvis Arjeplog, som, om jag minns rätt, omfattar 140 kvadratmil, medan hela Skåne upptar endast 110 kvadratmil — låt vara, att det är glesare i Arjeplog än i Skåne, men milen finnas där — så måste jag verkligen säga, när kyrkoherden där uppe begärde att få bara en präst till — de skulle därmed bli tre i pastoratet — att det är fullständigt orimligt av Skånes präster och dem, som stödjade dessa, att motsätta sig en utjämning gent emot de övriga delarna av Sverige, som icke ha tillnärmelsevis den bekvämlighet i sitt församlingsliv, som skåningarna skulle få även med det förslag, vilket utarbetats av skånska pastorstatskommittén. Biskop Billing värderar jag i allra högsta grad, och han har skriftväxlat med mig åtskilligt i den föreliggande frågan under min statsrådstid. Jag förstår också de bekymmer han känner både såsom stiftschef och såsom pietetsfull vårdare av kyrklig tradition, men jag måste säga, att hans skäl ej bära, så snart man ser det minsta utanför de egna knutarna, ser frågan ur rikssynpunkt. Jag vill därför bevekande be regeringen att visserligen taga hänsyn till alla *verkliga* berättigade önskemål men icke tveka om att ordna saken, så att Skåne kommer in under likartade principer, som gälla för det övriga landet, och att vi icke här få några halvmesyryer att dragas med kanske genom mansåldrar.

Jag har velat säga detta för att ge en något annan belysning åt saken än herr Pehrsson gjort. Hela bilden blir en annan, när man vill sätta in riksintresset i stället för ett enbart lokalt intresse.

Herr Jönsson i Revinge: Den ärade talaren på Göteborgsbänken ville göra gällande, att jag icke riktigt satt mig in i Skånekommitténs betänkande, men jag tycker verkligen att herr Pehrsson borde presterat bättre bevis för sitt påstående. Säkert är, att herr Pehrsson icke är hemma i Skånes geografi, ifall han tror, att det exempel, som jag anförde från Söderslätt, skulle vara något allenastående och icke typiskt för den delen av landskapet. Jag fäster mig icke vid att han förlade Sankt Ibbs pastorat och ön Ven i Nordsjön, ty det var ju en missägning. Men jag kan försäkra, att om man stiger upp på en kulle å Söderslätt, skall man finna, att kyrkorna ligga så tätt där, att man kan räkna till 15 å 20. Och det är icke för kyrkobesökarna någon ansträngning att promenera mellan 4 eller 5 kyrkor på en kort stund. Under sådana omständigheter har kommittén ansett, att då folkmängden är så obetydlig, skulle omöjligen församlingsvärderna eller det kyrkliga intresset bli

lidande, om man sammansloge gudstjänsterna i vissa pastorat. De, som ville åhöra gudstjänsten, kunde besöka grannkyrkan, och det är ju ganska vanligt, att man vill höra en ny predikant och trötnar på att varenda söndag höra samma präst. Ombyte förnöjer, säger ett gammalt ordspråk.

Nu ställde kyrkoherde Pehrsson upp biskop Billing som kyrklig auktoritet gentemot mig, och jag känner mig naturligtvis tillplattad vid jämförelsen. Men jag kan taga fram en annan biskoplig auktoritet, nämligen ärkebiskop Söderblom. Han säger i ett arbete, som heter »Sveriges kyrka», att man icke behöver vara orolig, även om kyrkobesökarna äro fåtaliga och mässfall inträder i en eller annan kyrka. Nu är förhållandet det i vad gäller Skåne, att mässfall ofta inträffa, och att kyrkobesökarna äro fåtaliga, men det behöver sålunda icke bevisa, att vi äro mera ogudaktiga än andra, utan det beror nog därpå, att vi, som ärkebiskopen säger, äro »utpredikade».

Första gången herr Pehrsson hade ordet trodde jag, att han riktade sig mot beräkningen av församlingarnas inkomster, men nu fann jag, att det gällde inlevereringen till kyrkofonden och de bidrag församlingarna fingo från denna fond, och han gjorde i det sammanhanget gällande, att de siffror kommittén anförde skulle vara oriktiga. Det förhåller sig med dem så, att de äro som jag förut framhållit upprättade av en man, som har tillgång till de riktiga siffrorna, och eftersom han är en utomordentligt plikttrogen ämbetsman, hade vi ingen anledning befara, att hans beräkningar skulle vara oriktiga. Nu har herr Pehrsson påstått, att så skulle vara förhållandet. Men vi ha icke någon garanti för, hur herr Pehrssons siffror äro sammansatta eller att de hänföra sig till samma år som kommitténs. Jag håller därför tills vidare på kansli-sekreterare Nordströms siffror.

Så sade herr Pehrsson, att vi glömt bort, att den gamla prästtinden blivit inlevererad, men herr Pehrsson vet lika väl som jag, att denna är föremål för avskrivning efter en fastställd skala och så småningom försvinner. Och när herr Pehrsson säger, att de skånska pastoraten liksom de andra skola ha bidrag ur kyrkofonden undrar jag varifrån kyrkofonden skall taga pengar därest inkomsterna tryta. Eftersom det är fastslaget i lag, att församlingsavgiften skall vara högst 6 öre pr gammal fyrk, förstår jag icke, hur kyrkofonden skall kunna klara sina lönefyllnadsuppgifter, ifall de prästerliga befattningshavarna äro alltför många, och för närvarande äro de i Skåne onödigt många. Jag för min del anser, att den riktiga principen är, att man icke har ett större antal befattningshavare än som är absolut nödvändigt, men att man ger dem en lön, på vilken de kunna existera. Skall det vara möjligt att ge prästerna ordentlig avlöning, ser jag ingen annan möjlighet än att man får laga så, att de i allmänhet ha ordentlig sysselsättning. Vad allt det där talet om församlingsvård beträffar, trotsar jag herr Pehrsson att kunna göra gällande, att ett enda av de nyreglerade pastoraten skulle i det fallet vara så svårskött, att befatt-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ningshavarna icke skulle vara i stånd att bestå sina församlingsbor den vård, som i allmänhet är vanlig här i landet.

Jag vill till sist i likhet med herr Rydén uppmana regeringen att icke falla undan för hela den här agitationen, som satts i gång från prästerligt håll och icke har den ringaste resonans i den skånska provinsen.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr Rydén har tagit sig en ton, som man börjar bli van att höra från hans sida, nämligen den överlägsna moraliska ton, vilken han anser sig berättigad att anlägga — med vad rätt vet jag icke. Han ville här göra gällande, att jag vanställt kommitténs förslag och kommit med osanningar. Jag nödgas då säga, att den primitiva åskådning, som ligger bakom hans uppträdande och vilken påminner om vad som förekommer på Söderhavsoarna, då en hövding säger sitt »tabu», när det så behagar honom, och därmed gör anspråk på att ingen får röra vid det han räknar som sitt, den primitiva åskådningen må han kanske ha kunnat göra gällande under sin hövdingatid, men denna är i så fall förbi. Vi våga säga vår mening om herr Rydéns förslag trots hans »tabu» även om jag förstår: »Tungt är att vara konung utan krona!»

Här har sagts, att det skulle från min sida vara fråga om att slå ikull hela löneregleringen. Men jag har ju erinrat om, att jag själv som sakkunnig varit med om att söka införa enhetlighet på det här ifrågavarande området.

Vidare vill jag påpeka för kammarens ledamöter, att jag lämnat faktiska uppgifter, medan herr Rydén talat så där i allmänhet. Herr Rydén må sedan försöka visa, var felet ligger i dessa uppgifter. Hittills har han icke gjort det utan bara i allmänna ordalag uttryckligen förklarat, att jag farit med osanning.

Ej heller herr Jönsson i Revinge har vederlagt något av de uppgifter jag i mitt förra yttrande lämnade.

Herr Rydén påstod, att här endast vore fråga om att avväga »enhetlighet» och hänvisade i det fallet till hur man gått tillväga på Gottland. Men det var en mildare princip, som tillämpades ifråga om de gottländska pastoraten än om de skånska. De, vilkas invånarantal översteg 1,400, lämnades samtliga orubbade, av 17 pastorat med 1,000—1,400 invånare kvarstå 4 och av pastorat med mindre än 1,000 invånare ha 3 skonats från sammanslagning. Jämför man detta med vad som här föreligger, skall man finna, att »enhetligheten» icke är vidare klar.

Så vill jag till sist säga, att vi icke ha någon anledning att låta oss av något skolmästrande förhindras att yttra oss om vad vi vilja ha framfört i en remissdebatt, även om vi därvid skulle komma att beröra herr Rydéns skötebarn.

Vidare yttrades ej. Ifrågavarande proposition hänvisades till statsutskottet, varjämte densamma remitterades, i vad den anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet samt, såvitt den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

§ 2.

Föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionerna:

nr 19 av herr *Hansson* i Trollhättan;

nr 20 av herr *Molin*;

nr 21 av herr *Rydström*; och

nr 22 av herr *Fjellman*;

till konstitutionsutskottet motionen nr 23 av herr *Laurén*;

till bevillningsutskottet motionen nr 24 av herr *Leffler*;

till bankoutskottet motionen nr 25 av herr *Paulsen*; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 26 likaledes av herr *Paulsen*.

§ 3.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Carlson* i Mölndal, nr 30, om årligt understöd åt e. o. vagn- och stallkarlen C. F. Anderssons änka;

herr *Pehrsson* i Göteborg *m. fl.*, nr 31, om ändring i 4 § av lagen om emeritilöner för präster; och

herr *Pehrsson* i Göteborg, nr 32, angående ändring i 51 § av folkskolestadgan.

Nämnda motioner bordlades.

§ 4.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

bankoutskottets memorial, nr 1, med överlämnande av fullmaktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr <i>Wallerius</i>	under 6 dagar fr. o. m. den 19 jan.,
» <i>Hansén</i>	» 3 » » » 20 » och
» <i>Johansson</i> i Kullersta	» 4 » » » 19 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,28 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Torsdagen den 18 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 7, angående bestridande av kostnader för reparation av sjömättningsfartyget Svalan.

§ 3.

Vidare föredrogs var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 27 av herr *E. A. Nilson* i Örebro m. fl.;

till konstitutionsutskottet motionen nr 28 av herrar *Olsson* i Broberg och *Gustafson* i Kasenberg;

till jordbruksutskottet motionen nr 29 av herr *Brännström*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 30 av herr *Carlson* i Mölndal; och

nr 31 av herr *Pehrsson* i Göteborg m. fl.; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 32 av herr *Pehrsson* i Göteborg.

§ 4.

Bankoutskottets härpå föredragna memorial, nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse lades till handlingarna.

§ 5.

Föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vad kanslideputerade anmält och hemställt godkändes.

§ 6.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lövgren*, nr 33, om höjning av premierna för dödande av säl;

herr *Olsson* i Ramsta *m. fl.*, nr 34, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lindring i arrendevillkoren för vissa prästgårds- och kronoarrendatorer;

herr *Olofsson* i Digernäs, nr 35, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i förordningen om automobilskatt; och

herr *Öberg m. fl.*, nr 36, om anslag till anläggning eller förbättring av vägar.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,13 f. m.

In fidem
Per Cronvall.
